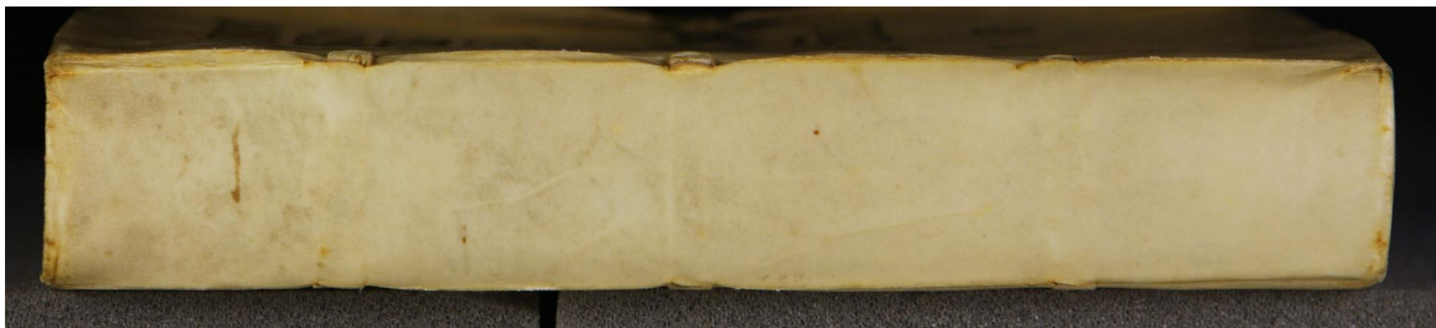
HENRICVS
RANZOVIꝰ
REGIS DAN
IÆ VICARIꝰ

ANNO DM̄

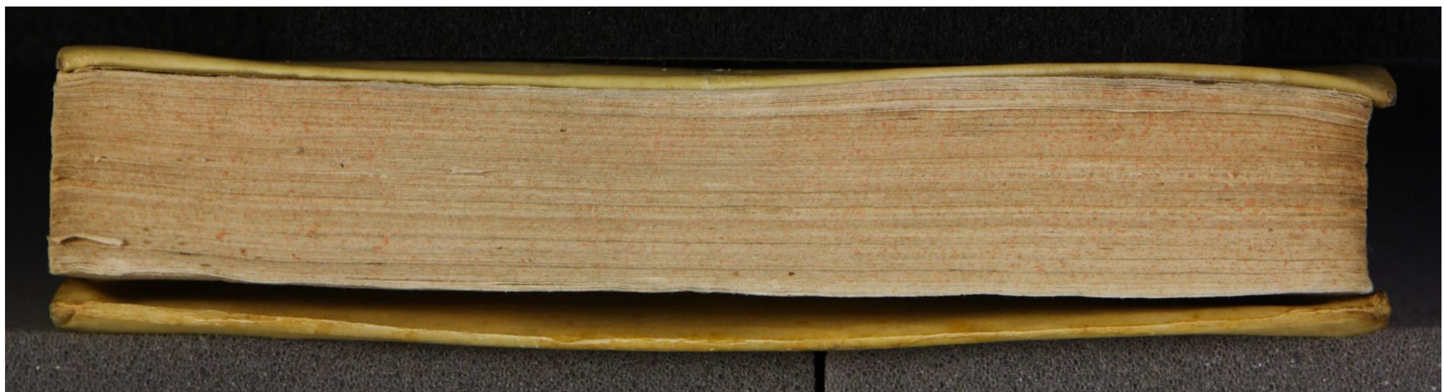
1587

ANNVM AG
ENS ÆTATIS
6 2

HENRICI RANTZOVII EQVITIS HOLSATI

d)

DE CONSERVANDA VALETVDINE LIBER, IN

priuatum liberorum ſuorum vſum ab ipſo conſcriptus, ac editus à

Dethleuo Syluio Holſato.

IN QVO DE DIAETA, ITINERE, ANNIS CLIMACTERICIS & antidotis præſtantiſſimis, breuia & vtilia præcepta continentur.

LIPSIAE.

CVM PRIVILEGIO.

BIBLIOTHECA REGIA
HAFNIENSIS

NOBILITATE GENERIS, VIRTVTE AC ERVDITIONE PRAESTANTIB. FRANCISCO AC BREDONI RANTZOVIIS fratribus, nobilis ac generoſi viri D. HENRICI RANTZOVII, ſereniſsimi regis Daniæ, &c. in Holſatia, &c. præfecti, &c. filijs.

CVM NVPER NOBIles adoleſcentes, in patris veſtri Henrici Rantzouij bibliotheca Bredenbergenſi verſarer, incidi fortè in libellum quempiã de legitimo rerum ad ſanitatis tutelam neceſſariarũ vſu conſcriptum. Hunc vbi cœpi peruoluere diligentius, deprehendi in eo breuia ac vtilia quædam præcepta de ſanitate tuenda contineri. Ac quoniam intelligebam hunc libellum à patre veſtro ex varijs medicorum libris in veſtrum ac reliquorum liberorum ſuorum vſum collectum ac nondum in publicum emiſſum eſſe, neq; tamen citra magnũ

laborem & tædiũ ſæpe deſcribi poſſe: operæpretium me facturum putabam, ſi eum quamprimum prælo ſubijci curarem, vt hoc pacto non ſolùm de vobis, ſed de alijs etiam conſeruandæ ſuæ ſanitatis ſtudioſis bene mererer. Hunc itaq; librum à parente veſtro chariſſimo, veſtra potiſſimum cauſſa, ex paterna affectione congeſtum, ac ſub nominis veſtri auſpicio in lucem prodeuntem, vt benignè ſuſcipiatis rogo. Nec dubito quin ſi iuxta in hoc præſcriptum modũ viuendi rationem inſtitueritis, magna inde ad vos ſit redundatura vtilitas. Oro autem DEVM æternum, vt patrem veſtrum virum clariſſimum, totius Holſatiæ decus ac præſidium, & omnium bonarum artium Mecœnatem, nec non vos eius filios, qui patris veſtigijs magna cum laude inſiſtentes ad inſignem ſtemmatis Rantzouici ſplendorem eximiam adiunxiſtis doctrinam, vnà cum matre nobiliſſ. ac pudiciſſ. & reli-

quis veſtris fratribus ac ſororibus diu incolumes clementer conſeruare dignetur. Bene valete, & me eorum numero aſſcribite, qui vos non minus quàm parentes veſtros, ea qua decet obſeruantia, venerantur. Datæ Segebergæ, Anno 1573.

Detleuus Syluius
Holſatus.

Parte rubet dextra clypeus : pars alba ſiniſtra eſt,
Et ſuper in galea cornua bina micant.
Cornua ſunt robur : Martis color alter, & alter
Pacis : vtrunq; ſatos nobilitate decet.

IN HENRICVM RANTZOuium Equitem Holsatum, &c. Epigramma ἐγκωμιαστικόν.

QVIS non Alciden nouit, quis nescit Achillem,
Nomina non vlla non memoranda die?
Et tamen hic medicam fecit feliciter artem,
Sanus vt Aemonia cuspide Mysus ait:
Ille polum ceruice tulit, cúm sidera fessus
Amphitryoniadæ ferre dedisset Atlas.
Quid loquar amborum geminata laude celebrem,
Illustri Henricum stemmate Rantzouium?
Quem iuuat immenso spatiantem viuere celo,
Et stellas oculis dinumerare suis.
Quiq; Machaonia caput extulit inclutus arte,
Naturæ scrutans omniparentis opes.
Macte noua virtute heros: sic additus astris
Celifer est, semper viuit & Aeacides.

Gregorius Bersmanus
Professor Acad. Lips.
publicus.

EIVSDEM RANTZOVII ENCOMIVM.

Sunt tibi cùm Regum, tum publica commoda curæ,
Nec tamen Aonidum munera grata minùs.

AD LECTOREM BENIGNVM CHRISTOPH. Kellinghausen Hamb.

MEnte nihil nobis præstantius optimus autor
Indidit, in summa quæ tenet arce, locum.
Hæc res euoluit dubias, penitusq́ue latentes
Eruit, & lucem cogit habere suam.
Quæ sint euentura videt, præsentia tractat,
Tempore quæ lapso prateriêre, tenet.
Quin etiam terras humilémq́ue relinquere mundum,
Et celi superas audet adire plagas.
Scrutariq́ue Deum, cuius de semine nata
Particulam mentis se putat esse sacræ.
Vt Deus ille vnum triplici sit nomine numen,
Disiungi nulla quod ratione queat.
Vt res de nihilo quondam produxerit omnes,
Et miris seruet contineatq́ue modis.
Vtq́ue repurgatos celso dignetur olympo,
Quos sua culpa stygis fecerat esse reos.
Talia diuino meditatur acumine, quæque
Præterea longum cuncta referre foret.
At nisi sit corpus bene sanum, cuius in arce
Clauditur, officium non satis ipsa facit.
Hinc quasi de specula semper circumspicit alta
Ne capiat, vel agat quicquid obesse potest.
Et si quid vitij caussa quacunque subortum est,
Hoc amoliri qualibet arte studet.
Hinc etiam corpus cura maiore tueri
Cernimus, ingenio qui meliore valent.
Nam quoniam multis obnoxia casibus, atque
Sæpe leui ex caussa vita caduca data est.

Quam decet, vt numen celeſte colatur honore,
Ducere, dum repetat, qui dedit, ipſe Deus:
Nos quoq; ſollicita fas eſt defendere cura,
Nec temere mortis præcipitare viam.
Hæc animo voluens, vir factis clarus & ortu
Rantzouius, præſens hoc ſibi ſcripſit opus.
Non ſatis eſt viſum præluſtre relinquere nomen
Quod certent meritis amplificare ſuis.
Aut terris, opibusq́; ſuos extollere natos,
Attribuit larga quos bonitate Deus.
Sed quoq; ſuccincto voluit præſcribere libro,
Incolumem vitam qua ratione parent.
Nam magis accendunt, animisq́; tenacius hærent,
Quæ pater aut ſenior iuſſa relinquit auus.
Hunc in priuatum quamuis congeſſerat vſum,
Non tamen, vt fiat publicus, ipſe vetat.
Namq; bonus, quacunq; poteſt, prodeſſe laborat,
Omnibus & præſtat commoda multa lubens.
Ergo illi ſeros, quos virtus rara meretur,
Et fauſtos optes, lector amice, dies.
Atq; hoc ſincero, doctoq́; fruare labore,
Vt vigili cura ſanior eſſe queas.

IN-

INDEX PRAECIPVORVM CAPITVM HVIVS LIBRI.

31. De

PRAE-

PRAEFATIO AD FILIOS.

CVm ab immenſo & æterno Deo, filij mei chariſsimi, poſt creationem cœli, terræ, plantarum, arborum, cunctorumq; animantium & cæterorum mundi corporum in vſum humanum conditorum, ſolus homo ad diuinæ maieſtatis imaginem ex terra ſit factus, ita vt ex anima & corpore conſtet, maximè & inprimis toti humano generi in eo laborandum eſſe cenſeo, primum vt anima, poſtquam vnâ cum corpore deſtinatum curſum peregerit, eò, vnde digreſſa eſt, redeat. Deinde, vt corpus animæ domicilium in hoc vitæ curriculo quàm diutiſsime cum ipſa ſanum ac integrum conſeruetur. Quibus verò rationib. efficiatur, vt anima emenſo decurſoq; huius vitæ ſpacio, ad beatam immortalitatem, hoc eſt, ad Deum ipſum, vnde digreſſa eſt, reuertatur, id ſacræ literæ abundè & luculenter tradunt. Quapropter ô filij, vos ſedulò moneo & hortor, ſacro religionis ſtudio ardenter incumbentes, doctrinæ cœleſtis fundamenta intimis animi ſenſibus diligenter & penitus percipiatis, vt vobis ex huius vitæ quadam quaſi peregrinatione atque hoſpi-

hospitio euocatis ad perpetuum Dei & angelorum, omniumq; sanctorum commercium concedere liceat. Quo pacto autem fragile corpus nostrum diu incolume & sanum conseruetur, & caduca nostra vita, viriumq; imbecillitas aliquantisper sustentetur, perbreuibus nonnullis præceptis, hunc in vsum ex diuersorum medicorum libris conscriptis, atque in certum ordinem digestis docebo. Sed ne fortè arrogantiæ ingenij insimuler, ingenuè fateor, me multis in locis integras medicorum sententias transtulisse, & vestra potissimum caussa hunc laborem colligendi suscepisse, quod non meminerim, hanc rem tam compendiosè ab alijs tractatam esse, excepto vno Cornelio Celso, qui in primo de re medica libro præcepta longè vtilissima de sanitate tuenda, mira breuitate complexus est. Vt autem huiusmodi breuitatem eò commodius præstem, nuda saltem præcepta ætati vestræ maximè congruentia fusioribus interim caussis & rationib. physicis omissis, vobis ob oculos ponam. Nolite vos hæc aspernari, sed tanquam vobis à me ex paterna beneuolentia atq; affectione relicta cupidè suscipite, studioseq; amplectimini. Non enim dubito, si secundum has præscriptas obser-

obſeruationes viuendi ordinē atq; ratio-
nem inſtituetis, quin magna ad vitam commodius traducendam inde ſit ad vos redundatura vtilitas. Quod ad me ſanè attinet, fateor me ex his præceptis hanc percepiſſe vtilitatem, vt quamuis in iuuenilibus annis paterno ac ferè hæreditario aſthmatis morbo obnoxius fuerim, nunc tamen ſic eo ſim liberatus, vt valetudine ſatis commoda vtar, quam Deus Opt. Max. pro diuinæ benignitatis ſuæ arbitrio ac placito, mihi diuturnam conſeruare ac propagare clementer dignetur. Vt autem propius ad rem ipſam accedam, paucis ordine præcipuas recenſebo cauſſas deſtructionis & corruptionis corporū noſtrorum, quibus cum humana natura conflictatur. Deinde ea, quorum legitimo vſu in corporibus noſtris ſanitas retinetur, exponam. Poſtea præcepta de vitæ ratione ſingulis diebus, ſeptimanis, menſibus, ſingulisq; anni temporibus ſeruanda, deque annorum etiam climactericorum obſeruatione inſtituenda pauca ſubijciam. In fine quædam de ſalubri victus ratione in itineribus habenda, nonnullorum item antidotorum & medicamentorum ſingularem contra venena vim habentium deſcriptiones ſubiungam.

CAPVT I.

CAVSSAE CORRVPTIONIS & destructionis corporum humanorum.

VT igitur institutum nostrum aggrediamur, prima & præcipua causa corruptionis & destructionis corporum nostrorum, senectutis, mortis, atque omnium adeo malorum, quæ in calamitosa hac vita existentes, perpetimur, est lapsus primorum parentum & reliquiæ peccati in corrupta natura nostra hærentis, vt testatur apostolus ad Rom. 8. Corpus morti destinatum est propter peccatum. Quemadmodum enim mors extremum est omnium malorum, quæ nos affligere in hac vita possunt: Ita mortis nomine omnes quoque ærumnas & miserias humanæ vitæ complectimur. Huc accedunt nostra etiã errata, quæ, dum cæca nostra voluntas impulsu diaboli in quæuis scelera ruit, indies à nobis committuntur & accumulantur, quibus Deus ad iustam iram & indignationem prouocatus, omnis generis morbos & calamitates in nos grassari sinit. Secunda caussa morborum & destructionis deprauationisque corporum nostrorum est sinister & maleuolus siderum

rum cœlestium influxus, temperamentorumq́ infelicitas. Nam vti singulis rebus proprietates certæ sunt ingenitæ, quas Deus ab æterno naturalibus effectibus coaptauit: Ita singularis quoq; efficacia & vis diuinitùs insita est corporibus cœlestibus, quæ Deus non tantum propterea certo ordine ac magnitudine creauit, vt annos, dies & menses discernerent, sed vt essent quoq; nobis signa, ex quibus quædam rerum futurarum caperemus argumenta. Pendent enim inferiora ex superioribus, & cognatione quadam mutua inter se continentur. Proinde corpora superiora occultam quandam vim & virtutem in hæc inferiora infundunt, per quam humores in corporibus nostris mutantur, augentur, & diminuuntur secundum siderum positũ & qualitatem. Et hoc quotidiana experientia, certissima rerum omniũ magistra, clarius euidentiusq́ docet, quam vt vlla demonstratione egere videatur. Si quis fidem dictis adhibere noluerit, Lunam mihi consideret, quæ in humores præcipuè sibi dominium vendicat, & apertè conuincetur. Cum igitur constet humores in corporibus nostris regi ab istis superioribus, ex malis autem corporum humoribus oriri morbos, ex morbis inte-

ritus, non immerito ſane mortis & cæterorum morborum cauſa in corpora cœleſtia aliqua ex parte refertur.

Præter hæc autem, alia ſunt duo genera cauſarum corpus noſtrum mutantium ac deſtruentium, quæ ex ſuperioribus oriuntur.

Alterum quidem eſt earum, quæ nobis ſunt congenitæ, ideoq; internæ dicuntur, neceſſariæ atq; ineuitabiles. Suntq; numero tres: Siccitas nimirum, quæ ætatis curſu ad interitum ducit: Aſsidua ſubſtantiæ fluxio, vel materiæ in corporibus ingens varietas & mobilitas, excrementorumque abundantia. Alterum verò earum, quæ extrinſecus incidunt, & idcirco externæ dicuntur, quarum item duplex eſt ratio. Nam quædam ſunt earum, quæ nō neceſſario corpus noſtrum immutant, afficiuntúe. Nam etiamſi minus ipſa quoque cum accidunt, à nobis vitari poſsint, attamen ſunt huiuſmodi, vt ſimpliciter abſq; ipſis vita ſeruari noſtra queat, cuiuſmodi ſunt quæ corpus noſtrum contundunt, diuellunt, vulnerant, quod plerunq; fit per externam vim, vt in bellis & caſibus fortuitis: Aut cum quis in aquis ſubmergitur, aut veneno necatur.

Aliæ autem ſunt, quæ corpus humanum
neceſſa-

necessario alterare dicuntur, quod eas etsi particulatim vitare posimus, in vniuersum tamen declinare nequeamus, cum sine ijs viuere haud liceat. Hæc inquam hominis temperamentum ac constitutionem naturalem sanitatemque destruunt ac demoliuntur, vbi non probe, nec vt necessitas, statusq́ corporis exigit, cum idonea ac commoda mensura & qualitate adhibentur. Versantur autem circa hæc, quibus quotidie vtimur & nutrimur, quæq́ nostro corpori asimilantur, suntq́ particulatim considerata in nostra potestate atq́ electione positæ. Harum sex sunt genera:

I. Aër, aqua, ignis.

II. Cibus & potus, seu omnia ea, quæ nutriendo corpori adhibemus.

III. Motus & quies, tum vniuersi corporis, tum singularum eius partium.

IIII. Somnus & vigilia.

V. Excretio siue expulsio excrementorum & retentio, sub quibus venæ sectio, purgatio, vomitus, excretio vrinæ, sudor, balnea, venus & alia continentur.

VI. Animi symptomata, perturbationes, affectiones, siue accidentia, vt sunt timor, ira, mœstitia, gaudium & similia. De quibus paulò post plura.

Hæc rectè & oportunè administrata,

hominem in bona dispositione & valetudine conseruant, perperam autem vsurpata destruunt. Vt enim sanitas in mediocritate consistit, ita mediocri quoque rerum necessariarum vsu conseruatur.

CAPVT II.

GENERALIA PRAECEPTA conseruandæ sanitatis.

ENVMERAVI vobis præcipuas causas ex quibus varię mutationes, destructiones, & corruptiones corporum nostrorum oriuntur: Iam ex aduerso referam quoq; ea, quibus si dextro ordine & modo vtamur, incolumitas vitæ continetur, amissa restituitur, nonnullaque morborum genera minuuntur ac depelluntur.

Ad hanc igitur rem, primò necesse est, vt sciatis, certoq; statuatis, tametsi corpora cœlestia arcanam quandam vim & virtutem admirabilem in rebus humanis exerceant: Deum tamen omnipotentem, vniuersæ rerum naturæ opificem & architectum, vitæq; & mortis Dominum, atq; arbitrum vnicum, propterea à gubernatione corporum inferiorum nequaquam esse remouendum, sed verè eum omnib. astris astrorumq; influxibus dominari, eorundemq;

demq́ curſum & efficaciam,vel promoue-re, vel impedire, omnes item inclinatio-nes ab aſtris ortas moderari, morboſq́ ſæpenumero ſecundum immenſam ſuam bonitatem auertere & in melius mutare, nonnunquam etiam ſecundum arcanum & iuſtum iudicium ſuum propter delicta noſtra exaſperare & in peius conuertere.

Diuina enim maieſtas non eſt aſtris, quæ ipſa ad vtilitatem & conſeruationem generis humani condidit, aſtricta, nec fa-tali quadam neceſsitate, veluti carcere clauſa tenetur,ſed liberrime agit,& vt præ-cipua cauſa cæteras omnes liberrimè mo-deratur & gubernat. Is igitur Deus æter-nus pater clementiſsimus Domini noſtri IESV CHRISTI, qui Regi Sedechiæ peccanti vitam quindecim annos proro-gauit, aſsiduis precibus inprimis eſt im-plorandus, vt nobis quoq́ longitudinem vitæ cum incolumi & recta corporis con-ſtitutione & ſanitate largiri, vireſq́ tum corporis tum animi integras & firmas cle-menter conſeruare dignetur. Rectè enim dicitur: Aſtra valent aliquid,plus pia vota valent. Item: Aſtra regunt homines, ſed regit aſtra Deus.Item: Cedunt aſtra Deo, precibus Deus ipſe piorum.

Deinde, cum propter noſtra peccata

crebris & varijs morborum generibus, corpora nostra afficiantur, obnixè contendendum est, vt ratione regamus inclinationes & motus animorum vagos, externisq; membris frenum inijciamus, nec tantum scelera, verumetiam occasiones scelerum fugiamus & vitemus. Hanc diligentiam adhibere charissimi filij in regenda vita & moribus, ac inprimis pietatem colere, debitamq; parentibus obœdientiam & amorem præstare vos decet. Quod si feceritis, Deus vobis vicissim, sicut in decalogo promisit, omnem felicitatem, diuturnitatemq; vitæ tribuet. Nam vt verissime D. Paulus inquit: 1. Timoth. 4. Pietas ad omnia vtilis est, habens promissiones præsentis & futuræ vitæ. Quod aliquo modo intellexit homo Ethnicus Zoroaster rex Bactrianorum, cum dicit: Qui mentem ardentem ad opus pietatis intenderit, labile corpus seruabit. Et Cicero inquit: Pietatem esse matrem & fundamentum omnium virtutum. Secundò, cum dictum sit, stellas esse causas effectrices destructionis & mutationis, variorumque morborum in corporibus nostris, cumq; obseruatio effectuum cœlestium non sit prohibita, hanc curam vobis mandatam esse volo, vt tam directiones annuas,

quàm natiuitatis vestræ figuras, quas ego diligenter & exactè computatas singulis relinquo, citra tamen omnem superstitionem, examinetis, iudiciumque peritorum astrologorum & medicorum super ijs consulatis, vt eò melius mala præuisa euitare, bona verò ad optatum euentum perducere queatis. Verum enim est, quod asserunt nonnulli, cœlum esse fatalem picturam in cœlesti tabula. Et perpulchrè aiunt Hippocrates & Galenus principes medicorū, medicam artem sine fauore cœlesti sæpe esse inanem, imo etiam sæpe noxiam.

Prodest hæc obseruatio ad tuendam bonam valetudinē & præcauendos morbos. Inspecta enim naturali inclinatione, maiori vigilantia mores poterunt regi, & euentus, de quibus ab astrologis admonemur, quosq́ꝫ præscimus, leuius toleramus, prudentius declinamus & euitamus, vt prouidè & discretè sine molestia transijsse videantur.

Etenim libera nobis voluntas & electio eatenus relicta est, vt auxilio Dei mens fulta, aduersari illecebris diaboli & carnis, inclinationes moderari, & si quam insignem calamitatem aduersumúe aliquem casum astra præsagiant ac denuncient, eius occasiones effugere posit. Qua in re tamē

honeſtatis rationem à vobis haberi volo. Nam ſi citra ignominiam periculum impendens, ſubterfugere vobis minus integrum foret, ſatius eſſet honeſtè cito mori, quàm cum dedecore diu viuere. Proinde certo ſtatuendum eſt, rationem ſiue optimum intellectum prædominari cœlis, nec libertatem animi actionesq́ nostras ſiderum neceſsitati aſtrictas eſſe.

Hactenus in genere breuiter expoſui, qua ratione contra omnis generis mala, morbos, aliasq́ corporum noſtrorum deſtructiones præmunire nos queamus, quæ diligentia, ſi ardens filij Dei inuocatio ad hanc acceſſerit, feliciter euadit: Iam vt inſtitutum ordinem vrgeam, ea quæ aliquo modo in noſtra ſunt ſita induſtria, perſequar, quorum ſi legitimus & rectus vſus adhibetur, ſanitas fouetur & conſeruatur, ſin minus, violatur & deſtruitur.

CAPVT III.

SPECIALIA PRAECEPTA conſeruandæ ſanitatis.

VT autem à definitione ordiar: Sanitas eſt cōſtitutio corporis, in qua nec doloribus cruciamur, nec in vitæ actionib. impedimur. Si verò corpus ab illa conſtitu-

tione

tione deflexerit, ægritudo eſt. Sanitatem conſeruare (ſecundum Raſim in Almanſore) eſt in motu & quiete, cibo & potu, nec non in ſuperfluitatibus & expulſionibus menſuram debitam obſeruare, domos & loca cætera, in quibus verſamur, odoribus pro ratione temporis congruentibus, temperare, malis etiam accidentibus, antequam augmentum capiant occurrere, & animales cogitationes & voluptates refrænare, conſuetudineſq́ue conſeruare. Cicero inquit: Valetudinem conſeruari cùm notitia ſui corporis, tum ijs rebus, quæ aut prodeſſe aut obeſſe ſoleant. In quibus enim conſeruatio conſiſtit, ex ijſdem corruptio oritur: vtq́ue conſeruatio fit per ſimile, ſic curatio per contrarium. Paulò aliter quàm nos, definit ſanitatem Iſodorus cum inquit: Eam eſſe integritatem corporis, & temperantiam naturæ ex calido & humido, in quibus cum illa conſiſtat ſequitur, qui plurimum calidi & humidi habent, hos maxime eſſe longæuos, qui verò contrariæ ſunt naturæ, frigidi & ſicci, hos citius ſeneſcere & mori. Nam vt ex quatuor humoribus reguntur ſani, ſic læduntur infirmi, & cũ humores vltra debitum creſcunt, ægritudines pariunt. Sic qui natura admodum craſsi ſunt, citius intereunt,

tereunt, quàm graciles. Parum enim sanguinis ac spirituum habent. Sed vt ordine de singulis rebus, in quarum legitimo vsu, iusta qualitate, quantitate & tempestiua vsurpatione, sanitatis conseruatio consistit, dicamus, ab aëre corpus nostrum ambiente primum ordiamur.

CAPVT IIII.

De aere.

AER per se est calidus & humidus, & attractio eius omnibus animantibus tam est necessaria, vt si cui respirationis viæ intercipiantur, statim extinguatur. Et omnes in nobis experimur, ipsam constitutionem corporis sæpe mutari ex aëris vel temperie vel intemperie. Omni igitur studio prouidendum est, vt aër, quoad eius fieri potest, optimus deligatur.

Est autem optimus aër, qui vnicuique est natiuus. Nam vniuscuiusque locus naturalis, vt Philosophus inquit, sui est locati conseruatiuus, præterea temperatus, serenus, purus, tenuis, patens & liber, à fœtoribus immunis, nulla putredine infectus, ventisque difflatus, qui, cum attrahitur, sentitur, oriente sole cito calescens, eodem occidente cito frigescens. E contrario pessimus

ſimus ac noxius aër eſt, turbidus & nebuloſus, impurus, fœtidus, nubilus, putridus, occluſus, quem neq; ventus neq; ſol penetrat, nec purgat, qui non ſecus, ac immobilis aqua facilè venenoſam & malignam qualitatem ſuſcipit, qui æſtatis maximè tempore, lacuum ſtagnorumq́ue peſtiferam auram eructantium exhalationibus corrumpitur, vel fœculentis excretionibus inficitur. Sic malitioſus aër eſt, qui ex ſterquilinijs, cloacis, & locis peſtiferis oritur, quiq; cor conſtringit, & anhelitum coarctat, & qui nimium eſt calidus vel frigidus. Calidus enim diſſoluit, ſitim generat, ſpiritum diminuit, digeſtionem abſcindit. Frigidus aſthmata & catharros gignit, vtq; huiuſmodi aër impurus, qui ſpiritum vitalem vitiat, omnibus modis cauendus, ſic aër temperatus maximè eſt hauriendus. Niſi enim aſsiduè bonus aër attrahatur, quo calor natiuus ventilatus temperetur, refrigereturq;, ſanitas turbatur. Ex quibus etiam patet, ſatius eſſe ſub dio verſari, quàm cubiculis vndiq; clauſis immorari.

Hoc autẽ obſeruaſſe etiam contulerit, quod frigidis temporibus aëre calido, aut igni, calidis frigido, humidis ſicco, & ſiccis humido aëre maxime vti conueniat. In

diutur-

diuturnis etiam morbis nonnunquam solum vertere prodest. Aëris enim & loci mutatione sæpe sanitas amissa recuperatur. Cum verò aër sæpe à ventis & odoribus moueatur & mutetur, ventusq; nihil aliud sit, quàm aër impulsu agitatorum vaporum commotus, de vento & odoramẽtis pauca addenda esse duxi.

De ventis et odoramentis.

Septentrionalis omnium ventorum optimus & saluberrimus habetur. Proximum locum sibi vendicat orientalis, & quicunq; ventus aërem modicè infrigidat, siccat & serenat. Habitationes itaque versus orientem & septentrionem sint extructæ, propter aëris & venti temperiem. Nimius autem ventus obest tum pulmoni tum oculorum auriumque sensui plurimùm. Quod ad odoramenta attinet, constat aërem quodammodo nutrire spiritus, citissime verò odores: cor & cerebrum corroborare, reficereq; animum, quo refecto, corpus quoq; sentit voluptatem & recreationem.

Aër item vitiosus & fœtidus per odoramenta & suffumigationes corrigitur ac emendatur. Interest autem quampluri-

mum, quales hauriamus odores. Talis enim & ſpiritus in nobis euadit: odores nimis calidi mihi non probantur, quia caput replent & catharrhũ generant. Cum etenim temperies ipſa cerebri ſit quaſi media inter calidam & frigidam, temperatis maxime gaudet, & contra ab alijs maxime turbatur & læditur. Quocirca ſunt interdum miſcendi mutandiq́ odores, vt ſi regnet frigus, ad calidum declinantes, & ſi dominetur calor, ad frigidum vergentes attrahantur.

Ex roſis igitur, violis, Myrto, camphora natiua, Sandalis, aqua Roſarum, quæ frigida ſunt, rurſus ex cynamomo, citro, arantio, aloë, ambra, muſco, quæ calida ſunt, prout cuiq́ veſtrûm conuenit, hauriantur odores, neq́ ſolum naribus, ſed pectori & ſtomacho admoueantur, quemadmodum etiam Theriaca, Mythridatum, Thus, Succinum, Angelica, & cætera, quæ contra venena vim habere creduntur. Non parum quoq́ emolumenti ad ſpiritus veſtros recreandos attulerit, in hortis, vbi ſubinde boni odores aſpirant, inter virentes ſuauiterque redolentes herbas frequenter verſari, floresq́ & gramina anni tempori, temporisq́ conſtitutioni, & corporis veſtri ſtatui conuenienter per aream

proijcere,

proijcere, conclauiaq; conspergere, vt foliis salicum, rosarum, violarum, pampinis, origani, serpilli, thymi, lauendulæ, Myrtillis, cidonijs, piris, pomis arancijs, granatis, alijsq; huiusmodi, eademúe aqua rosacea, vel ex floribus aranciorum aut alia, & aceto irrorare. Nonnunquam verò in cubiculis vestris fragrantes suffitus accendantur.

Quibus postremò odoramentis, fumigijs & pilis, seu orbiculis odoratis ego vti consueuerim, hic subijciam, vt ijsdem & vos, habita tamen temperamenti vestri ratione, vtamini. Cum autem non omnibus ijdem congruant odores, & varia de his opuscula extent, circa eos, pro ratione diuersitatis temperamentorum delectũ habere vtile est.

DESCRIPTIO AQVAE odoriferæ.

REC. Aequali pondere aquam rosatam cum vino albo generoso beneq; olente, aceti rosacei quartam partem, saccari candidi tertiam partem: dissoluatur hoc in illis. Alij addunt parũ croci. Hac aqua manus, faciem, iuncturas, oculosq; lauate, dentes purgate, vestimentaq; & cætera conspergite, aliquando etiã hanc deglutire non

non inutile est. Vt autem singulorum pondus vobis constet, rationem componendi adscribam. REC. Aceti ex vino albo rosaceo vicias iiij. aquæ rosaceæ, vini optimi odoriferi albi sing. lib. j. Croci scrupulum vnum.

Saccari candidi liquoribus debite dissoluti libram dimidiam. Croco coleretur & coletur, deturq; ad vsum.

AQVA ODORATA MODERATÈ calida & frigida.

REC. Sextarium aquæ rosaceæ, in qua per biduum steterit dimidia vncia Cinamomi, macis drachma vna, radicis violarum drachmæ 2. Cariophyllorum drachmæ 1½ Muscatæ nucis drachma 1. Postquam distillaueris, adijcies parum Croci, ad quantitatem v. granorum.

ALIA AQVA ODORIFERA, mediocriter calida & frigida.

REC. Aquæ rosatæ libras 3.
Recentium florum lauendulæ destrictorum manipulos tres.
Recentium Cariophyllorum.
Cinamomi ana semiunciam.
Albarum violarum radicis, drach. duas.
Macis drachmas 2.

Foliorum ſiccat. Roſa. manipulum vnum.
Gummi Benzoi, aut aſſæ dulcis drach. 2.
Styracis calamitæ drach. 2.
Muſci & ambræ ad quantitatem 2. grano.

His adde ſemiunciam aut integram vnciam vini deſtillati aut maluatici,& aquam huiuſmodi radijs ſolaribus per integrum menſis ſpacium expone.

CANDELAE ODORIFERAE contra Venena & Peſtem.

REC. Ladani vncias tres.
Styracis Calamitæ drachmas x.
Aſſæ dulcis drachmas 6.
Thuris ſeſquiunciam.
Stœch. vncias duas.
Roſarum rubearum.
Garyophyllorum ana vncias tres.
Corticis Citri & ſantal. Citrini ana drachmas 2.
Granorum Iuniperi ſemiunciam.
Ambræ & Muſci ana ſextam drachmæ partem.
Carbonum tiliæ ſeſquilibram.

Hæc omnia cum gummi Tragacant. & ſtillatitio roſarũ mixta liquore tepida pila terantur & in maſſam quandam redigantur. Inde paruæ Candelæ fingantur & lente ſiccentur.

Deſcri-

DESCRIPTIO NODVLI odoriferi contra Peſtem.

REC. Styracis calamitæ.
Aſſæ dulcis ana vnciam vnam.
Ladani.
Maſtiches ana ſemiunciam.
Cariophyllorum.
Xyloaloës.
Santalorum Citrinorum ana drach. j.
Seminis nigellæ Romanæ drach. ij.

Cum modico Reſinæ terebinthinæ Venetæ. Fiat pila odorifera ſiue nodulus, qui aromatizetur moſchi, ambri, diſſolutorum ex oleo Cariophyllorum ana granis ſex.

De præſcriptis autem pauló ante Candelis odoriferis, admoneo vos, accendi illas quidem in cubiculis ad vſus commemoratos poſſe, non tamen in ijs cubiculis prius eſſe verſandum planè, quàm diſsipatus fumus fuerit: qui ſane capiti, oculis & pulmoni nocere haud parum poſſet: ideoq; conſulo vobis, vt potius orbiculis odoriferis, in aquam roſaceam vaſculo argenteo exceptã proiectis: ipſoq; vaſe ſuper candelam accenſam poſito, halitu inde emiſſo thalami aërem odore imbuatis: atq; eo modo attrahatis, quo ego in meis cubiculis vti conſueui.

Accidit nonnunquam, vt plane omni odoratus ſenſu priuemur. Hoc vbi fit, gargarizandum eſt os ruta, & hyſſopo coctis ex aceto ſcyllitico, & maſticanda eſt frequenter Zedoaria.

Ratio conficiendi paſtillos odoriferos Comitiſſæ Arnsburgenſis.

Rec. 4. vnc. Roſarum albarum, iiſq; folia decerpe. His in mortario terreo contuſis, adde Benioin vnc. 2. per ſpacium 24. horarum in aqua Roſarum maceratas, quibus adijce Ambram ad pondus duorum granorum, & Moſcum, ad pondus vnius grani, nec non Zebetti, ad partem quart. vnius grani. Attere hæc ad lapidem, & deinde vnà cum roſis contunde. Omnibus adde vnciam dimidiam ſaccari optimi. Atq; hæc ita contrita per biduum in mortario bene obturato ſinas. Poſtea in modum maſſæ forma: atq; inde, effinge paſtillos aut globulos rotundos. Admiſcere autem oportet nonnihil gummi tragacanthi, in aqua roſarum macerati, ſingulosq́ue paſtillos ponere in cochlearium gummi draconis, vt tantò firmius coaleſcant. Poſtremò, ſingulos paſtillos duobus folijs roſarum inuoluere vel includere.

Cap.

CAPVT V.

DE AQVA.

POST aërem, vt de aqua differamus ordinis ratio exigit. Eſt autem frigida & humida,& non nutrit, ſed medicamenti ritu refrigerat & humectat: promouetq́ digeſtionem. Signum bonæ aquæ eſt leuitas & claritas. Bona item aqua eſt, quæ tam guſtu, quàm olfactu omnis eſt qualitatis expers, quæ per vices facilè calorem & frigus ſuſcipit, æſtate frigidior, hyeme verò calidior exiſtens, quæ deniq́ hauritur ex flumine,cuius alueus eſt profundus, & non limoſus. Probantur item aquæ, quæ in vaſe æneo bene expolito, nullam relinquunt maculam, & quæ ſunt huiuſmodi, vt legumina facilè & citò in his coquantur. Aqua autem leuiſsima eſt pluuialis, ſubſequitur hanc fontana, deinde fluuialis & putealis,poſtea glacialis vel niualis, ex glacie vel niue reſoluta. Vtraq́ harum mala eſt, vt & quæ in lacubus: peior tamen paluſtris, eò quod non moueatur, ideoq́ deterrima. Atque omnino mala eſt omnis aqua turbida,craſſa,male olens,ſalſa & amara.

Aqua autem ſaluberrima eſt in æſtate, inde in vere & autumno, in hyeme peſsima eſt.

Nullius verò aquæ, ſiue bonæ ſiue malæ potio ſalubris eſt veſtris præſertim corporibus, quæ in his regionibus aquilonaribus morbis humidioribus ſunt obnoxia. Quod ſi tamen neceſsitate compulſi aquã ex illis laudabilioribus bibere cogemini, leniter prius ac lento igne eam decoquitote. Huiuſmodi enim coctione & craſsities aquæ tollitur, & omnis eius prauitas corrigitur.

Quo pacto aqua ad abluẽdum corpus, manus, faciem, oculos,& aures,itemq; ad balnea vti conueniat, paulò poſt dicemus, quemadmodum & de aquis odoriferis,de quibus pauca quidem præmiſimus,verum plura dicturi ſumus. Non eſt autem huius loci, neq; noſtri inſtituti, qua ratione aurum, argentum, chalybs,& alia metalla in aqua extinguantur,vt propriam quandam virtutem ex illis ſuſcipiat, hic explicare. Tantum addo, homines viuaciſsimos, optimæq; temperaturæ eſſe, qui vtroq; tam aquæ quàm aëris elemento probe vtantur, cibiſq; optimis veſcantur.

CAPVT VI.

DE IGNE.

IGNIS eſt calidus & ſiccus, optimusq́ue eſt,

eſt, qui accenditur ex lignis ſiccis & odoriferis. E contrario prauus eſt ex lignis viridibus & graueolentibus, ſimiliter ex carbonibus factus, qui caput grauat. Vt autem ignis moderatus vapores in cubiculis diſſoluit, domeſtici malitiam aëris corrigit, frigus externum arcet, caloremq́ naturalem ſuſcitat: Sic nimius ignis & fumus oculos, pulmonem & caput lædunt, fluxusq́ & catharros crebros generant, humoremq́ naturalem exiccant. Quocirca fugienda maximeq́ deteſtanda eſt noſtratium Nobiliũ conſuetudo, qui cum in his Holſatiæ partibus magna lignorum copia ſuppetat, ignem tam copioſum & luculentum extruunt, vt ipſis ferè præ nimio calore & fumo ſpiritus intercludatur, vtque nimium ignem diſſuadeo, ſic vſum hypocauſtarum vobis omnino interdico, vtpote ijs, qui valetudini ſuæ rectè conſultum volunt, minime probandum.

Vtimini ergo foco moderatè calido, in quo Iuniperi, myrtus, terebynthum, laurus, ſaluia, libanotis, lauendula, ligna abiegna, quercina & fagina vrantur. Vitabitis autem ligna, quæ prauum & grauem fumum caput tentantem, vel alicui parti corporis noxium emittunt, vt ſunt populi, ſambuci, bruſci, mori, & ſpinarum omniũ.

 Satius

Satius autem eſt aliquantulum frigoris tolerare, quàm tantam caloris vim ſuſtinere, vt membra ſudore guttatim cadente diffluant. Arceatur nihilominus frigus à capite, pectore, pedibus & ceruice: vt enim calor temperatus digeſtionem adiuuat, ſic nimium frigus memoriæ & reliquis membris officit. Proinde ignis, quantum arcendi frigoris & excitandi caloris innati neceſsitas exigit, adhibeatur, caueaturq; ne modus in alterutro excedatur. Quod vbi fit, natura læditur. Atque hæc de igne dicta ſufficiant.

CAPVT VII.
De cibo.

CVm abunde ſatis pro inſtituti noſtri ratione de aëre, aqua & igne diſſertũ ſit, nunc de cibo & potu agendum eſt. Cibo, quicquid ſiccioris ſubſtantiæ effluit, quotidie reſtituitur: Potione verò, quicquid humidioris. Sed ratio qualitatis, quantitatis, temporis & ordinis inprimis eſt habenda. Deligendus eſt igitur cibus ſubſtantia mediocris & bonum ſuccum procreans. Nam ſi corrupto alimento corpus paſtum fuerit, in deterius labitur.

Quippe ex boni ſucci cibis bonus ſanguis,

guis, ex mali autem ſucci cibis malus generatur. Ciborũ varia ſunt genera. Quædam enim ſunt ſubtilia, quædam mediocria, quędam craſſa. Subtilia ſubtilem generant ſanguinem, vt ſunt pulli gallinacei bene nutriti, oua, optima frumenta, caro porcina recens.

Mediocrem ordinem obtinent, carnes agninæ, arietinæ, veruecinæ, vitulinæ.

Craſſa proſunt hominibus calidis & crebris laboribus corpus exercentibus, vt ſunt bubulæ carnes, vaccinæ, ſuillæ, leporinæ, ceruinæ aliarumque ferarum, quæ in venationibus capiuntur, & domeſticis ſalubriores eſſe cenſentur.

Vt autem in conſpectu habeatis, qui cibi facilis ſint coctionis, qui verò difficilis, breuiter ſingulos ordine recenſebo. Facilis coctionis ſunt: Vua, ficus, amygdalæ dulces, lactuca, Apium, hordeum coctum, caro porcina, pulli gallinacei, perdices, turdi, oua volatilium, piſces ſaxatiles, qui in petroſis locis degunt, auiculæ, &c.

Difficilis verò concoctionis ſunt: Panis azymus, faba, lenticula, cicer, cidonia, caſtaneæ, auellanæ, oliuæ, cucumeres, caules, fungi, rapæ, caro hircina, bubula, ceruina, piſces duri & glutinoſi, aues in ſtagnis aut paludibus, aut lacuſtrib9 locis

degentes, anates, anſeres, pulli columbini, grues, pauones, cancri. Item peculiares partes auium, guttur, epar, ſplen, renes, ſtomachus & inteſtina, venter, caſeus tam recens quàm vetus.

Lac amygdalinum cum ſaccaro menſæ familiariſsimum eſſe debet. Item lac caprinum cum ſaccaro & marathro ieiuno ſtomacho ſenibus nō male conuenit. Saccarum autem per ſe eſt calidum & humidum temperate, corroborat, digerit, purgat, conuenit ſtomacho, ſed nimius eius vſus obſtruit, ſecundum Auicennam, & facilè vertitur in choleram. Vitellus oui facilimè, totusq́ue ferè in ſanguinem conuertitur.

Laudatur verò ſuilla, quæ inter calidum & humidum temperata cæteras nutritione ſuperat: ſed tamen quia phlegmatica eſt, non omnibus pariter conuenit. Magnam autem ſimilitudinem cum humana carne habet.

Caro ceruina etſi difficilis eſt cōcoctionis, tamē tota ipſius ſubſtantia aduerſatur venenis, excepta cauda, quæ ipſa venenoſa eſt. Ego certè carnem ceruorum iuniorum contra febrim valere, & alioquin ſalubrem eſſe iudico, ijs præſertim, qui facilè concoquunt. Cornua ceruorum tenuia & re-

center enata, ſunt cibi Principum, & valent contra venenum, quemadmodum etiam os, quod naſcitur in corde cerui. Ex piſcibus eligantur parui, ſaxatiles, ſquamigeri, minimeque viſcoſi, in fluminibus & puris aquis natantes: magni magna adferunt detrimenta. Laudo lucium: Anguillas verò & tenchas minimè ſalubres, ſed damnandas eſſe duco: vtque omnis pinguedo mala, ſic piſcium peſsima eſt. Omnes autem promiſcuè carnes & piſces quando aſſantur, acquirunt duritiem, caliditatem & ſiccitatem aliquam, & corpora magis nutriunt, maiusq; robur adferunt, quàm elixæ carnes.

Panis veſter ſit triticeus, bene coctus, non plane furfuris expers, ex recenti confectus frumento, non nimis antiquus, nec maioris ætatis, quàm trium aut quatuor dierum. Vſus calidi & recentis panis in comedendo officit.

Medulla verò adhuc calentis panis indita vino, ad olfactum ſi adhibeas, prodeſt, cor ipſum recreat atq; corroborat, ſpiritumque fouet. Cruſta panis ijs, quorum ventriculus abundat ſuperfluis humiditatibus, conducit. Panis autem indigeſtus naturam magis lædit quàm caro, ſecundum commune dictum: Omnis repletio

mala, panis verò pessima. Sal calidum & siccum reddit singulis ferculis saporem, excitat appetitum, sed nimius eius vsus est nobis noxius, quia adurit sanguinem, lædit visum, & scabiem excitat.

Lac est calidum & humidum, propinquum complexioni humanæ, conuenit pueris & senibus, non multum autem febricitantibus.

Quantum ad fructus attinet ô filij, eorum vsum omni modo vobis prohibeo. Plus enim detrimenti quàm boni afferunt. Ex nucibus tamen & ficubus pharmacum componitur, de quo postea dicam.

Laudo vuas passas, si quis mane, antequam alia fercula attingat, ijs vescatur. Quibus etiam in coctione ciborũ miscendis, melioris saporis gratia vti licet, quemadmodum & reliquis fructibus, sic enim virositatem amittunt. Quamdiu autem sani sospitesq; estis, cibis, quos maximè appetitis, vos vesci (moderatè tamen) cupio. Nam qui cum delectatione assumuntur cibi, hos ventriculus auidius amplectitur, promptiusq; & expeditius concoquit, sed ex aduerso, eos, qui displicent, refugit, atque auersatur.

Quantitas cibi & potus debet esse tanta, vt calor innatus, in quo vita consistit,

 neque

neque propter penuriam alimenti resoluatur, neq; propter copiam opprimatur, extinguaturúe, sed vt poſsit vincere & superare. Nam vbi secus fit, & vel nimis parcè cibus subministratur stomacho, consumitur corpus, & debilitatur virtus, vel si nimius ingeritur, est causa putredinis & obstructionum. Excessus autem animaduertitur, si anhelitus, pulsus, vrina & egestio mutentur. Tantum igitur cibi & potionis adhibendum, quantum ventriculus facilè concoquere poſsit, vt vires reficiantur, non opprimantur. Sic enim edendum est, vt esuriamus: & sic potandū, vt sitiamus, sanitatisq; studium in eo consistit (vt docet Hippocrates) vt satietas ciborum fugiatur, & alacritas ad laborem præstetur. Nec de nihilo est, quod trito fertur prouerbio, plures perire crapula quàm gladio, vnicamq; gulam omnium prope morborum esse matrem, & per eam cursum vitæ sæpe abrumpi. Famem itaque cibus, sitim potus expectet, auiditas vtriusq; supersit, fastidium & securitas procul absit. Vt autem non plus cibi, quàm natura exigit, ingerendum: sic viciſsim periculosior est tenuior victus quàm paulò plenior. Sæpius enim accidit, vt si quæ copiosiore cibo collegeris progressu temporis facilè consu-

consumas,& si quid etiam supersit, repletioni abstinentia mederi possit. Interim meminisse vos decet, omne nimium naturæ esse inimicum, temperantiæ verò mercedem esse robur & sanitatem.

Vt in alijs rebus omnibus, sic etiam in administratione cibi & potus ordo minime est turbandus. Subtiles itaq; liquidi, humidi ac facilis coctionis cibi, solidis, duris, crassioribus & tardæ coctionis cibis præmittantur, ne fortè dura liquidis exeundi meatus impediant, & corruptio fiat, secundum versiculum:

Præmittas calidum frigidis & mollia duris.

Bis in die comedite, sed cum aliqui vestrum nondum ad pubertatem accesserint, ter vel quater ijs de die cibum capere licet, quod idem etiam cholericis & ætate prouectioribus salutare fuerit.

Prandio vel cœnæ certas & statutas horas destinare vos minime volo, propter negotia tum publica, tum priuata. Nam cũ, propter profectionum, venationumque commoditatem, corpori curando semper vacare nequeatis, sed tempus prandij vel cœnæ interdum differre cogamini, malo vos hac in parte à Medicorum decretis aliquantulum discedere, vt maior necessitatis, quàm huiusmodi exquisitarum præceptio-

ceptionum ratio habeatur. Tempus autem edendi aptiſsimũ eſt abſoluta concoctione, quod fames indicat, neq; ingerendus alius eſt cibus, priuſquam ingeſtus plane fuerit concoctus.

In comedendo minimè moram producite, ſed ſimul omnia fercula vobis apponi curate, vt quod maximè palato & ventriculo arriſerit, inde deligatis. Alimenta antequam deglutiatis, exactiſsime mandite, molaribusq; optimè atterite.

Sumto cibo modicè deambulate, mox verò ſedete, ſecundum verſum:

Poſt paſtum ſtabis, paſſu mollius meabis.

Cœna, cum noctium ingruit longitudo, largior & plenior prandio, dum adhuc in iuuenili ætate eſtis conſtituti, vobis congruit. Secus verò ſi catharris & deſtillationibus, nocturnisq; morbis laboratis. Siccus cibus alimenta mollia, potumq; pondere æquet. Inter comedendum ſæpe ac parum bibite: Inter prandium & cœnam potu abſtinere concoctionem iuuat, cholericos tamen & pueros hoc præceptum non ita arctè obſtringit.

Inter vtramq; comeſtionem ad minus ſex horarum ſpacium interponatur, vt tempore intermedio præcipuæ coctiones perfici queant. Hyeme rectius cibis actu

& vir-

& virtute vtimini calidis, æſtate verò frigidis. Sed nunc ad potum transeamus.

CAPVT VIII.
De potv.

Potvs non minus, quàm cibus necessarius eſt, vt corpus humectet, & quod humidum è corpore diſſoluitur, reſtauret, craſsioreſq; cibos ad loca remotiora depellat.

Moderata vini potio vires reficit, calorem naturalem corroborat, humores temperat, purgatque per ſudorem & vrinam, corpori alimentum exhibet, appetitum & coctricem facultatem iuuat, & animũ præſertim eorum, qui temperatæ ſunt complexionis, lætum & hilarem reddit. Immoderata verò potio vini, omnes humani corporis ſenſus lædit, ingenij vires opprimit, animique vigorem eneruat, ac hebetem reddit, cerebro ac neruis plurimum officit, tremorem membrorum, ſpaſmum, apoplexiam, paralyſin & mortem repentinam adducit.

Vinum autem præ cæteris illud eligatur, quod præditum eſt bono odore, colore, nitore & ſapore. Vinum vetus calidum eſt in tertio gradu, recens in primo.

Sed

Sed quò est generosius eò calidius, quò dulcius eò minus validum.

Vinum defœcatum recenti, siue musto salubritatis palmam præripit. Hoc enim inflationes & calculos in renibus generat, ægreque concoquitur, aluum tamen cito mouet, illudq; boni saltem præstat.

Inter cætera vini genera præstans est vinum, quod cum Helenij herbæ radice decoctum est. Asthmaticis enim salubre est, & ad concoctionem inprimis conducit, purgatq; nonnihil. Ideoq; hoc vini genere ego delector. Vinum etiam saccaro decoctum senibus frigidis, & debilibus conuenit, & quibus humor natiuus & calor naturalis imminuuntur. Nutrit enim & sanguinem generat, & replet partes principales spiritibus.

Rec. Vini optimi libras tres.

Saccari albissimi libram I. coquatur ad lentum ignem more syrupi, serua & vtere cum duabus partibus aquæ decoctæ, vt supra, vel aliter prout vsus postulabit. Hoc vinum siue potius ex vino syrupum Rabi Moses in libro de victus ratione senum & conualescentium approbat. Probo etiam potum Hippocraticum, qui valdè his frigidis in locis conducit hyberno præsertim tempore.

Cereui-

Cereuiſia ſit ex bono frumento, probe coⓒta, ſit clara, non nimis recens, nec adeo vetus, vt ſaporem contraxerit acetoſum. Cereuiſia alit neruos, bonum efficit colorem, è ſtomacho & inteſtinis facilè effluit, tempore calido confert plurimùm, ſitim ſedat, & corporibus noſtris non multò minus ſalubris eſt, quàm vinum. Obtinet cereuiſia præſertim Hamburgenſis præter nutriendi & calefaciendi facultatem, quam ex tritico aut hordeo nanciſcitur, quandam etiam medicandi vim ex lupulo ſaliⓒtario acceptam. Quodq́ue ſit potus ſaluberrimus incolarum in his regionib. ſeptentrionalibus, floridus color, forma elegans & integra corporis conſtitutio indicant. Nam rarò noſtrates podagra vel arthritico morbo afficiuntur: Catharro tamen vel aſthmate, vel renum morbo nonnunquam infeſtantur. Quod ſi verò quis cereuiſiam vſq; ad ebrietatem ingurgitauerit, plurimum ex hac detrimenti percipiet. Nam càpitis dolorem, inflationes & morbos frigidos inde gigni experietur. Ita vt peior ſit crapula, quæ à cereuiſia, quàm quæ à vino oritur, his præſertim in locis, vbi phlegma & catharri in corporibus abundant. Alioqui grauior eſt, ex vino quàm ex cereuiſia crapula.

Sed

Sed cum Cereuisiarum diuersa ac plurima sint genera, vnumquemq; naturæ suæ rationem habere decet, vt cereuisia, quæ maximè sibi conueniat, vtatur.

Aquam decoctionis hordei, quæ ad refrigerandum tam sanis quàm ægris confert plurimùm, quaque ego vti consueui, quemadmodū conficere oportet, hoc loco subijciam.

Rec. Hordei libram dimidiam.
Aquæ mensuras 4.
Glycyrrhizæ semiunciam.
Seminis violarum drachmas ij.
Seminis petroselini drachmas ij.
Rosarum rubearum vncias iij.

Hyssopi, Saluiæ, } ana sesquiunciam.

Ficuum, Vuarum passarum enucleatarum, } ana vncias iij.

Hæc omnia in vase fictili decoquantur tam diu, donec ad latitudinem duorum transuersorum digitorum decrescant. Vas fictile in aquam frigidam collocetur, & deinde per linteolum excoletur.

Hyeme calidum, æstate frigidum bibatur, nec vnquam ante sumptum cibum, nec spacio inter prandium & cœnam interposito,

terposito, nisi aliquis choleræ valde sit obnoxius, vel puer, vel in teneris annis inueterato quodam more sit assuefactus. Quæ tamen consuetudo mala est, & paulatim tractu temporis in melius mutanda.

Ex aureis argenteisq́ue poculis bibere, ad sanitatem non parum emolumenti habet, quemadmodum etiam aurum vel argentum candens in potione extinguere prodest. Pocula vestra sint operta & tecta, ne quid detrimentosi illabatur, vel venenũ à muscis aut alijs animalculis inferatur.

Potum autem niue imposita aut nitro resoluto refrigerare vos nolo, atq; hoc vt rem corporibus vestris noxiam prohibeo. Nam cum potus niue aut nitro refrigeratur, violenter cogitur.

Cum acetum etiam cum potu cognationem quandam habeat, pauca de hoc monere, ab instituto meo haud alienum esse duxi. Est autem frigidum in primo gradu,& siccum in secundo proportione: secundum eius aciditatem Melancholicis obest, cholericis verò prodest. Vnde calido stomacho pariter & humido eius vsus permissus est. Nam appetitum excitat, concoctionem iuuat,sistit & compescit furentem bilem,phlegmati attenuatione siccitateq; aduersatur,pulmoni tamen obest.

Memine-

Memineritis etiam omnia alimenta fulmine tacta noxia & perniciosa esse. Inest enim illis vis pestifera, ex qua spiritus venenatus in cótactu diffunditur. Quare nequaquam potu conuenit vti, qui fulmine tactus degenerarit, siue sit immutatus.

Labor autem cibum antecedere debet, cibus potum, vterq; somnum, atq; in his omnibus modum seruare optimum est. Peior verò cibi, quàm potionis est repletio: pessima cibi & potionis coniunctim, nisi per vomitum curetur. Et hæc de potu dixisse sufficiat. Iam ad motum & quietem progrediamur.

CAPVT IX.

DE MOTV SIVE DE EXERcitationibus corporis.

QVONIAM magna pars conseruandæ sanitatis in oportuna corporis exercitatione consistit, motus quoq; ratio, quo corpus valetudinis conseruandæ gratia agitatur, diligens est habenda. Motus autem tanquã genus continet in se omnes exercitationes, & corporibus nostris necessarius est, tam continuus, tam temperatus, tam varius motus, quàm cœlestium aërisq; ignis & aquæ, seruata tamen con-

coctionis & ſomni neceſsitate, defatigatione verò & reſolutione deſtillationeque vitata.

Omnis autem exercitatio corpori leuitatem præbet, inſitum calorem auget, membrorumq́ꝫ duritiem efficit. Per laborem vires corporis magis accreſcunt, membraq́ꝫ omnia redduntur ſolidiora & robuſtiora, ſed ex contrario membra per ocium tabeſcunt.

Exercitatio acuta corpus tenuat, contraria craſsius reddit: multa corpus ſiccat, mediocris obeſum præſtat. Vernum exercitium ſit maius æſtiuo.

Varias autem exercitationum ſpecies quærite, & moderatas amate, locoq́ꝫ oportuno & commodo inſtituite, vt modò ruri, modò in vrbe verſemini, interdum nauigio vehamini, nonnunquam vehiculo vltrò citroq́ꝫ feramini, quandoq́ꝫ placeat venatio.

Suaui & iucunda ambulatione adhibita cibus in ventriculi fundum deſcendit, longiore & concitatiore etiam frigoris vis diſſoluitur. Vt plurimum autem in locis apricis ambulationem inſtituetis. Sub dio enim nati ſumus, cumque in locis apricis ambulamus, aër & venti nos circumdant, Sol cæteriq́ꝫ planetæ & ſtellæ radios libere

in nos proijciunt, vis ſiderum obambulantibus nobis è directo magis incidit, nosq́ aërem haurimus & attrahimus recentem, quo ſpiritus cordis egregiè reficitur.

Melior itaq́ eſt ambulatio ſub dio cæteris paribus, quã in porticu, melior in ſole, quàm in vmbra. Si caput patitur, melior ...ora quam viridaria efficiunt, quàm ...ecta.

Mane circa montes, veſperi verò ad amœni fluminis ripas ſpaciari conuenit.

Laudo etiam frequentem aquæ nitidæ aſpectum, virides & rubros colores, hortorum nemorumq́ vſum, quemadmodum etiam leuem nauigationem valde probo, & varietatem inprimis, facilesq́ occupationes & diuerſa negotia, non moleſta, aſsiduam hominum gratioſorum & felicium conſuetudinem.

Laudantur à Medicis eæ potiſsimum exercitationes, in quibus brachia exercentur, & thorax panditur, vt ſuperfluitates in pectore & pulmone diſcutiantur, & materiæ ad inferiora trahantur.

Aſcenſus & deſcenſus cum quadam varietate etiam mouet corpus, niſi tamen id ſit perquam imbecillum. Equitationis exercitium quoque non eſt inſalubre. Hæc

coctionis & ſomni neceſsitate, defatigatione verò & reſolutione deſtillationeque vitata.

Omnis autem exercitatio corpori leuitatem præbet, inſitum calorem auget, membrorumque duritiem efficit. Per laborem vires corporis magis accreſcunt, membraque omnia redduntur ſolidiora & robuſtiora, ſed ex contrario meml ocium tabeſcunt.

Exercitatio acuta corpus tenuat, contraria craſsius reddit: multa corpus ſiccat, mediocris obeſum præſtat. Vernum exercitium ſit maius æſtiuo.

Varias autem exercitationum ſpecies quærite,& moderatas amate,locoque oportuno & commodo inſtituite, vt modò ruri, modò in vrbe verſemini, interdum nauigio vehamini, nonnunquam vehiculo vltrò citroque feramini, quandoque placeat venatio.

Suaui & iucunda ambulatione adhibita cibus in ventriculi fundum deſcendit, longiore & concitatiore etiam frigoris vis diſſoluitur. Vt plurimum autem in locis apricis ambulationem inſtituetis. Sub dio enim nati ſumus, cumque in locis apricis ambulamus, aër & venti nos circumdant, Sol cæterique planetæ & ſtellæ radios libere

in nos

in nos proijciunt, vis ſiderum obambulantibus nobis è directo magis incidit, noſq; aërem haurimus & attrahimus recentem, quo ſpiritus cordis egregiè reficitur.

Melior itaq; eſt ambulatio ſub dio cæteris paribus, quã in porticu, melior in ſole, quàm in vmbra. Si caput patitur, melior in vmbra quam viridaria efficiunt, quàm quæ tecta.

Mane circa montes, veſperi verò ad amœni fluminis ripas ſpaciari conuenit.

Laudo etiam frequentem aquæ nitidæ aſpectum, virides & rubros colores, hortorum nemorumq; vſum, quemadmodum etiam leuem nauigationem valde probo, & varietatem inprimis, facileſq; occupationes & diuerſa negotia, non moleſta, aſsiduam hominum gratioſorum & felicium conſuetudinem.

Laudantur à Medicis eæ potiſsimum exercitationes, in quibus brachia exercentur, & thorax panditur, vt ſuperfluitates in pectore & pulmone diſcutiantur, & materiæ ad inferiora trahantur.

Aſcenſus & deſcenſus cum quadam varietate etiam mouet corpus, niſi tamen id ſit perquam imbecillum. Equitationis exercitium quoque non eſt inſalubre. Hæc

enim ſpiritus ipſos ſupra reliquum exercitiorum genus corroborat, & ſenſus purgat, ſtomachoq; inprimis eſt apta, & ſpinam rectam ſuſtinere poſtulat. Cum itaq; his redundet commoditatibus equitatio, & nobilibus maximè conueniat, atque ad illorum expedienda negotia inprimis ſit vtilis, in pace iucunda, in bello verò neceſſaria, nequaquam hanc negligite, ſed debitam operam & ſtudium in eam impendite. Quia verò ad eam exercendam naturæ veſtræ ductu ſatis inclinatos eſſe ſcio, plura de hac non dicam, ſed ſaltem hoc adijciam, eam ſi nimia ſit, viſcerib. obeſſe, propter iactationem frequentem & membrorum ſucceſsionem.

Ego venatione (quam vix quiſquam ſatis iuſtis præconijs vnquam ornare poterit) vnicè delector. Venatio enim non ſolum vniuerſas corporis vires & partes ex æquo exercet, ſed etiam animum mira voluptate afficit. Facit nos ante lucem ſomno excuſſo leuari, frigoraq; & calores tolerare. Equitando totum corpus venatoris mouetur, eoq; pacto inſitus calor augetur, lacerti, brachia manusque canibus venaticis ducendis agitantur, canum ſtrepitu clamore & latratu aurium ſenſus exacuitur, vociferatione thorax & vocalia inſtru-

instrumenta exercentur, dum feras fugientes summo studio venator insequitur, cursu ad quoduis opus efficiendum agilior redditur, in velocitatem celeritatemque ferarum, atque in canum incursum, insultumq; acies oculorum intenditur, quare visus melior perfectiorque efficitur. Sæpenumero in venando animus, vbi ferox aliqua bestia sese obiecerit, ardore quodam incalescit, deinde cupiditate & honoris studio captus, cœde ferarum mire afficitur, dumq; omnibus corporis aduocatis viribus, omniumq; neruorum contentione certamen aggreditur conficitque tandem, laboris victor reipsa lætatur. Membra quoq; & instrumenta reliqua venatoris, ex mutuo ipsorum attritu redduntur duriora & robustiora, Spiritus vehementius mouetur, musculi & nerui validiores efficiuntur. Taceo, quæ consilia in feris indagandis, quam diligentiam in capiendis, laborem in feriendis & percutiendis studium venatorium requirat, ex ipso etiam conatu ad multa meliores & sapientiores euadimus. Deniq; venatio maximam cum re bellica similitudinem habere videtur. Hæc enim sibi præficit ducem, cuius dictis omnes auscultant atq; obœdiunt, hostem excursionibus prouocat, exploratores in

ſpeculis diſponit, inſidias abdit, apertum Martem ſimulat, diuortia, quæ ad fugam patent, obſeruat, per ſaltus quidem & arua pedites præmittit, loca plana & aperta equitum alis præcingit, cornuum ſtrepitu progreſſus aut receptus, prædam aduentantem aut euadentem ſignificat, moueri caſtra indicat. Adeò vt omnino cõcludendum ſit, venationem bello ac pugnæ ſimillimam. Ex his itaque conſtat, venationem triplicem nobis præſtare vtilitatem, vnam ſanitatis, alteram, ſcientiæ rei militaris. Tertiam, victus. Sed ne abſq; ratione hanc venationis diſciplinam vobis commendare videar, Xenophontem, qui fuit præſtans imperator, bonus paterfamilias, & diligens naturæ ſuæ conſeruator, huiuſq; artis peritiſsimus, magnis hanc laudibus efferentem introducam, cuius ſummi viri teſtimonium maximam apud vos habiturum authoritatem ſpero. Is in ſuo de venatione libello ſic inquit: Qui ſtudio venationis dediti ſunt, magnam ex eo vtilitatem capiunt. Nam corporibus bonam valetudinem comparant, hinc vident, audiuntq; magis, ſeneſcunt minus. Hæc ad bellum præcipuè inſtituit: Primò quidem, ſi vias iniquas ſub armis ambulant, minus laſſantur: Nam labores ſuſtinent, quibus

feras

feras capere consueuerunt. Deinde, poterunt humi iacentes quiescere, ad imperatoris edictum præstò esse. In adeundis hostibus inuadere simul & imperata facere, cum feras ipsi hoc modo venentur. Nec verò in fronte locati deserunt acies, quia sunt paratissimi. At in hostium fuga vbiq; illos propter locorum peritiam rectè ac tutò persequuntur. Quod si exercitus suus infeliciter pugnauerit, in syluosis, abruptis, iniquisq; alijs locis seipsos, cum cæteris non turpiter saluare poterunt: nam consuetudo venandi nonnihil eos peritiores reddit. Et hi plerunq; magna commilitonum turba fugiente, victores hostes propter locorum difficultatem errantes, suo ipsi robore & audacia repugnando terga dare coëgerunt. Nam fortuna ferè corporis & animi fortitudinem comitatur. Quod cum maiores nostri cognoscerent, hinc rem aduersus hostem benè geri, studium hoc iuuenum instituerunt. Hæc ille.

Sunt & alia exercitia, quibus sanitas conseruari potest, vt certamen equestre, cursus, natationis, gladiatorum, sagittariorum, & vsus pilæ proiectilis nostris temporibus in his regionib. vsitatæ. Item gestatio, vectio, cantatio, clara lectio. Par-

uæ etiam pilæ siue sphæræ vsus à Galeno commendatur, quòd crura, brachia, ceruicem, caput, oculos, dorsum, lumbos, & omne ex æquo corpus moueat.

Nonnulli frictionem & cohibitionem anhelitus exercitationibus annumerant, quæ cum aliquem in tuenda valetudine vsum habeant, leuiter perstringendæ veniunt.

Frictione, si dura est, corpus duratur & corroboratur: dum scilicet excrementa, quæ spacia particularum intermedia occupant, discutiendo membra densantur, compactioraque & firmiora euadunt. Si mollis, mollitur, diffuso nimirum, non autem discusso particularum humido, aut etiam nouo aliunde accersito. Si multa minuitur: si nulla repletur. Ego discessurus cubitum tibijs, brachijs, anteriori & posteriori parti corporis, frictionem singulis ferè diebus sub noctem ad focum ꝑ pueros mihi ministrari curo. Idq; ad quartam coctionem, quæ in venis perficitur, iuuandam, quæ res vtut nulla ratione satis approbari posse videatur, mihi tamen, ni fallor, summopere contulit. Qui matutino tempore frictiones huiusmodi esse oportuniores censebit, is vt suum & ipse sequatur genium suadeo. Cohibitio spiritus

tus nunc non eſt in frequenti vſu: Illud tamen monuiſſe non pigebit, retentioné ſpiritus contra ſingultus leuiores, ex frigiditate ortos, præſens eſſe remedium, vt Ariſto. quoq; 33. Sect. Probl. 1. teſtatur.

Omnis verò exercitatio lentè ſuſcipiatur. Facit hoc ad probiorem ſuſcepti operis continuationem: & eſt alioquin omnis motus, qui ſecundum naturam eſt initio ſui tardior ac debilior, in progreſſu autem & fine celerior expeditiorq́;.

Exercitationes autem bene valenti ſunt ad præcautionem accommodatiſsimæ, omnes tamen confecto prope duplici cõcoctione cibo, aluoq; ſubducta, id eſt, bono mane: Sic enim & alimenti coctio, & eiuſdem concocti digeſtio per corpus ꝓmouetur, & ſi quid excrementorum ibi hæſerit, expurgatur: Alioquin poſt digeſtionem quidem corpus abſumunt & colliquant, poſt cibum autem caput grauant, coctionem perturbant, impuriſq; & crudis ſuccis corpus replent vniuerſum.

Exercitatio producatur ad ſudorem vſque, quo guttatim emanente rurſus intermittatur, vel etiam continuetur, vſque ad defatigationis initium: idq; ipſum modò magis, modò minus faciendum eſt. Hyeme ſit prolixior, quàm æſtate. Et plus de-

bet ſe

bet ſe exercere phlegmaticus, quàm cholericus: vt enim animi, ita corporis quoq; exercitia moderata & tempeſtiuè adhibita ſint oportet: mala eſt enim nimia defatigatio atque exſolutio corporis, peior animi, vtriusq; ſimul peſsima oppoſitis nempe hominem motibus diſtrahens, vitamq; diſperdens. Moderatis autem laboribus corpus, animus honeſtis actionibus roboratur.

Cæterùm cùm exercitio aliquo incalueritis, ne ſtatim vento aut frigido aëri vos exponite. Omnis enim ſubita mutatio eſt periculoſa, cùm aliàs tum verò maximè, cûm ab altero extremorum ad alterum ſit tranſitus: quæ paulatim fit, magis eſt tuta. Ne autem hoc loco ſim longior, cum Hippocrate & Celſo concludam, ſanitatis tutelam auſpicandam eſſe à labore, quem excipiant cibus & potio, deinde ſomnus, mox Venus. Sed labor, cibus, potus, ſomnus, & Venus, omnia ſint mediocria.

CAPVT X.

DE QVIETE ET OTIO.

QVEMADMODVM exercitationis vſus legitimo, debitoq; tempore administratus ad ſanitatem conſeruandam pluri-

mum momenti habet: ita quies immodica & perpetua non solùm corporis, sed & animi vigorem obtundit. Nam vt per exercitium calor innatus suscitatur, adeoque ciborum concoctio, digestioq; eorundem promouetur, ita per otium accidunt contraria. Otium igitur immodicum, tanquam ipsissimam pestem vos fugere volo, nam, vt Poëta inquit: *Variam semper dant otia mentem.* Naturæ tamen expedit, vt corpus labore defatigatum requiescat, præsentissimumq; lassitudinis remedium, & exercitationis condimentum est quies, vt Poëta inquit:

Otia corpus alunt, animus quoq; pascitur illis,
Immodicus contrà carpit vtrunq; labor.

Hunc igitur scopum vitæ vobis, filij mei carissimi, inprimis præfixũ esse volo, eam præcipuè ob causam vos in hanc lucem editos esse, vt Deo immortali, patriæ, propinquisq; inseruiatis, non vt edatis, bibatis, dormiatis, otioq; diffluatis. Edimus enim & bibimus vt viuamus, non viuimus vt edamus & bibamus, vitamque in otio absq; honesto labore traducamus. Et hæc de quiete & otio dixisse sufficiat.

CAPVT XI.

DE SOMNO.

Postea-

POSTEAQVAM de motu & quiete dixi, restat vt de somno & vigilia breuiter verba faciam. Est autem somnus, vt Hippocrates libro de insomnijs ait, quidam quasi recessus animi in seipsum. Itē, animalium facultatum requies, vinculum siue vacatio sensuum exteriorum, & motus localis ab vtili quadam humiditate, vt putant, cerebrum madefaciente, inclinationemque ad somnum inducente, proueniens. Somnus autem vires roborat omnes, corpus reficit, concoctionem confirmat & perficit, ægritudinem obliuione delet, lassitudinem leuat, mentis insaniam corrigit. Præterea internas corporis partes humectat, visceribus vt functionibus suis obeundis sufficiant, & ad omnia naturæ opera plurimum confert. Interdiu vigilare, noctu verò dormire oportet: nocturnus enim somnus maximè secundum naturam existit. Hæc interualla motuum atque hunc ordinem Deus ab initio in natura sanxit.

Somno tamen non nimis indulgendum est, pomeridiano verò neq; etiam parum: nam is vt valetudinis hostis capitalis (nisi tamen vbi quis nocturnis laboribus aut vigilijs à sopore præpeditus fuerit) est fugiendus. Et sanè qui ita sunt somno dediti,

vt ma-

vt magnam diei partem ſtertant, & cum gliribus certent, raró ad iuſtam perueniunt ſenectutem. Etenim ij magnam impuriorum excrementorum copiam non ſolum in cerebro, verumetiam alijs corporis partibus accumulare ſolent. Alios conſuetudo ſubleuat: ſed aſſueſcere ijs, quæ præter leges naturæ fiunt, conſultum vobis non eſt.

Vt autem nimius & immodicus ſomnus noxius eſt, ſic moderatus proderit vobis inprimis, cum ad decrepitam ſenectutem fueritis progreſsi, ad humectandam ſiccitatem. Duabus horis à cœna vigilate, priuſquam vos quieti mandetis. Lucubrationes nocturnas fugite. Somnus veſter ſpacio 7. 8 aut ad ſummum 9. horarum circumſcribatur, Idq́ hac conditione. Si concoctio alimentorum probè & perfectè fuerit abſoluta, quod vel ex vrinæ flauitie, vel corporis alacritate, & membrorũ vigore cognoſcitur. Item, quando nec ventris dolor, nec ructus, nec oſcitatio adeſt. Nonnunquam etiam nocturna vigilia, aut crapula diurna prolixiorem ſomnum exigit. Eò magis ſi vos peſte aut veneno infici contigerit, per initia præſertim mali cauendum erit, ne per nimium ſomnum venenum ad intima præcordia illapſum vos extin-

extinguat: Virium tamen ſemper habenda ratio fuerit.

Quod ſi noctu vigilijs detenti, ex vno latere vos in alterum voluitis, & verſatis, vigilesq; permanetis, alia poſt aliam imaginatione accedente, ac ſomnum intercipiente, non inutile fuerit ſurgere, lenteq; paululum inambulare, & poſtea cubitum redire.

Cubiculum ſit amplum, verſum ad Septentrionem vel Orientem, non ita multis diſtinctum feneſtris, quæ tamen, vbi nulla lues aërem infecerit, de die aperiantur, nocte autem claudantur. In cubiculo interdum accendatur focus, vt aër flamma purgetur: nonnunquam ſuaues ſuffitus & ſuffumigia excitentur, quibus cerebrum alteretur, omni tamen fumo priuſquam ingrediamini diſsipato.

Nocturno tempore candela ex puriore cera confecta accendatur: fumus enim ex cæteris candelis magis nocet.

Lectus ſit mollis, & vndiquaque viridi cortina ſeptus. Culcitram præſtat ex goſſipio aut ſerico crudo, vel etiam cocto, quàm ex plumis eſſe repletam.

Tegetem non decet eſſe nimis calidam, neque nimis frigidam, ſed pro qualitate aëris, ita temperatam, vt concoctionem adiuuare

adiuuare queat. Ideo ſecundum anni tempora mandata eſt.

Cloacæ quàm longiſsimè à cubiculis dormitorijs ſint remotæ, & matula ſit operculo tecta, ne cùm prope lectum collocatur, fœtor inde exhalans lædat cerebrum.

Primum decubitũ in dextro latere auſpicandum eſſe, annotarunt Medici, ſecundum verò in ſiniſtro, atq; in hoc ſomnum eſſe perficiendum capite altè ſuper puluinar eleuato, coopertoq; tenui linea cucupha, in cuius ſummitate ſit foramen, per quod vapores exhalare queant. Dormiendum alij haud aperto ore dicunt, quod tamen patri meo fuit familiare, & à me hactenus quoq; ſeruatur, ideoq; vobis eum minimè incommodum fore reor: Aperto enim ore dormientibus aqua ſiue humiditas aliqua ex ore deſcendit, quod mihi ſæpe ſolet accidere. Supinus decubitus corporibus eſt noxius & planè fugiendus.

Vt autem ſciatis, qua animi ſecuritate ſomnum inire vos velim, patris mei exemplum vobis hoc loco ob oculos ponam. Is enim ſolitus fuit dicere, ſe cum cubitum contenderet, veſteſque exueret, omnia ſimul negotia ac cogitationes, tam de re-

bus publicis, quàm priuatis, simul depõnere & exuere, vt eò melius somno vacare posset: summo autem manè se vnà cum vestibus negotia, & cogitationes pridianas reassumere. Quam consuetudinem vobis etiam imitandam, memoriꝗ; mente seruandam esse duco.

Iam subijciam vnum atq; alterum medicamentum, quo somnus allici queat.

REC. Oleum rosaceum, vel paululum Camphuræ natiuæ, misce cum lacte mulieris, à qua fœmella lactatur, caputq; summum irriga.

ALIVD.

REC. Olei Nymphææ.
Olei violarum.
Vnguenti popul. ana semiunciam.
Opij gr. tria.
Croci triti grã. quatuor. Fiat vnguentum, quo tempore & nares illinantur.

ALIVD.

REC. Olei rosacei vnciam vnam.
Aceti drachmas tres. Agitentur cum albumine oui, & temporibus applica.

Non alienum fuerit hoc loco paucula quædam de insomnijs, quæ cognationem quandam cum somno habent, addere. Illa enim corporis affectum declarant, & sunt simula-

ſimulacra præcedentium, vel notæ rerum conſequentium ſanè non prorſus fortuitæ: nam rationi conſentaneum eſt, certis temperamentis familiaria eſſe quædam ſomnia mantica & vera, noſq; ea quæ ad amicos pertinent, tacito quodam mentis præſagio perſpicere ac præuidere. Idque eam ob cauſam, quod amici, quamuis locorum interuallis diſiuncti, mutuam de rebus ſuis ſuſcipiant curam atque cogitationem.

Mihi ſanè vſitatum eſt in ſomnis meos, & amicorum caſus, & euentus præuidere. Quemadmodum memini me multa vera habuiſſe ſomnia præſertim in aurora, quæ mihi præterita in mentem reuocabant, de futuris admonebant, tam de meis priuatis & domeſticis, quàm amicorum rebus, quibus quæ mihi, vobis, cæteriſq; amicis & cognatis eſſent euentura, tacita quadam adumbratione indicabantur. Sæpe etiam de ſucceſſu inſtitutæ venationis vera ſomnia habui.

Patri meo verum ſomnium ea nocte, quæ extremum ipſiq; fatalem diem proximè præcedebat, obiectum eſt: nam in ſomno oblata eſt ipſi horrenda mortis ſpecies, cum qua acriter & grauiter dimicare ſibi viſus eſt, adeò vt omnibus viribus to-

tiusque corporis nisu ac conatu aliquid amoliri, ac auersari existimaret, cùm alioqui præ languore membra mouere non valeret. Quod conspiciens Paulus Ranzouius, patruus vester, qui forte vigilans ipsi præstò erat, rogauit patrem, quidnam sic conaretur depellere. Cui respondit, sibi in somnis mortis speciem esse obiectam, cum qua grauem sustinere luctam coactus fuisset, verùm se tandem victum succubuisse. Quod verum fuisse somnium insequens dies testatus est, quo placidè exspirans vitam cum morte commutauit, & ex hac lacrymarum valle ad æternæ beatitudinis gaudia concessit.

Habui & ego aliquando verum somnium de bello Succico & Danico, & illud in primis de Daniele Ranzouio, qui in oppugnatione arcis Vvalpurgæ globo ictus perijt. Verisimile est, ea, quæ per somnium irrumpunt, simulacra esse nostrarum actionum: videtur namque anima (vt ait Hipp. lib. de insomn.) in somno profundum corporis ingressa, exrernis sensibus posthabitis, corporis affectum sentire, & omnium, quæ concupiscit, tanquam iam præsentium imaginationem arripere. Nec dubium est, quin animus curis, cogitationibusq; vacuus, ac seipsum contemplans melius præuideat. Quo-

Quoniam autem antea dictum est, insomnia esse notas rerum futurarum, iam obseruabitis has breues præterea insomniorum significationes, nempe, quòd ignis obiectus oculis in somnis flauam bilem designet: fumus aut caligo, atram bilem: pluuia, frigidi humoris abundantiam: Nix & glacies frigidam pituitam. Porrò res odoriferæ bonorum humorũ sunt testes. Nunc ad reliqua pergemus.

CAPVT XII.

De vigilia.

ETsi somnus & vigilia plurimũ ad tuendam corporis sanitatem conferant, tamen vtrumq;, si modus in his excedatur, est noxium & malum: vehemens enim vigilia exsiccat, spiritum resoluit, concoctionem impedit, & tum cibi tum potionis cruditatem efficit. Vigilandum est itaq; de die, dormiendum autem noctu, ita vt vigilijs tranquillitas etiam interponatur, vnaq; cum sole oriente surgendum (quod tamen in æstate, cùm longissimi sunt dies, haud ita exactè præstari potest) quia tum mouetur sanguis, omnesq́ue creaturæ vires suas de integro instaurant.

Postquam autem surrexeritis, inprimis

frigus matutinum, tanquam corporibus vestris noxium vitate: deinde excrementa alui & vesicæ euacuate, vt fusius deinceps monebimus.

CAPVT XIII.
De excretione in genere.

TRACTATVRVS de excretione & retentione, non tam operam dabo, vt omnia & singula redundantiæ genera & differentias sigillatim referam, quàm vt pauca & necessaria, ac ad incolumitatem corporum vestrorum vtilia succinctè expediam.

Lubricus & laxus aluus sanitati plurima commoda præstat: quæ enim purgationes sponte ac naturæ beneficio accidunt, sunt saluberrimæ. Excrementorum autem sunt optima, quæ nec nimis dura, nec nimis fluida, nec colliquationem aut putredinem præ se ferunt: sed ad modum mellis coniuncta, quæ sunt conuenientis fœtoris, & sine punctione, cum voluptate & facilitate exeunt. Siccitas enim calorem igneum & laborem corporum, resolutionem humiditatis, & sicca nutrimenta significat. Humiditas verò nimia oppilationem &

nem & malitiam digeſtionis, atq; inteſtinorum debilitatem deſignat. Bis igitur in die deijciatur aluus, manè cùm è lecto ſurgitis, & veſperi cùm cubitum diſceditis. Nec crepitus ventris, ſi ſoli eſtis, retineatur. Vrina verò quotiescunq; opus fuerit reddatur, eſt enim eius retentio non naturalis. Sordes pulmonis & cerebri eijciantur. Particularium quoq; membrorum excrementa, vt aurium, narium, palatiq; maturè euacuentur. Nunc ordine ſingula breuiter recenſebo, per quæ excrementa corporis excernuntur, ac primùm de venæ ſectione dicam.

CAPVT XIIII.

DE SECTIONE VENAE.

SANGVINIS vſus eſt in corpore humano vt nutriat, vtq; ex eo omnes corporis particulæ alantur. Cùm autem vena ſecatur, vnà cum ſanguine copioſo, vitalis excernitur ſpiritus, & ſic virtus naturalis diſſoluitur. Rectè enim Galenus inquit, quod incontinentes, ebrij, ac gulæ dediti, neq; purgatione, neq; ſanguinis miſsione magnoperè iuuentur. Cùm itaq; vos crebris & vehementioribus vtamini exercitijs, nec ad amuſsim, ita vt optima con-

ſeruandæ valetudinis ratio exigit, vitam inſtituatis, neq; ſemper eam, quam præſtare deceret, præſtetis temperantiam, non poſſum non vos ſummopere dehortari, vt ne per venæ ſectionem, tempore præſertim intenſi frigoris vel æſtus corpora veſtra crebro euacuetis, ne poſtea in viuidioris ſanguinis emiſsi locum aqua humida ſuccedat. Quod ſi tamen morbus aliquis ex ſanguinis copia & vbertate vel aduſtione ortus, eius emittendi neceſsitatem vobis attulerit, hæc lex frangenda erit, & eo caſu ſecundum periti Medici conſilium, ſanguinem per venæ ſectionem educere poteritis.

CAPVT XV.

DE CVCVRBITIS.

At ſi quis veſtrum plane ſanguine abundat, ita vt euacuatione omnino egeat, is cucurbitulis cum ſcarificatione vtatur: Cuicunq; enim particulæ corporis affixæ fuerint, huius ſanguinē eliciunt, exugunt & euacuant. Hæc appoſitio cucurbitularum non eſt tam periculoſa, quàm ſi venæ ſectio tentetur. Cum enim vena ferro tangitur, multa ſæpe & periculoſa comitātur ſectionem accidentia, nonnunquam

totius brachij conuulſio vel reſolutio, & alia eius generis incommoda. Eius rei exemplum eſt, quod Medici nonnulli & Aſtrologi certo affirmant, Si quis tempore natiuitatis ſuæ ☋ in quopiam ſigno habuerit, & eodem ſigno aſcendente, eodemque gradu poſtea venam ſecuerit, præſens mortis periculum ſibi accerſit.

CAPVT XVI.

DE HYRVDINIBVS.

PER hyrudines etiam, ſiue ſanguiſugas, quæ cucurbitarum vicem explere poſſunt, minui & educi olim ſanguis ſolebat, ſed iam harum vſus exoleuit. Amita tamẽ mea quondam Abbatiſſa cœnobij Itzehohenſis, quæ octogenaria deceſsit, ſingulis annis hyrudines loco cucurbitarum applicare membris, etiam in decrepita ſenectute ſolebat. Erat enim corpulenta & ſucci plena. Rationem quam in his eligendis & admouendis habuit, breuiter exponam. Vſa eſt hac ratione minuendi ſanguinis potiſsimum inter feſtum Pentecoſtes & D. Iohannis diem, aut circa diem Bartholomæi, & vnicuiq; pedi quatuor, brachijs verò ſingulis duas hyrudines appoſuit. Nonnunquam etiã quaſdam inter vtram-

que ſcapulam collocauit, vt ſanguinem à capite educerent.

Circa meridiem autem hyrudines ſunt capiendæ, & propter virulentiam ante horam ſextam veſpertinam, non ſunt admouendæ, quæ adhibitæ ſanguine effluente, trahere non deſinant, donec ipſæ ſua ſponte decidant. Quibuſdam verò quæ ſua ſponte haud cadunt, aliquantulum ſalis capiti aſpergendum eſt, ita mox delabentur. Ea autem pars, vnde ſanguinem extraxerunt, iniecto linteolo vel ſpongia fouenda eſt. Nam nonnunquam è foraminibus cutis cruentæ lacrymæ effluere ſolent. Hyrudines decidentes in peluim inijcere & necare, poſteaq; vnà cum ſanguine extracto terra obruere oportet, ne in aquam reuerti queant. Sunt autem capiendæ tempore æſtiuali, ſole radios ſuos fortiter exerente, ex piſcinis aut fluuijs graminoſis. Hæ enim ſunt leues, planæ & nigræ, mediocris magnitudinis. Quædam verò hyrudines paruæ ſunt, quæ dicuntur paluſtres Mohr ihlen, quarum ad hanc rem nullus eſt vſus. Quædam habent acutum dorſum, dicunturq; equinæ, quæ itidem fugiendæ ſunt: Nam ſunt venenoſæ. Et hæc de ſanguinis miſsione, appoſitione cucurbitularum & hyrudinum monuiſſe

ſatis

ſatis eſt. Reſtat vt reliqua etiam excretionis genera perſequamur.

CAPVT XIII.

DE PVRGATIONIBVS & Clyſteribus,

PVRGATIONES, vt interdum ſunt neceſſariæ, ſic frequentes periculum afferunt. Ij qui exquiſitis vtuntur purgationibus, citò ſeneſcunt. Nulla enim purgatio abſq; admixtione veneni miniſtrari poteſt. Et ſi fuerit vehementior, comitatur hanc repentina deiectio, quæ ſtomachum & cor debilitat, ſpiritus multos exhaurit, confundit humores, ita vt qui hanc crebrò adhibent, penitus contabeſcant. Et merito hac in parte dictum Hippocratis laudatur, qui inquit: Qui corpore bene ſe habent, hos purgare periculoſum eſt. Quapropter ô filij, omnium purgationum & præcipuè vehementium vſum vobis omnino interdico. Si quis bonam diætam in vita adhibet, purgationibus non eget. Cereuiſia Hamburgenſis vim purgandi, alueumq; emolliendi ſatis euidentem obtinet. Liquidiores quoq; epulæ in principio ſumtæ aluum mouent. Vinum item Nectarites ſiue Inulatum eandem virtutem præſtat.

præſtat. Folia quoqꝫ Senæ in cereuiſia vel aqua pura cum prunis damaſcenis decocta aluum ſoluunt. Sed ſubijciam medicamenta quædam aluum emollientia & lenientia, quæ, ſi neceſsitas ita feret, adhibere poteritis.

SVPPOSITORIVM, QVO PVERI etiam tutò poſſunt vti.

Sume recentem oui toſti vitellum, quē ſale conſperſum, cultroqꝫ vnà cum ſale in tenuiſsimas conciſum particulas commiſce. Huius partem aliquam magnitudine auellanæ linteolo tenui inſere, filoqꝫ longiore conſtringe, id quod propter commoditatem extractionis minime præcidas. Poſtea in oleum feruens inijce, ex quo rurſus exemtum mox in loca ſecretiora, dum calet, inſere.

ALIVD.

Confice ex melle aut ſale, aut ouis & farina, aut ex lardo fumo indurato balanū, aut etiam ex ſtercore muris, vel decoque hordeum in aqua cálida, & ius illud cum ſaccaro bibe.

GLANDES, QVIBVS PATER meus tempore morbi vti conſueuerat.

REC.

Rec. Mel decoctum ad ſpiſsitudinem, miſce cum farina triticea, Poſtea mitte in menſam, & addito recenti butyro, non ſalito in teretem longamq́ꝫ formam finge. Deinde immitte in oleum, ex quo rurſus exemtum loco ſecretiori inſere.

Clyster.

Rec. Radicum Cichorij, liquiritiæ ana vnciam dimidiam.
Intybi ſatiui drach. ij.
Herbarum Cichoreæ, Maluæ,
Biſmaluæ, ana manipulum vnum & dimidium.
Mercurialis manipulum vnum.
Sem. Cichorij, fænicul. ana drach. j.
Fœnigræci, lini, ana drachmas ij.
Florum camomillæ tertiam manipuli partem.
Fiat decoctio pro enemate.

Rec. Colaturæ vncias xi.
Quibus adde oleorum violarum vncias ij.
Camomillæ vnciam vnam.
Mellis roſati colati vnciam dimidiam.
Saccari rub. vnciam dimidiam.
Electuarij lenitiui, caſsiæ pro clyſteribus, ana drach. vi.
Miſce fiat enema.

ALIVD MEDICAMENTVM purgatiuum cuiusdam Medici Friderici Regis Daniæ, quo Rex ipse & multi nobiles vti consueuerunt.

REC. Foliorum Senæ Alexandr. recentium abiectis stipitibus vnc. j.
Rhabarbari optimi drachmas ij.
Agarici electi drachmas iij.
Cinamomi electi vnciam vnam semis.

Infundantur per horas XII. secundum artem in sextarijs duobus tepentis vini Rhenensis optimi. Deinde colentur per saccum laneum (quem manicam Hippocratis vocant) sexies aut septies, & dulcorentur lib. semis saccari optimi in modum Nectaris. Vt autem compositio huius medicamenti tantò melius intelligatur, breuem declarationem adijciemus.

Sumantur & eligantur folia Senæ minutissima ac viridissima, Rhabarbarum non contundatur, sed acuto cultro in tenuissimas particulas conscindatur, Agaricum eligatur albissimum, nullis flauis aut nigris maculis intersperſum, idque ad tyrocnesten atteratur. Cinamomum verò tundatur.

Hæc omnia misceantur in duob. sextarijs vini

rijs vini

rijs vini Rhenenſis, ac ſuper calidos cineres, vel ad fornacem ponantur per ſpaciũ XII. horarum. Deinde colentur per laneum ſaccũ ſepties, & poſtea addatur lib. S. Saccari optimi contuſi & bene miſceatur. Quotiescunque igitur quis ſe purgare voluerit, ſumet vel exhauriet dimidium ſextarium huius potionis. Reliquum in vaſe teſtaceo bene obturato ad vſum ſeruabit. Alius quidam Medicus hoc medicamentum in ſyrupum laxatiuum durabiliorem mihi commutauit hoc modo, quem & vobis vtiliorem iudico.

Rec. Folior. Senæ Alexandr. recentium abiectis ſtipitibus vncias ij.
Rhabarbari optimi drachmas iiij.
Agarici albiſsimi leuiſsimi vnciam j.
Cinamomi electiſsimi vncias iij.
Cubebar. ſelectarum drach. j.
Seminum fœniculi,
Aniſi, vtriusq; drachmas ij.
Spicæ Nardi ſcrupulum vnum.
Zinziberis drachmam dimidiam.
Vini Rhenenſis optimi libras 7.

Ferueant omnia lege artis in duplici vaſe per horas ſex. Deinde permaneant in infuſione per horas 12. Poſtea fiat fortis expreſsio, & colentur per ſaccum mundũ ſexies aut ſepties. Tandem adde ſaccari

puri

puri & albiſsimi diſſoluti lib. I. S. & fiat in modum Nectaris, atq; detur in vſum.

Doſis poteſt eſſe pro adultis ad vncias quatuor. Pro infantibus ad vncias duas. Vna autem vncia huius ſyrupi ſumitur duobus cochlearibus mediocris magnitudinis. Nam in qualibet libra ſunt 4. drachmæ laxatiuorum. Parum igitur præſtabunt vnciæ quatuor pro vna doſi.

ALIVD MEDICAMENTVM purgatiuum.

REC. Electuarij roſati drach. iij.
Diaprunis laxatiui.
Diapheniconis ana drach. ij.
Saccari albiſsimi drach. VIII.
Miſceantur & fiat bolus.

ALIA PVRGATIO.

REC. Mannæ Calab. opt. drach. ſex.
Rhabarb. electiſsimi ſcrupulos duos.
Spec. hieræ pic. ſimpl. ſcrupulum dimid.
Aquæ Endiuiæ vncias quatuor.
Syrup. de Bugloſs. vnciam dimidiam.
Miſce diligenter.

Nonnulli etiam iniectione clyſterium vtuntur, quæ interdum vicijs inteſtinorum medentur, quibus purgatio per aſſumta ſuccurrere non poteſt. Horum deſcriptiones ex

nes ex

nes ex Medicis sunt petendæ, duas tamen iam præmisi.

CAPVT XVIII.

De vomitu.

FREQVENS vomitus sanitatis indicium est. Est autem vomitus materiæ cõtentæ in stomacho per superiora expulsio, & omnium purgationũ saluberrima censetur. Noxios humores ex ipsis fontibus hæc elicit atq; expellit, omnemq; in ventriculi capacitate, eiusque tunicis hærentem illuuiem expurgat. Quanquam autem primum ab inferioribus reuellit, consecutione tamen caput, reliquumq; corpus leuat. Et ea, quæ purgatio non eluit, extirpat vomitio. Si quis gulæ indulsit, hæc maximè noxæ medetur. In æstate totum corpus purgat, in hyeme phlegma & stomachum. Singulis itaq; mensibus bis vomendum, idq; duobus continuis diebus. Nam quod prima vice relictum, id altera eijcitur. Tradit cum Diodoro, Herodotus, Aegyptios & Chaldæos, quouis mense triduo se vomitu purgare, & clysteribus intestina eluere, sanitatis conseruandæ ergò. Arbitrantur enim omnes corporis languores ex cibis & aëris mutatione oriri.

Quod si quis nauseam habet, & tamen vomere non posit, obseruet vomitum excitari infusione aquæ calidæ, salis & butyri, vel immißione digiti in os. Quia retentio cibi corrupti in ventre est valida corporis destructio Ad ciendum facilius vomitum facit, syrup. acetosus vel oximel, si aliquo ante vomitionem tempore accipiantur, tum ciendus vomitus tepente aqua, cui sit admixta particula butyri, vel decocto paulò inferius describendo. Ego quoties conuiuijs amicorum interesse ventriculumq; vino, cereuisia, & varijs obsoniorum generibus, plus æquo distendere cogor, aliquanto liberius genio indulgeo, vt eò facilius per vomitum hæc eijcere poßim. Deinde insertione digiti in os vomitum prouoco.

Moueatur autem vomitus in locis calidis, vultus, facies, os, oculi, fauces, dentesq; abluantur aqua, cuius supra facta est mentio, quæ videlicet æquales partes vini aceti & aquæ rosarum continet. Sinister pollex cauo manus inseratur. Sequuntur iam quædam, quibus mouendi stomachi vis inest. Poterit hoc pacto non inutile vomitorium parari. REC. Seminum Anethi, Atriplicis, Raphani, ana drachmas iij. Aquæ fontanæ libram vnam & dimidiam.

Deco-

Decoquantur omnia ſimul, vſq; dum maneat libra vna, poſtea coletur. Tepidum exhibeatur. Si verò poſt dimidiam horam non eijcitur, tunc digitus aut penna oleo tincta in fauces demittatur, & ſtatim ſequetur vomitus.

Vomitum ſine magna moleſtia ꝓuocat potio. dimidiati ſcyphi vini albi, in quo maceratus ſit cortex medianus iuglandis iuxta radicem, ſumendo huius corticis minutim inciſi drachmas duas vel tres, & macerandæ per totam noctem. Bibatur mane poſt cibum, aut paulò ante cibum. Vomitus autem, qui iteratur frequentius quam bis in menſe, eſt noxius: Sed qui fit in die critico cum alleuatione, eſt bonus. In febribus verò peſtilentialibus ſemper malus. Immodicus autem vomitus, qui vires corporis plane proſternit, hoc modo reſtringatur. Vomens lauetur & fricetur, ac extremæ corporis partes vinculis violenter cohibeantur, pedibus verò aquæ calidæ immiſsis odoramenta frigida adhibeantur. Quod ſi vomens cibũ denuo eiecerit, cucurbita ori ventriculi applicetur.

CAPVT XIX.

DE VRINAE EXCRETIONE.

CVm Vrina merito inter euacuationis species referatur, pauca de hac quoq; monere decreuimus. Est enim vrina serosior pars sanguinis à renibus attracta.

Præstat autem vrinam non supprimere, sed emittere, quandocunq; natura exigit, ita vt etiam vel non stimulante natura excretionis conatus sit adhibendus. Si enim excretio vrinæ, vltra quam par est, protrahitur, Renum ac vesicæ calculi inde procreantur, alijq; dolores sequuntur.

Vrinarum inspectio atque cognitio non planè damnanda est, propterea pauca subijciam.

Optima vrina est in substantia mediocris, ac quantitati potionis, quæ assumta est, proportione respondet: matulæ non adhærens, colore subruffa & subflaua, auroq; non puro similis, pro ratione tamen ætatis, sexus, temporis, sedimento albo leui & æquali, sine pilis, bullis, tuberculis & alijs malignis contentis. Alba vrina cruditatis nuncia est, & concoctricis facultatis debilitatem significat. Rubea calorem indicat. Nigra est mala. Viridis mortẽ plerunque designat. Bulla & integra corona grauedinem, doloremq; capitis significat.

Sanorum vrina est clara, permanetque sicut emissa est, in qua nulla aut valde exigua hy-

gua hypoſtaſis conſpicitur, vt in aqua roſacea. Aliquando clara emittitur, & poſtea ſubſidit, ſignificatq; imperfectam concoctionem. Quæ autem craſſa excreta eſt, talisq; perſiſtit, hominem non ſanum, ſed ægrotum deſignat. Nonnunquam vrina repente turbida euadit, hoc ſanis poſt exercitationem, ægrotantibus poſt morbos euenit. Ego cum indulgeo poculis, depræhendo me primum emittere vrinam claram, quæ deinde ſtatim ſubſidit. Si arenulæ albæ vel rubræ, copioſæ & craſsiuſculæ, in fundo inueniuntur, lapidem renum aut veſicæ minantur. Si quid pingue innatauerit vrinæ, quod diu durat, reſolutionem totius corporis, ſin autem ſubitò & cumulatim appareat, nec diu duret, colliquationem renum denunciat.

CAPVT XX.

DE SVDORE.

SVDORIS quoque commoditas eſt, quod humorem redundantem aqueum frigidumq; excoquat, eliciat & conſumat, ideo eius prouocatio vtilis & neceſſaria eſt, præſertim in febribus peſtilentialibus, vbi noxius humor interiora corporis infeſtat. Elicitur autem ſudor ignitis lapidi-

bus vino perfusis & linteolo inuolutis, arena feruenti, maximeque marina, sole, linteis calefactis atq; exercitijs vehementioribus. Optimus autem sudor est, qui per equitationem, venationem & exercitationem corporis iucundam mouetur. Sudorem post exercitium siue frictionem abstergi facite, locaque frigida fugite & corpus contegite. Quia à calore ad frigus transitus est periculosus.

Paucis etiam subiungam, quid ex sudore prædici possit. Boni sudores sunt, qui ex toto corpore manant, & qui fiunt in acutis morbis, in diebus decretorijs. Pessimi verò sunt frigidi, & qui tantum circa caput, faciem, & ceruicem oriuntur. Hi in acutis morbis mortem designant, in mitioribus longitudinem ægritudinis.

CAPVT XXI.

De balneis.

Balnea quoq; non immerito inter euacuationum genera recensentur: ideo hæc silentio præterire minimè decet. Balnea calida siue naturalia, quæ dicuntur Thermæ, in his oris non emergunt, quorum alioquin vsum vobis periti Medici suggerent.

Balnea

Balnea item arte confecta vobis parum conducere reor, eam ob causam, quòd harum regionum aquilonarium incolæ, plerunq; ex Catharris & Asthmate laborent, quibus morborum generibus balnea, sicut & vnguenta calida fomenta suppeditant. Merentur verò laudem balnea subfrigida, quibus maiores nostri vti consueuerant. In his membra non pedetentim, sed vniuersum corpus submergendū esse volunt nonnulli Medici, quod mihi etiam probatur, si modo corpus non est antea exercitatione aliqua calefactū. Hæc enim calidis balneis sunt salubriora, vniuersum corpus firmant, robustum reddunt, & condensant, optimumque ad externa nocumenta arcenda præsidium præstant: ita vt vix verbis exprimi possit, quantum momenti ad sanitatis custodiam frigida lotio afferre videatur. Qui frigida lauantur etiamsi senio propemodum confecti sunt, corpore tamē constanti & compacto & colore florido manent. Pater meus nunquam balneis calidis vtebatur, neque calida lotione capitis, cum tamen sensibus illæsis, membrisq; omnibus integris ad septuagesimum tertium ætatis annum peruenerit. Existimabat enim malos humores inde in capite gigni, quod idem &

ego expertus ſum. Quicunq; autem veſtrum vti voluerit balneis, ſiue frigidis ſiue calidis, caueat ne corpus immodica Venere, vigilia, crapula, fatigatione, inedia, aut aliquo grauiori exercitationis genere ſit debilitatum & exhauſtum: Sed vt priſtina fruatur ſanitate, nec ante confectum magna ex parte in ventriculo cibum, balneum ingrediatur. Poſt balneū antequam omnis caliditas expirarit, frigoris iniuria maximè arceatur, nec ſtatim cibus capiatur, antequam trium horarum ſit interiectum ſpacium, ſicut & à balneis calidis frigida potio eſt pernicioſiſsima. Quod ſi autem calidis vti volueritis, imitentur hæc rationem & qualitatem quatuor temporum ſiue partium anni. Nam ſicuti hæc tempora certis qualitatibus diſtinguuntur, ita vt Ver ſit humidum & calidum in principio & fine, in medio autem temperatum: Aeſtas calida & ſicca: Autumnus frigidus & ſiccus: Hyems verò frigida & humida: Sic itidem in balneis cauendum, ne ſubito à calidis ad frigida deſcendamus, ſed paulatim ab altero ad alterū progrediamur, haſq; qualitates pedetentim immutemus. Omnes enim repentinæ mutationes naturæ ſunt infenſæ. Nam ſimile ſimili gaudet. Hinc extremè calidus vel
frigidus

frigidus aër, aut subita ab altero ad alterum mutatio, periculosa est & noxam imbecillitatemque parit. Sunt qui affirmare non dubitant, iuxta communem versiculum: *Sæpe manus, raroq; pedes, Caput verò nunquam esse lauandum.* Lotiones tamen pedum ieiuno, quàm pleno ventre, vel hora cœnam proximè præcedente, sunt salubriores. Capitis verò lotio singulis anni partibus semel instituenda est, quemadmodum postea dicetur. Nunc saltē hoc Epigramma obseruetur:

Balnea, vina, Venus, corrumpunt corpora nostra,
Restituunt eadem balnea, vina, Venus.

CAPVT XXII.

De venere.

VENERIS legitimus & moderatus vsus ad prosperam valetudinem plurimum conducit: meatus enim dilatat, mētem ac rationem exhilarat, iram verò & furores mitigat. Ex aduerso immoderatus multorum malorum est occasio, spiritus resoluit, corpora & animos eneruat, omne robur debilitat, calorem innatum extinguit, cerebrum lædit, renes & vesicam corrumpit, senectutem & mortem accelerat, vitalemque firmitatem dissoluit. Et

hoc loco generale præceptum repetendũ plane eſt, quod in cibo, potu, labore, ſomno & vigilia, deniq; in Venere mediocritas omnino ſit ſeruanda. Sunt qui dicant, minuere quæ nocent eſſe melius, quàm cumulare & multiplicare quæ iuuant. Mihi tamen videtur veſci citra ſaturitatem, impigrum eſſe ad laborem, vitale ſemen conſeruare, res eſſe longè ſaluberrimas. Calidis certè & humidis Veneris vſus maximè conuenit, quemadmodum & illis, qui pituita laborant. In hyeme & Vere vtendum eſt Venere à cibo præſertim ſumto. In æſtate verò & Autumno abſtinendum. Senes omnino Veneris expertes eſſe decet. Huic enim ætati Venerem vt noxiam, ita inutilẽ eſſe notius eſſe puto, quàm vt me indicare ſit neceſſe.

CAPVT XXIII.

De inedia.

SEQVITVR nunc extremum euacuationis genus Inedia: Non autem vobis ciborum vſum per continuos aliquot dies interdico, eò quod hanc intermiſsionem alimentorum, plerunq; debilitatio naturæ, & malorum humorum generatio comitetur: Sed interdum per vnius diei ſpa-

cium inediam tolerare, vel nonnunquam prandium aut cœnam intermittere vos volo, quò tenuitate victus & abſtinentiæ corpora veſtra conſueſcant in bellis, in profectionibus aut venationibus, neceſsitate ita expoſcente, labores etiamſine cibis ſuſtinere. Conducit quoque ad ſanitatem inedia præſertim ijs, qui non ſunt bilioſi aut ad choleram procliues, ſed valentibus præditi viribus, repletiq; crudis humoribus, qui hoc modo per inediam conſumuntur, vt corpus ali poſsit. Satietati enim nimiæ, vel longa quies, vel prolixus ſomnus, vel inedia plerunq; mederi ſolet, amiſſaq; ſanitas, vbi ex redundantia & copia morbus natus, ſubtractione & paucitate ciborum reſtituitur. Ideoque addam hoc loco, quod Galenus narrat Antonium Imperatorem ventriculi cruditates depellere ſolitum inedia vnius diei, & hauriendo cyathum vini, cui aliquantulum piperis inſperſit. Nam multi & magni morbi abſtinentia & quiete curantur. Sed vt breuiter ſummam totius rei complectar, inedia tempeſtiuè, & ijs quibus conuenit, adhibita, mirificè prodeſt, reliquis autem, de quibus dixi, plurimum obeſt.

CAPVT XXIIII.

De

DE RETENTIONE.

EXPEDITO capitulo de excretione, ordo materiæ iam exigeret, vt de retentione quoq; institueretur oratio: Verũ cum contrariorum eadem sit natura, & de euacuatioue satis prolixè sit dictum, pauca tantum de illa addam. Retenta excrementa grauant & molestant corpus, & tandem morbos pariunt. Sunt etiam aurium, narium, palati excrementa maturè euacuanda. Nunc ad reliqua transeamus.

CAPVT XXV.

DE PERTVRBATIONIBVS seu affectibus animi.

ABSOLVTIS igitur ijs, quibus corporis sanitatem tueri potestis, etiam ad animi medicinam vobis progrediendum erit. Nam vt animæ perturbationes sequũtur corporum pasſiones, ſicut videre licet in ebrijs, de quibus Horatius inquit:

Nam corpus onuſtum
Heſternis vitijs animum quoq; prægrauat ipſum,
Atq; affligit humi diuinæ particulam auræ:

Sic contra ex paſsionibus animæ corpus afficitur, perduciturq; ad conſenſum, vt in amoris, triſtitiæque affectibus manifeſtum eſt.

est. Cum igitur corporum & animæ passiones, ita sint coniunctæ & naturali quodam vinculo copulatæ, vt fiant causæ plurimarum paſsionum ad inuicem, animum benè compoſitum ad sanitatem conseruandam plurimum conferre, turbidos autem concitatosq; animorum motus, à ratione auersos, sanitatem conuellere & debilitare arbitror. Quare vobis ô filij in eo potiſsimum laborandum esse censeo, vt tam animæ, quàm corporis perturbationes offenſionesque caueatis, nec modum vlla in re excedatis.

Mœstitia diurna parit Melancholiam, & vt Salomon inquit: Spiritus tristis exiccat ossa, cor lætum exhilarat mentem. In timore calor omnis & spiritus ad intima cordis penetralia confugiunt, quo fit, vt partes algeant, corpus pallescat, nerui lædantur, viresq; omnes conuellantur.

Ira insaniæ initium, sanguine circa cor efferuescente, statum mentis immutat, ita vt ardescant oculi, os tremat, lingua titubet, dentes concrepent, vultum maculet nunc suffusus rubor, nunc calor albescens. Præterea ira plerunque effundit calorem natiuum ad exteriora, corporaq; inflammat. Ideo tunc ea fiunt rubicundiora, & ad omne patrandum facinus promtiora.

Nullis

Nullis prodest ira, nisi in quibus phlegma redundat. Præ nimio & insperato gaudio multos expirasse legimus pusillanimes, dilatato nimirum corde, forasq; repente effuso, dissipatoque spiritu. Quamobrem cum tanta sit perturbationum animi vis, & affectiones sint naturales cordis motus, ab obiectis sensu perceptis orti, omni ratione eas arcete & corrigite, ne vltra modum contristemini, nimioúe gaudio efferamini, nimisúe timeatis, confidatis, speretis aut desperetis. Quæ nisi cauentur, subitam in deterius afferunt naturæ vestræ mutationem. Sed inprimis viris nobilibus vtraq; fortuna, tam aduersa quàm secunda æquo animo est ferenda, & vbi non omnia pro votis cedunt prosperè, fortuna industria & studio promto subleuanda.

Hæc de animi affectionibus, siue symptomatibus monere volui, quæ cum ratione difficulter regi queant, diuini spiritus gratiam in subsidium vobis implorandam esse mementote.

CAPVT XXVI.

PRAECEPTA QVAEDAM DE diæta singulis diebus seruanda.

HACTENVS ordine rectum & legitimum

mum vſum earum rerum, quæ ſi ſiniſtrè adhibentur, corpus noſtrum alterant & mutant, naturalemq́ corporis ſtatum labefactant, perſecuti ſumus. Nunc præcepta quædam de victus ratione ſingulis diebus, ſeptimanis, menſibus, & annis ſeruanda trademus, à diæta ſingulis diebus inſtituenda exorſi.

Principio è lectis ſurrecturi, omnia veſtra membra extendite. Hac enim ratione ſpiritus animales ad membra exteriora attrahuntur, cerebrum ſubtile redditur, corpusq́ corroboratur. Totum verò corpus aliquantiſper palmis perfricate, pectus, dorſum & ventrem leniter, fortius autem brachia & tibias vel manibus, aut linteis tepidis. Deinde, caput vnguibus, ab anteriori parte verſus poſteriorem exercete leniter. Poſtquam autem leuati fueritis, omni ſtudio ac diligentia caput, ceruicem & pedes à frigore matutino tueri vos volo. In aurora enim & ſub veſpertinum crepuſculum frigus ob radiorum ſolarium imbecillitatem intenſius, ac magis noxium eſſe, quàm circa meridiem, minimè eſt dubium. Induite veſtes nitidas & puras, Aeſtiuo tempore prius aqua odorifera ſupra deſcripta, Hyberno verò ad focum, non quidem ex fœtidis, ſed quer-

cinis aut alijs lignis constructum, exiccatas & vnguentis madefactas. Nam corpora nostra nonnihil ex vestibus afficiuntur, & veluti cibi & potionis vsus vires auget, vitamq; tuetur: ita vestes corporis calorem conseruant, & frigora arcent, vsque adeò, vt victus & vestitus paria esse videantur, & in vtroque par diligentia sit præstanda.

In æstate inprimis laudo vestes ex pellibus ceruorum & hinnulorum confectas. Ceruus enim est animal longæuum, aduersaturq; venenis & serpentibus. Idcirco ego vestibus huiusmodi, per hyemem etiam vtor, ex panno tamen superindutis.

Deinde corpori non malè conuenire iudico vestes sericas vel bombycinas, vel ex purpura villosa paratas. Ex pellibus autem Martium vel lupinis, vel etiam vulpinis confectas, per hyemem maximè congruere arbitror: attamen pestis tempore sericæ & pelliceæ vestes damnantur, quod contagiosum aërem facilimè admittant, & diutissime retineant.

Postquam corpus indumentis probè est tectum, capillos capitis eburneo pectine diligenter & moderatè pectite, à fronte ceruicem versus, quadragies pectine ducto. Deinde omnia sensuum instrumenta, vt ocu-

vt oculos, aures, nares, os, linguam, dentes, totamq́ faciem frigida abluite. Oculos autem non tantum lauate, ſed apertos aquæ gelidæ plane immergite, ſordesque palpebris inhærētes inde remouete. Nonnunquam etiam aqua roſacea vel fœniculi irrorate, ceruicem panno aſperiore perfricate. Hæc enim totum corpus confirmant, animum alacriorem reddunt, & viſum conſeruant. Placuit hoc loco adijcere nonnulla dentifricia, quæ non ſolum dentes dealbant, ſed etiam conſeruant, nec non medicamenta quædam viſum cōfortantia.

PVLVIS AD CONSERVANdam albedinem dentium.

REC. Putamina trium ouorum.
Corallorum rubeorum drachmas tres.
Fili ſerici albi in olla noua ad cinerem exuſti, drachmas duas.
Cinamomi drachmas duas.
Cariophyl. drachmam vnam.
Pirethri drachmas duas. His ad ſubtiliſsimum puluerem contuſis, dentes ſingulis diebus veſperi ac mane fricate.

DESCRIPTIO DENTIFRICIJ, quo vſa eſt Meſsilina Auguſta ex Scribone Largo.

Rec. Cornuum cerui vſtorum in ollam nouam ad cinerem redactorum, 1½ vnciam.
Maſtichis chiæ ½ vnciam.
Salis armoniaci drachmas VI.

Ad dealbandum dentes, & à dolore præſeruandum Conſerua, qua vſa eſt Ducissa quædam magni nominis.

Rec. Aloës vnciam j. S.
Margaritarum vnciam j.
Corallij rubei & albi.
Ligni aloës, Santali rubei ſing. vnciam j.
Sanguinis draconis.
Porcellinæ finæ, id eſt, albæ terræ, vnde conficiuntur illa vaſa, quæ ex Hiſpania deferuntur Antuerpiam, vnciam j. S.
Aluminis roche, tam diu loti in aqua pura, vt fiat clarum in modum Cryſtalli, vnciam j.
Maſtiches, Ambræ, Myrrhæ, ana vnc. S.
Corticum vel putaminum Cancri fluuialis, drach. ij.
Pulueriſentur omnia ſubtiliſsimè vnumquodq; ſigillatim, vt ſit quaſi puluis impalpabilis: Deinde accipias mellis roſarum optime deſpumati vncias XVII. & cum præſcripto puluere ebullire lento igne facias

cias, exceptis Maſtiche & Myrrha, quæ poſtea immiſceri debent. Et cum ad conſeruæ peruenerit ſpiſsitudinem, amoueatur ab igne. In coquendo baculo ſemper verſetur etiam cum ab igne amotum fuerit, donec frigeſcat. Tunc addas myrrham & maſtichen, & poſtea in vaſe vitreo ad vſum ſeruabis. Hoc dentifricio ſi mane dentes fricantur cum linteolo groſſo, mirum in modum dealbantur & confortantur.

ALIVS PVLVIS DENtifricius.

REC. Corallorum alborum & rubrorum ana vnciam j.
Pirethri,
Marceris,
Maſtiches ſingul. vnciam j.
Pumicis,
Boli armeni ana vnciam j.
Fiat demum puluis ſubtiliſsimus.

ALIVD AD DEALBANdos dentes.

REC. Corallorum rubeorum.
Aluminis ſing. drach. ij.
Cornu ceruini vſti.
Santali citrini.
Sanguinis draconis ſing. ſcrupulos 4.

Margaritarum drachmam dimidiam.
Spumæ maris drachmas tres.
Musci grana tria.
Camphoræ grana quinque.

Fiat deinde puluis subtilissimus, quo fricentur dentes, aut in pilulas formetur cum syrupo aliquo, aut melle rosaceo.

MEDICAMENTVM CONfortans visum.

Accipe margaritas, quas in tenuissimas particulas contusas excola per linteum cum aqua rosarum: Deinde aquæ istius aliquot guttas pluma oculis instilla. Quidam pro margaritis vtuntur saccaro optimo cum aqua rosacea. At ego margaritarum vsum meliorem esse iudico.

Hæc sequentia prosunt magis oculis, si tueamini eos à puluere, fumo, aëre excedente in caliditate & frigiditate, à ventis fortibus, nec visum intendatis acutius, inspiciendis rebus subtilioribus & tenuibus, sed vitetis multitudinem coitus, & repletionem cibi & potus, neque statim à prandio vel à cœna dormiatis, atque, vt supra dictum est, oculos aquæ claræ immergatis. Quanquam sequentia medicamenta mihi etiam valde probentur.

REC.

Rec. Aquarum verbenæ.
Betonicæ.
Fœniculi ana vnciam vnam & dimidiam.
Vini albi vnciam vnam.
Tuthiæ præparatæ drachmam vnam.
Saccari cand. drachmas duas.
Aloës Epaticæ drachmam vnam.
Lactis mulieris drachmas ij.
Camphoræ ſcrupulum dimidium.

Pulverizanda pulverizentur, & 24. horis in infuſione permaneant, deinde colentur & colatura oculi clauſi abluantur.

ALIVD COLLYRIVM PRAEſtantiſsimum contra omnis generis paſsiones oculorum.

Rec. Fœniculi, Abſynthij, Apij, Rutæ, Scheinwurtz / vna cum radicibus. Item: Eufraſiæ, Saluiæ, Betonicæ, Auripigmenti, Gnidij, Pimpinellæ, Cardobenedicti, ſing. partes æquales. Hæc omnia ſimul in mortario contuſa miſce, ac vrinam pueri infunde. Deinde rec. 14. gra. piperis contuſi, & cochlearia duo mellis ex apibus, Camphoræ drach. vnam. Hæc omnia ſimul in mortario contuſa, per linteum exprime, & colaturam ſeu ſuccum in vitreo vaſe conſerua, ac inde ſingulis diebus veſperi & manè guttam vnam in oculum pa-

 tientis

tientis instilla. Animaduertendum tamen est, quod hæc aqua per spacium nouem dierum Soli est exponenda & distillanda, antequam in vsum transferatur.

Superfluitates omnes amouete, tam per vrinā, quàm ventrē, quem ad minus semel singulis diebus deijcite. Ex naribus & pulmone sordes per excretionem & sputum excernite, & in facie, capite, corpore toto ac vestitu ornatum & munditiem diligite. Nam in ipsis cunis immunditiem horremus suadente iam tum natura, cum nondum ratio valet.

His peractis precationes vestras clara ad Deum voce effundere mementote, vt is dies vobis felix, faustusque illucescat, vtque Deus actiones vestras dirigat, ad nominis sui gloriam, patriæ vtilitatem & corporum vestrorum conseruationem.

Deinde molliter inambulate, vt quicquid est excrementorum ad inferiora delabatur, & calore naturali excitato, melius succedat excretio.

Negotia siue publica, siue priuata cum honestate quadam tractate, & postea profectiones venationesque perficite.

Horas antemeridianas omnes, & ex pomeridianis tres aut quatuor, quæ cœnam proximè præcedunt studijs & nego-

tijs serijs attribuite. Semper in manibus versate, vel corallos, vel succinos, vel calcedonios, orbiculos odoriferos, aut lapides preciosos. In annulari sinistræ manus digito, annulos Smaragdo, Sapphyro aut draconite ornatos gestate. In lapidibus enim, sicut & in herbis, magna virtus est & efficacia, sed nobis non penitus perspecta. In ore vel Hyacinthum, vel Cristallum aut granatum, vel aurum & argentum purissimum, aut Zaccarum candidissimum interdum tenete. Affirmat Aristoteles & Albertus Magnus, quod Smaragdus collo adalligatus Epilepsiam impediat. Magna quidē est herbis virtus, sed maxima gemmis, quas verisimile est occultis quibusdam virtutibus esse præditas.

Bis de die tantum comedite, cum virilem eritis nacti ætatem, his tamen qui choleræ obnoxij sunt, sæpius cibum capere licet. Prandium & cœnam semper à cibis liquidioribus, nunquam à potu incipite.

Medio tempore inter prandium & cœnam à poculis prorsus abstinete, nisi vel ratio necessitatis, vel consuetudinis id requirat, quarum tamen posterior consuetudo viciosa, & paulatim mutanda est.

Nolo vos certam & statutam prandij

aut cœnæ horam obſeruare, quemadmodum ſuperius abunde ſatis dictum eſt, ne conſuetudo diuturna in naturæ habitum tranſeat, poſteaquam huius conſuetudinis intermiſsionem naturæ læſio conſequatur. Imitatur enim naturam conſuetudo, & quod conſuetum eſt, id ipſum iam naturale euadit.

Tempore æſtiuo in frigidis, hyberno autem locis calidis ad focum luculentum cibum ſumite, cœnaculis prius ſuffumigationibus purgatis, quæ non ante ingrediamini, quàm ſuffitus plane fuerint extincti, ne pro odore fumum attrahatis.

Cum non omnibus vna eademq; victus ratio promiſcuè congruat, ordine quo ſupra dictũ eſt, cibos capite. Nonnunquam etiam per integrum diem ciborũ vſum intermittite, quia per inediam vitia ſtomachi in crapula alioúe accidenti concepta depelluntur. Hac quoq; ratione corpora veſtra famem, & inediam in profectionibus, & bellis tolerare conſueſcunt.

Cœnam prandio largiorem & vberiorem ob temporis intercepti longitudinem adhibete, niſi morbis nocturnis, aut deſtillationibus affligimini.

A cibo ſumto, neq; corpore, neq; animo laborate, faciem & os aqua frigida abluite.

abluite. Dentes raſo ebore aut cornu ceruino, & puro argento, aut auro expurgate. Poſt epulas vnam atq; alteram horam iucundis confabulationibus, aut mollibus deambulationibus tribuite. Vigilias in multam noctem non extendite, ſed elapſo duarum horarum ſpacio, cubitum diſcedite. Quod ſi verò honeſta negotia vigilandi neceſsitatem vobis attulerint, tum viciſsim eò diutius ſomno indulgete, vt vigilia ſomni diuturnitate compenſetur.

Antequam vos cubitum conferatis, caput, brachia, dorſum, & totum corpus leni frictione manuumque palpitatione à pueris veſtris demulceri vobis curate: niſi iſta manè fieri quis malit ad diſtributionem promouendam, cuius tempus eſt matutinum.

Hyeme ad focum ſedentes veſtes exuite, pedes ante focum ſiccate, fumo tamen & calore vitato, qui pulmoni & oculis maximè obeſt.

Hyberno etiam tempore lectum, linteamenta & ſtragulam pelui ignito exiccari facite. Calore enim externo fouetur interior, concoctioq; adiuuatur, præterea & humiditas omnis abſumitur. Cæterum pater meus hanc conſuetudinem improbabat, monens virum fortem, & ad res ge-

rendas natum, non esse assuefaciendum ad huiusmodi mollitiem, quæ corpora nostra eneruaret.

Reliquis tegumentis corporis exutis, tunicam talarem lupinis pellibus subductã corpori circumdate. Id enim pellium genus, præterquam quod animalcula noxia nulla recipit, vt pulices, pediculos & eius generis alia, maximè calorem conseruat & fouet. Ideoq; huius vsus maxime in bellis, itineribus & venationibus vobis conueniet, & interdum in defectum lectorum poteritis vti. Quoties igitur hac veste talari sumta cubitum contenditis, omnes cogitationes vestras grauiores, tam de rebus publicis, quàm priuatis deponite. Nam cum membra omnibus curis vacua liberè somno resoluuntur, concoctiones, reliquæque actiones naturales melius perficiuntur.

Manè verò surrecturi vnà cum vestibus, cogitationes & curas pridianas resumite. Hoc præceptum pater meus frequenter in ore habebat, ideoq; tantò maiore dignum obseruatione vobis trado.

Antequam somnus vos opprimat, Deum ardentibus vocibus inuocate, vt vobis felicem & faustam concedat noctem, aduersus malorum spirituum insidias, ac vim

vos protegat ac defendat, largiaturq; vt naturalibus actionibus perfectis integra mentis, corporisque sanitas conseruetur. Singulis noctibus ad minus semel vrina emittatur, quæ matula excepta foras projiciatur. Quæ autem circa exortum Solis redditur, vitro est excipienda, ex cuius inspectione de statu corporum vestrorum coniecturam facere poteritis.

De nocte hianti ore dormite, corpus pro qualitate aëris probè tegite. Caput aduersus frigus lineo munite inuolucro, in cuius summitate sit foramen, per quod vapores exhalare queant. Nimia autem coopertura caput debilitat resoluendo, vel replet attrahendo.

In dextro latere somnus auspicandus, in sinistro perficiendus. Resupinus autem decubitus semper cauendus est. Nam hominem mortuum repræsentat, & morbos periculosos generat.

Ab instituto nostro non alienum quoq; esse videtur, vt his adijciatur, qualis humor in corporib. nostris, tam nocte quàm die sibi dominium vendicat, vt eo modo de accidentibus causisq; morborum iudicium facilè fieri queat. Nam dominatur singulis sex horis proprius humor. Sanguis à nona noctis vsque ad tertiam diei,

Flaua

Flaua bilis siue cholera dominatur à tertia vsque ad nonam diei artificialis. Atra bilis siue melancholia à nona diei vsque ad tertiam noctis: A tertia noctis vsq; ad nonam noctis phlegma. Ita vt ferè nocte phlegma & atra bilis, Die autem sanguis & cholera dominentur. Crescit autem sanguis in vere, cholera rubea in æstate, Nigra in autumno, phlegma in hyeme. Hęc ideo monere volui, vt si quis vestrum in morbum incidat, cognita morbi hora & humore in principio morbi dominante, eò facilius remedia quærere posſit.

Cum dies critici in ægrotis ac vulneratis magnas sæpe mutationes ac præsagia de vita ac morte ostendant, illos etiam vobis annotare libuit.

Est autem dies criticus, in quo fit vehemens in morbis, in salutem, vel ad mortem mutatio. Et fit plerunque Crisis à morbi initio die 7. 14. 21. 28. secundum tamen Lunæ celeritatem aut tarditatem, & dies 4. 11. 17. 24. à morbi initio plerunq; iudicant de sequenti crisi, an bona vel mala sit futura.

Diebus autem criticis corpora vestra medicinis purgantibus, aut acribus non grauate, nec sanguinis fluxum, sudorem aut aluum cohibete.

Non-

Nonnulli etiam obseruant dies Aegyptiacos ab Aegyptijs inuentos, opinantes quod qui in his ægrotare incipiant, vix aut nunquam euadant, quod mihi tamen non verisimile videtur. Ego nihilominus, cum Beda eorum mentionem faciat, eos subijcere volui. Sunt igitur hi: 1. & 7. Ianuarij, 3. & 4. Februarij, 1. & 4. Martij, 10. & 8. Aprilis, 3. & 7. Maij, 10. & 15. Iunij, 10. & 13. Iulij, 1. & 2. Augusti, 3. & 10. Septembris, 3. & 10. Octobris, 3. & 5. Nouembris, 7. & 10. Decembris.

CAPVT XXVII.

DE DIAETA SINGVLIS septimanis instituenda.

CVM iā ostensum sit, quid singulis diebus sit agendum, reliquum est, vt ad septimanas conuertatur sermo. Postquam igitur ad virilem progreßi fueritis ætatem, non inutile fuerit singulis septimanis, semel vti Theriaca Andromachi ad nucis auellanæ magnitudinem, aut Mytridato, quæ ego ex Belgico, quæ Venetijs deferuntur, ad nos transmitti curo. Nam non sine insigni valetudinis meæ commodo à teneris annis Theriacæ vsu delectatus sum. Nonnunquā etiam proderit sumere compositio-

positionem Antidoti, quod Cn. Pompeius in sanctuarijs regis Mytridatis deuicti inuenit, cuius descriptio paulò post sequetur. Interdum adhibebitis medicamentũ Leonis X. quod imprimis laudo, & cum sit præseruatiuum etiam contra Pestem, huiusq; descriptionem reliquis etiam medicamentis contra venena inserui. Interdum verò etiam medicamentũ Marsilij Ficini. Hæc omnia corpus leniter purgant, sed Theriaca & Mythridaticum constipant. In eundem quoq; vsum sumere poteritis vinum sublimatum, quo Caroli V. Medicus vsus est, ad mensuram quantitatis auellanæ, vt cum saccaro & mica panis in minutas & tenuissimas partes trita. Hoc vinum sublimatum etiam odorem iuuat. Nonnunquam etiam discessuri cubitum deglutite aliquot grana Masticis, quia hoc ingenio & memoriæ prodest.

MEDICAMENTVM MARSILII Ficini, quod fouet præcipua membra & purgat nonnihil.

REC. Cinamomi Electissimi drach. iiij.
Chebularum Myrobalanorum,
Emblicarum ana drachmas duas.
Croci, rosarum drachmam vnam.
Santalorum rubrorum drachmas duas.
Corallo-

Corallorum rubrorum drachmam vnam.
Saccari albiſsimi, quantum ſatis eſt.

Funde ſaccarum, aqua roſacea atq; ſucco Citri vel limonum, æqualibus ſcilicet portionibus, coquas ſuauiter. Deinde adde Muſci tertiam drachmæ partem, atque Ambræ tantundem: Demum confice bolos ſolidos, quos morſulos vulgo nominamus, auroq; inuolue.

DESCRIPTIO VINI ſublimati.

REC. Cubebarum, Cinamomi, Galangæ, Caryophylorum, nucis myriſticæ, & Zinziberis ana vncias tres, Saluiæ libr. vnam & vncias duas: Hæc omnia macera in duabus libris & quatuor vncijs aquæ vitæ ſexies deſtillatæ, atq; hæc leniter deſtilla ſimul. Cum nuper hanc aquam vitæ componerem, integram vini amphoram, & ſex congios ad hanc ſumſi, ſexiesq; deſtillari feci, cumq; inde demerem tantum, quantum reliquorum pondus eſſet, vix dimidius vini ſublimati ſextarius ſuperfuit. Hoc vino ſublimato M. Gallus Caroli V. Imperatoris Medicus vſus, vixit annos 129. Eſt autem calidiſsimum. Simplicia peracta deſtillatione poſſunt ſtomacho etiam admoueri vel imponi. Hoc vinum ſingulis

ſeptima-

ſeptimanis ſumatur menſura ad quantitatem auellanæ. Agit in naturas ob tenuitatem, vimq́ue illam impartitur ſpiritibus, colliquat ob caliditatem vehementem, nec tamen membra calefacit ob ſubſtantiæ raritatem. Hoc vino ſublimato etiam manus & cutem poteritis imbuere.

MEDICAMENTVM, QVO vſus eſt D. Hieronymus Brunſuuick, Medicus & Pharmacopola Argentinenſis per omnem vitam ſuam, quam Deo adiuuante ad CX. annos illæſa valetudine produxit.

REC. Cinamomi, Zinziberis, ana ſeſquiunciam.
Nucis myriſticæ, Caryophyllorum, piperis longi,
Maceris, Galangæ, ana drachmam vnam.
Diptami, Zedoariæ, Calami aromatici, Pimpinellæ, Angelicæ vomicæ, drachmam vnam.
Rhabarbari ſemiunciam.
Rhapontici drachmas duas.
Croci drachmam dimidiam.

Pulueri zentur ſubtiliſsime, & addatur ſaccari libra vna & vnciæ pars, ſed ita vt decoquatur ſaccarum ſecundum artem, & fiat confectio in tabulis. Cerebrum & memoriam confortat, vertiginem prauasq́ue melan-

melancholias tollit, sanguinem purificat & mundat, cor roborat, cibi potusq; appetitum generat, sedes medicas, naturæque commodas prouocat, tusiculosis & pthisicis mire confert: Apostemata calida & pectoris vlcera sanat, cordis districtionem dissoluit, omnibus alijs membris prodest, eaq; confortat.

Manè & vesperi quantitate maiusculæ nucis sumtum aduersus multos noxios & incognitos morbos præmunit vtentem, & præcipue ab acidis ructibus, quod est in multis expertum, præseruat.

Et quamuis hoc medicamentum ex optimis compositum est simplicibus: Tamen quoniam saporis est amari (à quo natura mea valde abhorret) rarius hoc vtor. Omne enim id quod à natura alicuius abhorret, id eidem inimicum atque minus conueniens esse arbitror. Quod tamen de homine sano intelligi volo.

Ex his verò, quæ vires augent & præseruant ab imminente senio, est Iulepus de vino & saccaro, vbi in tribus vini libris ponantur duæ libræ saccari, & fiat syrupus, recipiaturq; cum pura aqua. Nam vicem cibi ac potus gerit, cum in eo sint amica & accepta naturæ.

ELECTVARIVM CORDIS Petri Aponenſis.

Hoc Electuarium conſeruat totam naturam, & eam reddit hilarem, aufert laſsitudinem membrorum principalium, ſubuenit triſtibus & melancholicis, iuuat paralyticos.

REC. Corallo. rub. Macis, oſsis de corde cerui, Ambræ, Margaritarum, Cryſtalli, auri cocti, argenti meri, oſsis eboris, ſaphyri, Rubini, Hyacinthi, ana drachmas quinque. Balſami drachmas duas, Muſci drachmam dimidiam, anthos, ſpodij, ſantalorum, garyophil. galangæ, calamitæ, aromatum cubebarum, Spicæ Nardi, corticum phyſticorum, ſeminis Baſiliconis, cardamomi, piperis longi, baccarum lauri, pirethri ana drachmas tres. Storacis calamitæ, Magnetis, Myrræ electæ, opij Thebaici ana drach. vnam. Se. pœoniæ collectæ in nouiſsima ætate Lunæ, flor. camom. florum lilifagi, Samſuchi, Balſamitæ, ameos, Ariſtolochiæ, anthos ana dra. tres. Croci orientalis drachmam dimid. Ligni aloës, papaueris albi ana drachmas duas, ſaccari quod ſufficit. Doſis à II. vſq; ad III. cum vino calido.

RESTAVRATIVVM.

REC.

Rec. Conseruæ Rosarum vnc. vnam.
Boraginis.
Violarum ana vnciam dimidiam.
Radicum cichorij conditar.
Citrinati conditi ana drachmas tres.
Spec. Diarrhod. abb scrupulos duos.
Diambr. drachmam dimidiam.
Spodij vel spicæ Indæ,
Corallo. rub. præparat.
Margarit. præparat. ana scrupulum vnum, cum syrupo acetoso citri condit.

Moneo autem ne prædictis medicamentis simul aut semper, sed per vices, hac septimana hoc, altera alio vtamini. Varietas enim præterquam quod delectat, efficit, ne frequens & crebra consuetudo in naturam transeat.

Sed cum patri meo & mihi nonnunquam saliua nocturno tempore ex ore fluere soleat, & vos etiam huic morbo obnoxios fore metuam, nonnulla remedia contra hanc passionem annotare libuit.

Si saliua fluat propter calorem dissoluentem, curetur phlebotomia, abstinentia & vsu ciborũ stipticorum: Sin fluat ꝓpter multitudinem phlegmatis, quod ego arbitror, curetur abstinentia, & digeratur materia cum Hyssopo bullito in Oximell. & purgetur cum hiera picra, fricetur que

lingua & os cum Saluia & aurea Alexandrina, & reliqua, quæ deſiccant corpus, applicentur.

Singulis ſeptimanis præcidantur vngues, tã à digitis pedum quàm manuum, pedes etiam ſemel lauentur pro qualitate aëris, in calida vel frigida aqua, in quam inijciantur Chamomelum, Hyſſopus, Lauendula, &c. Et poſt lotionem aceto & ſale fricentur. In hyeme verò ad ignem exiccentur. Intelligatur autem hoc de illis, quibus lotio conuenit. Nam multis vtpote catharrhoſis, in quibus pituita excedit, plus detrimenti quàm commodi affert.

CAPVT XXVIII.

De diaeta singvlis menſibus ſeruanda.

ABsolvtis iam diebus & ſeptimanis, vt de menſibus quoq; pauca tractemus, ordinis ratio poſtulare videtur. Singulis menſibus ſecundum præſcriptum Hippocratis & Auicennæ, bis eſt vomitus adhibendus, idque duobus continuis diebus, quod tamen ego non obſeruo. Superfluitates enim, quæ ex nimia cibi & potus ingeſtione generantur, & alioqui propter immoderatum victum, in his frigidis re-

gionibus

gionibus ſunt frequentes & copioſæ, per vomitum rurſum educuntur. Propterea cum vos crapula onerati fueritis, vomitus remedio nimiam repletionem ſubleuandam eſſe memẽtote. Quod ad me attinet, quoties modum in cibo & potu exceſsi, bis ſingulis menſibus vomere conſueui, interiecto tamen inter ſingulas vices aliquo dierum ſpacio ſeu interuallo, ita, vt quod prima vice relictum eſt, altera eijciatur. A vomitu oculi, dentesq́ aceto & vino, vel vino auſtero ſiue aqua roſacea, ſiue ea, quæ ſupra deſcripta eſt, eluantur. Aeſtiuis menſibus aqua frigida corpus lauetur.

CAPVT XXIX.

DE QVATVOR ANNI temporibus.

ANNVS à veteribus in quatuor eſt digeſtus tempora, hanc (vt opinor) ob cauſam, quod à ſole cæterisq́ ſtellis ea in alias atq́ alias qualitates pedetentim permutentur, quemadmodum Ver in principio in humidam, in medio in temperatam, in fine verò in calidam. Aeſtas in calidam & ſiccam: Autumnus in ſiccam & frigidam: Hyems verò in frigidam & humidam

qualitatem conuertitur. Singulis enim ferè diebus ac noctibus ſentimus quatuor anni qualitates, manè frigiditatem & humiditatem, ante meridiem temperaturam aliquam, poſt meridiem caliditatem & ſiccitatem: Veſperi verò ſiccitatem & frigiditatem, idque minus & magis ſecundum anni tempora. Primùm igitur ſingularum anni partium mutationes enumerabo. Deinde, quæ victus ratio in ſingulis ſit inſtituenda, breuiter docebo.

CAPVT XXX.
DE VERE.

VER incipit, quando ſol ingreditur ſignum Arietis, quod ferè fit decima die Martij. Et eo tempore dies æquantur, frigora hyberna minuuntur, terræ pori iãdudum clauſi & frigore conſtricti aperiuntur, diſſoluuntur calore niues, humiditates ad arborum ſummitates extolluntur, radices & herbæ latentes in terra producuntur, virent prata, & varijs colorum picturis ad certamen vſque luxuriant, induuntur nouis floribus arbores, laſciuiunt pecudes, generantur animalia, ſuauiter modulantur volucres, reſonant philomelæ, denique omnis terræ ſuperficies amiſſum frigore

frigore decus & ornamentum, cunctaque animantia vires priſtinas recuperant.

Ineunte igitur vere minus comedere, plus verò bibere, paulatim ab aſsis ad elixa progredi, oleribusq; paucis vti, inprimis autem carnibus vitulinis & hœdorum veſci, atq; à crebris & longis ieiunijs abſtinere expedit. Et quia Ver eſt temperatum & ſaluberrimum, moderatiſsima quoque victus ratio tunc eſt ſuſcipienda, vt in temperato ſanitatis ſtudio corpus retineatur.

Tempore verno ſanguinẽ mittere, qui humor tunc dominatur, purgationesque adhibere conuenit, ea tamen lege & conditione, vti ſupra ſcriptum eſt. Cum autem Ver in principio & fine nonnihil in humiditate & caliditate excedat, hæc quoq; obſeruatio, vt circa victus vitæque rationem non inutilis, haud eſt negligenda.

CAPVT XXXI.

DE AESTATE.

ÆSTAS incipit quando Sol ingreditur primum gradum Cancri, quod fit ferè 12. Iunij. Et hoc tempore dies longiores noctibus efficiuntur, calores intenduntur, venti leniter agitantur, maria conquieſcunt, fructus & flores ad maturitatem

perducuntur, aues canore maximo resonant, apes mellificantes floribus varijs reficiuntur, nascuntur serpentes, & funduntur venena.

In æstate cibis magis demendum, potioni adijciendum, cibis non vtendum nisi elixis ac frigidis, vt à calore & siccitate corpus vindicetur, vnicè enitendum. Tunc potus vester sit cereuisia actu & qualitate frigida, nec tamen frigus adeo sit intensum, vt corpus inde alteretur.

Aestiuo tempore dominatur flaua bilis. Itaque tunc omnis purgatio sanguinisque missio cauenda est, in diebus præsertim canicularibus, vulnerum etiam curatio tum est difficilis & periculosa.

Aestate induere oportet vestes oleo imbutas: Item lente ambulare, nisi per æstus iter sit faciendum. Cum autem æstas sit calida & sicca, ad humida & frigida tunc est declinandum.

CAPVT XXXII.

De AVTVMNO.

AVTVMNVS incipit, quando Sol ingreditur primum gradum libræ, quod fit ferè 13. die Septembris. In hoc tempore dies & noctes æqua vice labuntur, noctes etiam

etiam creſcunt, dies decreſcunt, mutantur tempora, aër frigeſcit, venti commouentur Septentrionales, flumina creſcunt, fontes diminuuntur, folia arborum marceſcunt, deſtituuntur arbores fructibus, demetuntur & percipiuntur ex agris fruges, facies terræ pulcritudinem ſuam amittit, volatilia in calidas regiones ſe recipiunt, animalia ſuas appetunt cauernas, ſerpentes foueas faciunt. Per Autumnum cibo paulò pleniore ac ſicciore vtendum, minꝰ quidem ſed meracius bibendum, fugiendumq; frigus matutinum & veſpertinum, cum illud tempus propter cœli varietatem & intemperiem prorſus in frigore & calore ſit inæquale. Veneris inprimis vſus tunc fugiendus. Nam corpora eo tempore modò frigore, modò calore intemperato afficiuntur, ideoque meritò perhibent autumnum mortalibus eſſe lethiferum.

Fructus omnes ſunt cauendi, ne malus ſuccus ad aëris intemperiem accedens, totũ corpus corrumpat. Dominatur enim tunc atra bilis & cholera nigra. Eſtq; Autumnus frigidus & ſiccus, quare ad calida & humida tunc eſt declinandum.

CAPVT XXXIII.

DE HYEME.

HYEMS incipit quando Sol ingreditur primum gradum ſigni Capricorni, quod plerunque fit 12. Decembris. Tempore brumali noctes producuntur, dies abrumpuntur, inualeſcunt frigora, exaſperantur venti, niues & aquarum inundationes ſubitò oriuntur, terra glaciali frigore conſtringitur, cadunt arborum folia, maior pars animalium in ventre terrę & cauernis montium præ nimio frigore & humiditate latet, obſcuratur aër, tremeſcunt pecora & iumenta, debilitantur virtutes corporũ.

Hyeme quidem quàm plurima comedere, quàm paucißima bibere, & fortiter ſe exercere conducit. Virtus enim ventriculi tunc fortiter & ad coquendum aptior eſt. Vtendum vino quàm meracißimo, cibis calefacientibus & exiccantibus, carnibus & piſcibus aſſatis, oleribus autem quàm paucißimis. Potus veſter hyberno tempore ſit tepidus.

Frigus matutinum ac veſpertinum ſumma diligentia cauete, ac inprimis à capite, ceruice ac pedibus arcete. Hyeme celeriter ambulare prodeſt, tum currere, tum luctari. Exercitium quoque corporis tunc vtile eſt, quemadmodum & moderatus licitusque Veneris vſus nullam corporibus noxiam infert.

Hyems quoniam frigida & humida eſt, ad contraria quoque declinandum nobis eſſe monet. Pituita enim hyeme augetur.

CAPVT XXXIIII.

De anno in genere.

Expeditis iam quatuor anni temporibus, pauca in genere de anno dicemus.

Quoties ſingulis annis dies veſter natalitius recurrit, moneo vt illum cum amicis & propinquis iucundè & hilariter celebretis, Deoq́ue trino & vni gratias agatis, quòd mentis corporisq́ue veſtri ſanitatem per decurſum hactenus vitæ ſpacium benignè ſeruauerit. Deinde intimis animi viribus id conniti vos volo, ne nobile veſtrũ corpus ad deteriora delabatur. Singulis quoque annis directiones, profectiones, themata & figuras reuolutionum diligenter inſpicite. De multis enim rebus inde coniectura fieri poteſt.

Cum ad naturam & grandæuam prouecti fueritis ætatem, labores tam animi quàm corporis immoderatos fugite: Lacte humano ac caprino, nec non ſanguine ſuum, veſtrum ſenium fouete.

Verſamini cum fortunatis ac iuuenibus.

Ex bo-

Ex bonis enim naturis, tanquam ex bono vicino aliquid boni deriuatur.

Mementote familiaritates inire eorum, quibus gratiæ cœleſtes affluunt: Quod ex bonis animi, corporis & fortunæ cognoſcetis. Sicut enim odor ex muſco, ſic ex bono vicino, boni nonnihil exhalat in proximum ac perſeuerat infuſum. Deniq; effrenatos, impudentes, infelices ac malignos procul fugite, contraria verò ratione conſuetudinē frequentem, continuumque commercium, felicium excellentiumque hominum amate.

Singulis annis lauandum eſt corpus in aqua frigida, vt ſuprà dictum eſt, præcipuè tamen æſtiuo tempore, cauendumq; ne id fiat ab exercitatione magna, & ne aqua auditus meatus ingrediatur. Nam ijs ſolis aquæ frigidæ lotio noxia eſt. Prodeſt etiam ſingulis annis caput ter, aut ad ſummum quater frigida lauare, & propterea hoc loco rationem lauandi caput frigida annectemus.

Et primum quidem lauetur lixiuio tepido, vel leuiter calido: Inde aqua frigida fontana vel putealis ex alto magis quàm propè capiti inſtilletur, paulò poſt verò copioſior ſuperfundatur ad quantitatem trium aut quatuor ſextariorū, prout quiſ-

que perferre poterit. Deinde caput linteolis frigidioribus ſiccetur. Quamuis autem hæc lotio repentina horrorem incutiat non leuem, videaturque homo totus corrigeſcere, multa tamen & magna commoda adfert. Coacto enim intus calore concoquuntur cruda, excrementa digeruntur, ſpiritus temperantur. Et hæc lotio caluitium nondum præſens & canos retardat, caput & ſenſus iuuat, & ad omnes motus promtiores reddit. Similia enim iuuantur conſeruanturq́ à ſimilibus. Præterea inſperſio frigidæ, in caput & balneũ ex tepida pedibus adhibitum, mirificè prodeſt, lotioque manuum cum frigida à cibo. Omnia hæc oculis conducunt, & ſunt ſalutaria, vt ſæpe iam dictum eſt.

Hanc conſuetudinem lauandi caput frigida, maximè hi, qui ex catharro laborant obſeruent. Ego ſane hanc lotionem ſæpe adhibui, neque vllam læſionem, ſed maximas vtilitates inde percepi: cum enim antea calida lauarem caput, nulla adhibita frigida, meatus permanebant aperti, efficiebaturq́ caput cuilibet iniuriæ noxium, vnde grauedines & diſtillationes fermè ſequebantur. Quæ res me prorſus à lauando deterruit, ſicut & patrem, donec tandem in Hieronymi Cardani de aqua opu-

ſculum

sculum inciderem, & Celsi consilium de hac frigida lotione penitus cognoscerem.

CAPVT XXXV.

De annis climactericis.

NE annos Climactericos siue decretorios omnino silentio prætereamus, sciendum est horum annorum obseruationem non esse superstitiosam, sed ex vsu & experientia natam. Certis enim quibusdã annis insignes mutationes accidere videmus: sic septenarius annus vitæ est Climactericus, omnibus periculosus. Hic enim magnam & euidentem in corpore mutationem adfert. Nam singulis septenis annis ordo planetarum reuertitur à ♄, qui plerunqȝ nobis est peregrinus, & ♄ interfector mortalium peruenit ad quadratum loci contrarium naturæ signi, vnde est egressus. Vnde fit, quod septimo anno elabuntur & renascuntur pueris dentes: decimo quarto accedit pubertas. Et quando completa fuerit septem annorum hebdomada, id est, septies septem anni, hoc est, anno quadragesimo nono, iam maturescit in homine prudentia, & fit ætas perfecta. Cum verò ad decadas septenas, id est, ad LXX. annum fuerit peruentum, tunc meta vi-

ta viuendi est peracta. Et videmus plures præstantes viros annis climactericis esse extinctos, vt Orphea, Aristotelem, Ciceronem, Demosthenem, Scipionem Africanum, nostraque memoria Fridericum I. & Christianum II. Reges Daniæ.

Fuit quoq; septimus annus diuina institutione Sabbatarius, quo nec agros aut vineas colere, nec culturam terræ exercere licebat, institutus ad memoriam quietis diuinæ. Quemadmodum & quinquagesimus quisq; annus dicebatur Iubilæus, post septem annorum hebdomadas circumactus, id est, post quadragesimum nonum, qui est Climactericus Hebdomaticus, & continet septem hebdomadas.

Faciunt quoq; mentionem annorũ Climactericorum Philo Iudæus, & D. Augustinus: Item Censorius & Gellius. Ciceronem etiam annos Climactericos obseruasse, inde constat, quod in Somnio Scipionis ait: Cum ætas tua septenos octies Solis anfractus, reditusq; conuerterit: duoque hi numeri, quorum vterq; plenus, alter altera de causa habetur, circuitu naturali summam tibi fatalem confecerint, &c. Hic fuit annus climactericus Scipionis quinquagesimus sextus. Et paulò post eodem loco Cicero ait: Septimum numerum re-

rum

rum omnium ferè nodum esse. Sic & Hippocrates ætatem hominis septenario dierum numero constare ait.

Annus quartus est etiam consideratione dignus, quoniam medium in septenario tenet: Item Nouenarius. Et habent hi anni rationes, quemadmodum apud Medicos dies decretorij & indicatiui. Dicunt enim Medici quartum à principio morbi indicem esse septimi. Hæc obseruatio non est aspernanda. Scribit enim Augustus Imperator ad filium: Lætare mecum fili, transgressus enim sum omnibus senibus periculosum annum sexagesimum tertiũ. In hoc enim septenarius & nouenarius concurrunt, & propterea senibus plerunque est fatalis. Estq; annus Climactericus aut etiam Enneaticus, quemadmodum & annus quinquagesimus sextus est Climactericus, quamuis hic non ita vt superior senibus extimescendus. In hunc enim septenarius & quaternarius tantũ coincidunt.

Ego arbitror, vti septimo aut nono mense nati iustam vitæ perfectionem obtinent: ita contingere quoque vt vita plurimorum hominum (diuinæ tamen maiestatis salua prouidentia, & rerum omnium ad libitum gubernatione) ad Climactericos vsq; annos, in quibus septenarius nouenariusq;

uenariusque numerus in ſeſe quaſi in cyclum recurrunt, producatur, ibiq́ abſoluatur & finiatur. Cui non abſimile & illud eſt, quod egomet multorum hominum obitum compertum habeo, quod graui & periculoſo morbo decumbentes, vt plurimum animam reddere ſoleant: Luna in gradu aſcendente, vel media cœli domo exiſtente, rarò in quarta vel ſeptima domo, nunquam ferè in reliquis, quod & à me & ab alijs multoties eſt obſeruatum.

Annus quinquageſimus ſextus in nocturnis genituris propter frigiditatem ♄ duplicatam, & ſexageſimus tertius in diurnis ob ſiccitatem ☿ & ♂ vtroq; ſubſcribente, tam ætate frigida & ſicca maximè periculoſi ſunt ſecundũ Cardanum. Quotiescunq; igitur huiuſmodi anni Climacterici vel Enneatici inſtant, vel nonnulla ſigna futuri morbi apparent, vt ſunt laſsitudines ſpontaneæ membrorum, tormina genuum, lumborum dolor, tenebroſitas oculorum, grauitas ſuperciliorum, tinnitus aurium, cibi faſtidium, ſudor multus in ſomno, ſine aliqua manifeſta cauſa, oſcitationes & pandiculationes inſolentes, Item conſuetarum excretionum ſuppreſſio, vel immodica euacuatio, tunc Deum immortalem precib. ardentibus inuocate,

Aſtrologos & Medicos peritos conſulite, prudentiam in omnibus actionibus adhibete, temperantiam in cibo & potu, & rebus ad vitam neceſſarijs exercete. Oratione enim ad Deum, ſyderalis doctrinæ cognitione ac euentuum quorundam præuiſione, medicamentorum conuenientium vſu, ac in rebus gerendis prudentia & circumſpectione, multi graues caſus euitantur, ac ſæpe determinatus noſtræ vitæ finis prorogatur. Sunt autem anni Climacterici, 7. 14. 21. 28. 35. 42. 49. 56. 63. 70. 77. 84. 91. 98. Enneaci hi, 9. 18. 27. 36. 45. 54. 63. 72. 81. 90. 99.

CAPVT XXXVI.

DE RATIONE VICTVS IN itineribus ac profectionibus probè inſtituenda.

POSTQVAM nunc de victus ratione ſingulis anni temporibus inſtituenda, pauca egerimus, reliquum eſt, vt de itinerantium diæta verba faciamus. Si igitur, ô filij, exteræ & lõginquæ regiones vobis adeundæ fuerint, mementote primò lente ingrediendum eſſe, deinde feſtinantius properandum: In fine autem moderatius. Id & noſtris corporibus & iumentis prodeſt.

Aluus

Aluus vester sit laxus, quod effici potest, si syrupus acetosus, aut oximel simplex, aut ouum molle manè sumatur. Pauxillulum Rabarbari cum Saccaro rosaceo etiam vim laxandi habet: Idem præstat serum lactis, trium aut quatuor heminarum mensura cum sale & melle sumta. Quemadmodum & puluis Enulæ Campanæ & Cinamomi. Non improbo quoque suppositorium ex lardo fumo indurato. Aut quatuor ficus, vel etiam suppositoria ex melle & sale composita, quæ vbi ventriculus non sustinet, medicamenta per os sumta aluum deijciunt.

Si quis forte in itinere equo præcipitatus interiores corporis partes læserit, vtatur Ambra, id est, Walradt/ in iusculo cereuisiario calefacto manè surrecturus, vel vesperi discessurus cubitum, ad quantitatem nucis auellanæ. Sequens etiã vnguentum contra læsionem internarum partium est valde vtile.

VNGVENTVM CONTRA LAEsionem siue contusionem partium internarum.

REC. Pimpinellæ, Lauendulæ, Spicæ Nardi, Rutæ, Hyssopi, Saluiæ, Pyrethri, Pulegij, fœniculi, siliginis agrestis, mille-

folij, prunellæ, ibiſci, conſolidæ maioris, auryn, amaraci, verbenæ, abrotani, epaticæ, meliſſæ albæ ac fuſcæ, angelicæ ſatiuæ, veronicæ, fœnigræci, fragariæ, clematidis, cordialis, pedis leonis, roriſmarini, foliorum linguæ ceruinæ, tormentillæ, betonicæ, ana manipulum vnum. Hæc omnia cultello in tenuiſsimas particulas comminuta, inijce in lebetem, & affunde butyri optimi in Maio confecti, & per coc̃turam à ſale purgati libras 28. & hæc ſimul ad ignem ex carbonibus confectum probè decoque, tantiſper donec virtus egrediatur, deinde cum hæc per mundum linteolum expreſſeris, affunde olei laurini libras duas, & habebis præſtans vnguentũ. Hoc valet contra internam læſionem, ex caſu aliquo ortam, quantitate nucis auellanæ in calido iuſculo cereuiſiario ſumtum. Si primò non medetur, vſus eius bis aut ter eſt iterandus, quin etiam externæ corporis partes affectæ apud ignem lentum ſunt inungendæ.

CAPVT XXXVII.

PRAECEPTA CONTRA INiuriam frigoris, & remedium ad curandam ambuſtionem.

Quoniam

QVONIAM verò in his ſeptentrioni ſubiectis regionibus frig⁹ magis dominatur quàm calor, & hyberno tempore ſæpe nobis in venationibus aut caſtris cubandi neceſsitas adfertur, quemadmodum etiam proximè præteritis annis in inferiori Germania brumali tempore caſtra ſtatiua ſub dio conſtituta ſunt, de frigoris & algoris iniuria propulſanda pauca adiungam. Inprimis autem ad frigus amouendum veſtes ſunt comparandæ, quę non citò corrumpuntur, quia non ſemper in expeditionib. has mutare poſſumus. Statim à tenera ætate frigori aſſuefacere ſeſe expedit. Id enim ad ſanitatem & ad res bellicas gerendas, plurimum momenti adfert.

In magnis algoribus capitis, manuum ac pedum vigor conſeruetur, quo illæſo vniuerſo corpori ſua conſtat integritas.

Frigus facilè quidem à quibuſlibet corporis membris veſtium, aut ex panno aut ex hirſutis pellibus præſertim ceruinis concinnatarũ obiectu arcere licet. Capiti verò nullorum animalium pelles ſalubres ſunt, ſed pannei potius, aut bombycini galeri & pilei ſunt inducendi.

Citius tamẽ frigiditas à calcaneo, quàm à cerebro ad cor penetrat.

Curſus, motus, manuum pedumque concuſsio in ſummo frigore prodeſt.

Si quis vultum manusque aqua frigida manè lauat, & deinde chirothecis probè tegit, primò quidem aliquantulum perfrigeratur, mox verò amplius corpore caleſcet.

Frigus enim meatus cutis conſtringit, & ſic nos ab externo frigore tutos reddit, prohibetq; ne calida ſubſtantia, quæ intus retenta, ſuapte natura calorem auget, diffluat ac diſsipetur. Sordes item, quæ frigus quoq; augent, à pedibus abluere, chirothecas & lineos ſoccos vino ſublimato aliquantulum imbuere confert. Quemadmodum hoc vini genus vim calefaciendi totum corpus obtinet, ſi admixtis calidis aromatibus bibatur. Ad idem valet, comedere nuces muſcatas, Zinziber, calamum aromaticum: oleis, vnguentisq; corpus fouere non eſt inconueniens: allium & nuces etiam ad arcendum frigus mirabilem habent proprietatem, præſertim, ſi quis hæc duo in iure carnium contuſa comedat.

Ex vrtica & oleo factum linimentũ cum pauco ſale tuetur partes corporis ab atrociſsimo frigore: valet etiam ad vlcera à gelu contracta: ſi quis nolit pedes vel manus à fri-

à frigore offendi, pinguedine vulpis inungat.

Quibus verò rationibus medicina facienda sit, si aliqua extrema pars corporis pene sit emortua, mox addam.

Probatum itaq; confirmatumq; est experientia, si quispiam membra gelu & frigore stupentia habuerit, nō igne aut aqua calida, siue tepida calorem remoueri, sed inde magis putrescere & excidere. Frigida autem si lauentur, paulatim ijs pristinū restitui vigorem. Galenus ad algores intensos, & ex his contractos dolores vsus est Euphorbio, quod cum oleo triuit, ceramq; immiscuit liquatam.

Nonnulli contra frigoris adustionem præcipiunt loca affecta ad spacium dimidiæ horæ detinere in aqua, in qua stercora equorum, auena pastorum sint decocta. Alij membris ex frigore adustis combustæ pellis leporinæ cineres inspergunt, nonnulli rapam, aut pomum tostum calidum applicant. Quidam felle suillo loca affecta inungunt.

Quod si cui digiti manuum pedumúe nimia frigoris adustione etiam denigrati fuerint, ita vt planè stupescant, animum propterea tamen non abijciat, sed sanis consilijs & remedijs occurrat.

Magnam enim natura & ars vim habet. Memini proximè præterita hyeme Caium Alefeldium, cui ambo pedes frigore adusti erant, sumta quadam potione vulneraria, cuius descriptio mox sequitur, effecisse, ne damnum latius serperet, cum omnes Chirurgi de eo desperarent, quòd articulos pedum frigore penè emortuos esse, & putredine quadam decidere viderent. Et quamuis per integrum anni spacium pedes ipsi nō fuerint consolidati, tamen nunc incedere vtcunque potest.

Remedium ad curandam ambustionem.

Accipe duo linteola munda, quorum hoc lacteo cremore, qui dicitur Germanicè Rom/ illud verò sero butyrino imbue, & parti læsæ singulis diebus ter applica, donec feruor interior refrigeretur. Deinde lardo porcino masculino, auenam nec non vnam aut alteram assulam infige. Hæc incende, & sic porcinā pinguedinem ignitā in vas aquæ puræ ex alto cadere facito. Deinde sume sex ouorum vitellos abiecto albumine, quibus adde parum prædicti lactei cremoris, & deinde pinguedinem lardi liquatam ac supernatantem adijce, & hæc vnà probè decoque. Inde fiet empla

emplastrum, quo ter de die partem affe-ctam inunges, ac breui eam sanam reddes. Quod si linteola cuti tenaciter adhæserint, imbuas hæc butyro non salito, & facilè in-de resoluentur.

Ad refrigerationem prodest etiam cor-tex tiliæ rasus in aquam, donec inspisse-tur, parti vstæ sic applicatus.

CAPVT XXXVIII.

DESCRIPTIONES MEDICA-mentorum quorundam ad vulnera externa curanda vtilium.

SEQVITVR nunc eius potionis vul-nerariæ descriptio, cui vna eademq; o-pera alia quædam emplastra, linimenta & olea, ad curanda vulnera egregiè vtilia sub ijcere placuit, vt his, si opus fuerit, cõmode vti posśitis in bellis aut alijs profectionib.

POTIO VVLNERARIA, QVA vulnera mirum in modum curantur.

Accipe duas mensuras cereuisiæ vetu-stiśsimæ, inijce manipulum Clematis siue Peruincæ, cauliculum artemisiæ rubeæ, paulum herbæ, quæ dicitur Rodicheil/vel in defectum huius sume meram peruin-cam, decoque ad medietatem in vase fi-

ctili, operculo probè tecto. Deinde excola in ollam lapideam siue lagenam, sic vt orificium eius probè obstrui posit, ne aër ingrediatur, postea vsui serua. Ex hac potione dabis homini vulnerato siue læso manè ieiuno ventriculo, in meridie post sumtum cibum, à vesperi cum discessurus est cubitum. Singulis vicibus ad quantitatem trium cochlearium, iubebisq; vt læsus postea duabus aut tribus horis abstineat à cibis,& quoties inde biberit,paululum instillet in vasculum, & hoc vulnus abluat. Folium etiam brasicæ rubrum aut maximè fuscum liquore huius potionis imbutum vulneri imponat, ita tamen vt asperius folij latus versus vulnus sit cooptatum, quod linteolo firmiter inuoluatur.Quod si vulnus poterit cõstringi acu, fiat id quoq;, ne magna cicatrix inde remaneat, alioqui nihilominus tamen vulnera consolidat hæc potio.

ALIVD CATAPLASMA præstantisimum, quod cum in comitatu Tyrolensi apud Carolum V. Oenoponti commoraremur, Iohannis Friderici, quondam Saxoniæ Electoris Chirurgus, Illustrisimum Holsatiæ Ducem Adolphum docuit, & contra quemuis ictum, & ad vulnera à tormentorum globulis illata, mirabilem curandi vim habet.

REC.

REC. Galbanum,
Armoniacum,
Opopanacem,
Bdellium,
Ceram,
Oliui, Baumöhls libras duas.
Argyritis ſiue argenti ſpumæ præparatæ, Silberglet/ lib. j.
Olei laurini vnciam dimidiam.
Myrrhæ,
Thuris,
Maſtichis,
Ariſtolochiæ,
Terræ cadmiæ, ſiue lapidis calaminaris præpar. Galmeiß vnciam j.
Camphoræ vnciam dimidiam.
Terebinthinæ vnam drachmam.

Redige ad puluerem, quem fac igni excandeſcere, & quicquid diſſoluendum eſt, diſſolue, & in morem cataplaſmatis forma modo ſequenti.

Quatuor gummi macera nocturno tẽpore in aceto acerrimo ex vino confecto, in vaſe ex orichalco fabrefacto, aut olla incruſtata, ita vt acetum quantitatem gũmi excedat, poſtea decoque gummi tantiſper donec ſordes, excrementa aut ligna ab ijs ſeparentur. Deinde exprime, ſiue excola per mundum linteum in cacabum aut le-

betem,

betem, & gummi iterum coque vſque ad conſumtionem aceti, & donec gummi à lebete ſegregentur.

Fac colliqueſcere oliuum & ceram in pelui ex orichalco, immitte argyritim ſiue ſpumam argenti & verſa rudicula, vt argyritis in fundum ſubſidat, & cum calorem fuſcum induere cæperit, fac periculum cultro lato aut ſpatula. Quod ſi non adhæſerit cultro tenaciter, ſed inde reſoluitur, perfectæ decoctionis eſt ſignum. Ab igne igitur remoue ſtatim, & paululum infrigidari ſinito, non tamen nimis citò. Poſtea de quatuor gummi maceratis in aceto, ſingulis vicibus ad quantitatem fabæ vel nucis auellanæ, immitte in decoctũ cataplaſma pedetentim, donec gummi prorſus ingreſſa fuerint. Nam ſi ſimul inijcerentur, cataplaſma nimis ebulliendo aſcenderet, fortaſsis etiam effunderetur. Verum ad maiorem cautelam peluim cũ aqua in promtu habeto, vt ſi nimis bulliat, ſupra aquam teneri & infrigidari poſſit, illudq; rurſum emplaſtro adijce, quod in aquam effuſum eſt. Et cum gummi planè in emplaſtrum ingreſſa fuerunt, coc̃turam eius de integro repete, parumperque decoque. Deinde adijce Myrrham, Maſtichen, Thus, Terram Cadmiam, id eſt,

Galmeiſen/Ariſtolochiam. Redige iterum in puluerem tenuiſsimum paulatim ſupra ignem, non nimis calidè tamen, ne pulueres ardore conflagrent vel conſumantur. Extremò inijce Terebinthinam & oleum laurinum, & cum plane ab igne remotum & infrigidatum fueri, tadijce Camphoram. Deinde effunde in aquam calidam donec aptum efficiatur, vt manibus tractari & ſubigi poſsit. Poſtea macera oleo artemiſiæ, vt nitidum & purum reddatur. Immitte in pellem hinnuli bene præparatam. Tunc ad 40. aut 50. annos vſui conſeruari poteſt. Conducit hoc cataplaſma aduerſus omnia vulnera ſclopetaria, contra ictus & vulnerum inflammationem.

INSIGNE CATAPLASMA vulnerarium, contra quemuis ictum, quo

vſus eſt Chriſtiernus II. Rex Daniæ vnà cum ſequenti Balſamo & puluere. Nam hæc omnia in libris eius medicinalibus poſt mortem ſunt inuenta.

REC. Ceræ vncias tres cum ſemiſſe.

Colophoniæ ſeu picis Græcæ,
Aſchenſchmaltz/
Mumiæ, } ana ſeſquiunciam.

Myrrhæ vnciam vnam.
Minij vnciam dimidiam.

Corallo-

Corallorum alborum drachmas tres.
Magnetis vnciam vnam.

Ceram vnà cum colophonia primum dissolui facito, deinde mumiam adijce, postea das Aschschmaltz. Hæc ad lentum ignem collocato & probè versato: Deinde reliquis quoq; prædictis speciebus immissis ad lentum ignem paulisper stare sinito, probè frequenterq; moueto, sæpe etiam periculum facito, num satis sit decoctum, & in fundo subsidere incipiat. Stilla ex alto guttulas aliquas ex calida spatula in frigidam. Quod si illud infrigidari & spatulæ adhærescere senseris, ab igne remoueto, tam diuq; versato, donec sua sponte sit frigefactum, & in solidam coëat massam, ne sequentia tria gummi in eo adurantur. Adde insuper Thuris & Masticheſ ana vnciam vnam: Camphoræ sesquiunciam, & in olla tam diu moueto, vt infrigidatum duritiem contrahat, & manibus tractari prædictoque adipe subigi posſit. Et hoc modo cataplasma rite paratũ habes: quod si igitur vulnus inflictum est recens, panno lineo crasſiori illinito & parti affectæ applicato. Quibuslibet etiam vulneribus, siue cæsim gladio secante, siue punctim mucrone sint inflicta, hoc cataplasma rectè adhiberi potest.

Alia

ALIA POTIO VVLNERARIA.

REC. Limonij ſylueſtris, id eſt, Wintergrün / & Betonicæ ana drachm. vnam. Saniculæ, Sanickel/ & pedis leonis, id eſt, Sinnua, ana drachmam dimidiam, cum duabus menſuris vini in noua olla vitreata firmiter occluſa, quæ farina ſubacta probè obturetur. In medio autem operculi foramen relinquatur, per quod vapor egrediatur. Coctura huius potionis ad ſpacium duarum horarum continuetur. Ex hac potione homini ſauciato ſingulis diebus manè & veſperi ad quantitatem vnius cochlearis exhibe bibendum, & loco affecto braſsicæ folia vel præcedens cataplaſma impone.

PRECIOSVM OLEVM BALſaminum, quod inſtillari poteſt vulneribus, quæ non capiti, ſed alioqui corporis partibus ſunt inflicta.

Accipe olei roſati vncias nouem.
Rebaræ minutim contuſæ vnc. ſex. Hæc firmiter contecta in ampulla ſiue lagena ſtannea per tres dies ſtare facito. Deinde lagenam vnà cum prædictis in balneum Mariæ immittito, & ad horæ medietatem probè bullire ſinito. Poſtea in lagenam inijce Maſtiches ſubtiliter contuſi drach. VI.

Item

Item Thuris, bdellij, Opopanacis, Camphoræ, anà siue partes æquales vnciam dimidiam, postea illud oleum per mundum pãniculum laneum excolato, ita vt omnis virtus prædictarum specierum inde exprimatur, habebisque in hunc vsum paratum oleum præstantissimum.

Ratio conficiendi pulueris vtilis contra dissectionem nerui alicuius, qui à Chirurgo est conglutinandus.

Rec. Oculos Cancri, in subtilissimum puluerem comminutos in paruo linteolo. Hunc puluerem neruis insperge, & siccis fascijs ex linteolo confectis, locum obliga, ne humiditas aliqua ad neruos penetrare possit. Hanc ligaturam per spacium 24. horarum intactam relinquito. Elapso prædicto temporis spacio, Chirurgus neruum inspiciat, ipsiusque conglutinationem exploret, & deinceps vulnus illud calidis vinculis deliget instar alterius vulneris recentis, & post diem vnum aut alterum ligaturam dissoluat.

Ratio certa, qua fluxus sanguinis ex quouis vulnere erumpentis cohiberi potest.

Ineunte

Ineunte vere, cum ranæ ſemina prima ſiue oua proijciunt, tunc accipe craſsioris linei panni vlnas tres vel quatuor, plus minusúe quantum ſatis eſt. Hunc pannum cum huiuſmodi ouis ranarum probè abluito, ſoliq; ſiccandum exponito. Deinde ſecundo tertioq; lotum, ſimiliq; modo in ſole ſiccatum vſui diligenter ſeruato. Cum autem hoc vti volueris, partem vulnere duplo maiorem, inde præciſam inſtar cataplaſmatis vulneri imponito, ſanguinis effuſio ſtatim ſupprimetur, quod certo experimento in plurimis eſt comprobatum.

CAPVT XXXIX.

PRAECEPTA CONTRA calorem & ſitim.

QVEMADMODVM frigus proficiſcentibus obeſt, ſic etiam calor, & ex hoc profecta ſitis peregrinantibus moleſtias exhibet. Nam ſitis ab humido deficiente aut calido ſuperante fit. Cum enim nimij æſtus noxa peregrinantes infeſtat, calor nimius ſemper excoquens corporibus firmitatem eripit, & humido naturali exigendo vires diſſoluit.

Primùm autem moneo, ne cum iter faciatis multum loquamini. Inde enim ſitis fauci-

faucibus aridioribus contrahi solet. Ad caloris vim pellendam balneum aquæ frigidæ, etiamsi quis febrim aut capitis dolorẽ intemperie contraxerit, prodest. Quã rationem etiam cerui sequuntur. Nam cum æstu immoderato vexantur, in frigidam sese immergunt. Alij coronas ex rosis, violis, nymphææ floribus, polygoni ramulis, Adianti, vitis, myrti folijs, salicum virgulis, alijsq́ refrigerantibus plantis capiti contra æstus iniurias imponunt.

Contra sitim ex calore prouenientem detineantur in ore Crystalli, coralli, argentum, saccarum candidum, aut silex, qui aliquandiu in frigida aqua fontana iacuit. Iulepus etiam rosarum & violarum cum aqua. Item radix glycyrrizæ recens è terra euulsa & manducata, siue ex aqua pota sitim sedat. Quemadmodum & vigiliæ extinguũt sitim à calore ortam, sic somnus ortam à siccitate. Frigida siue aqua mea odorifera, quam superius descripsi, etiam os colluere prodest. Fici recentes sitim leuant, caloremque refrigerant. Nuclei nucis pineæ, portulacæ folium linguæ subditum, fraga, pyra, pruna, cerasa, malorum cydoniorum grana, lactucæ & cucumeris semina ad minuendam sitim sunt præstantissima. Perfusus aqua frigida panis &

nis, & cum vino ſumtus contra ſitim prodeſt. Vinum refrigeratur, ſi in aquam frigidam vnà cum cantharo collocetur, paniſq; toſtus in aquam fontanam frigidiſsimam immittatur, cui poſtea inde exemto vinum infundatur, illudque hoc modo bibatur, aqua interim ſæpius permutata. Hac conſuetudine refrigerandi ego vti conſueui. Nam ſalubris eſt, nihilq; nocumenti adfert, veluti ea, quæ nitro aut niue perficitur. Hæc enim eſt violenta & propterea naturæ contraria & inimica, vt ſunt ea, ex quibus refrigeratio petitur.

CAPVT XL.

PRAECEPTA CONTRA famem.

PEregrinationes & bella ſæpe hominem in inopiam rerum omnium conijciũt, ita vt ingenti vehementiq; fame laborandum ſit. Quare non abs re fuerit pauca contra hanc ſubiungere. Fame igitur dominante omnium animalium iecur aſſatũ in penuria panis ſatiat magis. Item panis coctus ex amygdalis dulcibus & ſaccaro plurimùm nutrit.

Panis quoq; nauticus, ſiue biſcoctus, eò quod propter ſiccitatem ſitum minimè

contrahat, & diutius reliquo incorruptus seruetur, in hunc vsum circumferendus est. Legimus quoque quendam ruinis ædificiorum obrutum, cum nullam vitæ spem reliquam haberet, septem dies noctesque, sola vrina epota famem ac sitim tolerasse. Auicenna globulos contra famem composuit, qui sunt conseruandi, ne solis calore colliquescant. REC. Amygdal. dulcium excor. libram vnam. Adipis vaccini liquefacti libram dimidiam. Olei violarum vncias duas. Mucaginis rad. altheæ vnciam vnam. Terantur omnia simul in mortario, & fiant pilæ sicut globuli nucis instar Italicæ.

CAPVT XLI.

DE NAVSEA MARINA.

QVOD si versamini in mari, nolite prohibere vel impedire vomitum, verũ si sit nimius & superfluus, in potu paululum aquæ marinæ miscete, vt ita ventriculus vester paulatim mari assuescere discat.

Tostus etiam panis ex aceto comestus contra vomitum valet, quemadmodum & multarum gallinarum ventriculi per vstionem in cinerem redacti, cum vino sumti in tali affectione stomacho non parum prosunt.

Quidam

Quidam volunt ad hanc rem conducere, ſi quis aquam marinam ſiue ſalum ex naui intueatur, ſiue ex alto in mare deſpiciat.

CAPVT XLII.

DE HAVSTV AQVARVM.

SED quoniam in expeditionibus & peregrinationibus multos aquarum turbidarum & limoſarum vſu extinctos eſſe compertum eſt, omnino interdico vobis, ne aquam ex puteis vel ſtagnis hauſtã bibatis. Poſſunt enim hæ multifariam ab hoſtibus infici, vt plerunque ab hoſtibus fit, cum alioqui etiam ſordibus ſcateant.

Fontanam quidem aquam non omnino improbo, hac tamen conditione, vt cum exhauſta eſt ex fonte, linteum nitidum in eam inijciatur, quod ſi id poſt duarum horarum ſpacium nullas concipiet maculas, ſine omni veneni ſuſpicione bibi poteſt. Purgantur autem aquæ excolatione, cum ex vno vaſe in aliud tranſcolantur per arenam dulcis inſipidiúe ſoli, in colum ſiue ſacculum iniectam, aquæ prauitate in arena ſic remanente.

Mala aqua etiam cum allio ſumta, vel iniecta theriaca minus nocet, cuius poſte-

rioris vſus inprimis in expeditionibus eſt ſalutaris, vbi varia loca mutanda ſunt.

Aqua limoſa ſalis inſperſione emendatur, turbida alumine clarificatur.

Lauri folia, pulegium, acetum permixtum olei vitrioli gutta vna aut altera, folia acetoſæ, cornu Monocerotis, Corallium contuſum & iniectum in aquam: Hæc omnia prauitatem eius emendant. Sed vt inſtitutum de aquis ſermonem abſoluam, in caſu ſuſpicionis aquæ venenoſæ, mihi ſatius eſſe videretur, de integro puteum effodere. Indicium autem vel ſignũ aquarum ſubterranearum eſt nebuloſa exhalatio ante exortum ſolis, vel creber & ſpacioſus iunci, vel arundinis prouentus.

CAPVT XLIII.

De ERVPTIONE SANguinis ex naribus.

CVM Sol quoq; peregrinantibus ſanguinem nimis ſubtilem & tenuẽ reddat, eumq; ex naribus effluere faciat, rem non inutilem videor mihi facturus, ſi paucis de huius nimio fluxu reprimendo agã.

Primum autem ſciatis, quod ſi cui veſtrum ſanguis ſine læſione ſæpe ex naribus profluit, in propinqua ſanitatis parte hoc

esse numerandum. Si autem hæc eruptio est nimia & crebra, tunc poterit vitare cibos aromatibus conditos. Item allium, cœpas, porrum, raphanum & cætera. Mirifice autem sanguinem ex naribus promanantem reprimit stercus porcinum, si tepidum infarctum linteolo naribus admoueatur, cumque frigescit stercus, rursus illud excalefacere oportet. Sequens etiam cataplasma cum linteo canabino impositum sanguinem sistit.

REC. bolum armenum & farinam volatilem molendinariam, & ex his cum albumine oui & aceto rosaceo confice cataplasma, illudque fronti & arterijs capitis applicato. Et si sanguis nondum reprimitur, linteolum aceto imbutum collo circumuoluito. Quinimo ad eundem etiam modum pudẽda humectare poteris. Et quod si sanguis stillauerit ex nare dextro, cucurbitulam adhibebis iecinori, tanquam parti affectæ. Sin ex sinistro, in latere eam sinistro ex aduerso splenis applicabis.

Si verò neque hoc sanguinem retinebit, non inutile fuerit secta vena iecinoris sanguinem infrigidare, & naribus inspirari curabis puluerem compositum ex herba quæ dicitur gratia Dei, qui puluis mirificam sistendi sanguinis vim obtinet, etiam

ex vulneribus confluentem. Cauebis tamen ne nares purges vel mundifices antequam ſanguini fluxus planè ſit ſuperfluus. Aliqui etiam vtuntur croco vel puluere fuliginoſo molendinario, vnà cum tela araneæ. Quinetiam ex aſtringentibus *lignis*, vt quercu, ilice, fago, cinis non parũ aſtringit, ideoq; ſi forſan nullum aliud remedium eſſet ad manus, ſanguinis eruptio hoc modo cohiberi poſſet.

CAPVT XLIIII.

PRAECEPTA ADVERSVS alui fluxum.

NONNVNQVAM in profectionibus & bellis ſæpe ex copioſo alui profluuio laboratur, ideo remedia hunc morbum curantia vobis quoq; minimè negligenda eſſe cenſeo.

In principio autem iſtius morbi nolite ſtatim medicamentis comprimendi facultate præditis, aluiq; fluxum ſiſtentibus vti. Etenim obluctari & excretionis cohibitionem moliri, maiorem morbum facit. Sed potius candens ſiue ignitum aurum, vel chalybis laminas, in potu, quem hauſturi eſtis, iterum atq; iterum extinguite.

Genitale etiam cerui ſiccatum & comminutum

minutum in puluerem, in dyſenteria efficaciſsimum eſt remedium, quemadmodum & argillæ rudera ex clibano deſumta & decocta cum aqua, qua poſtea in potu vtamini, facultatem ſiſtendi & aſtringendi aluum præſtant. In hunc vſum conuenit etiam ſaccarum roſarum cum rubris corallis, vſto ebore, electuarioq́ ex cydonijs.

CAPVT XLV.

CONTRA ARDOREM ſtomachi.

NON rarò quoq́ ardor ſiue æſtuatio ſtomachi ꝓficiſcentes infeſtare ſolet. Operæpreciū igitur viſum eſt remedia huic morbo ſuccurrentia breuiter obſeruare.

Nonnulli contra hunc vtuntur Glycirriza, carpionum alij lapides in ore detinent, vel olibani grana deglutiunt. Nonnulli contra hanc affectionem aquam calidam bibunt, aut lac tepidum vel ceraſorum nucleos, aut panem ex aceto comedunt. Ego autem maxima ex parte hæc ſequentia duo medicamenta adhibere ſoleo, quorū hoc à Daniele Rantzouio, sereniſsimi Daniæ regis Friderici II. in bello contra Suecos primario Duce, cognato meo didici, illud verò alioqui vſu compertum habeo.

MEDICAMENTVM DANIELIS RANTZOVII contra ardorem ſtomachi.

REC. Vetus ſaccarum roſarum & lapides cancrorum, quos contuſos & in pulverem redactos ſaccaro roſarum inſperge, adde paululum de bolo armeno. Miſce hæc omnia ſimul. Obſeruetur tamen vt lapides cancrorum dimidiam ſaccari partem, quantitate ſua adæquent.

ALIVD CONTRA ARDOREM ſtomachi.

REC. Seſquiunciam cretæ.
Tres nuces muſcatas ſiue myriſticas.
Seſquiunciam ſaccari electiſsimi, quod ex inſulis Canarijs aduehitur. Fiat puluis.

Nunc aduerſus arefactionem linguæ, qui morbus etiam plerumq; caſtra ſequitur, remedia quædam aſſcribam.

CAPVT XLVI.

ADVERSVS AREFACTIOnem linguæ, quæ dicitur vulgariter Brunella.

REc. Nucleos Cydonei 2. aut corticẽ medianum tiliæ in aquam colloca, cui ſi addes cochlearium aceti roſacei, efficitur inde

inde limus vel ſuccus : quo oris humiditas retinetur.

ALIVD.

REC. Syrupum acetoſum ſimplicem cum aqua ex cremore ptiſanæ præparata. Hac gargarizetur os, quod valet contra linguæ ariditatem.

SYRVPVS ACIDVS ſimplex.

Rec. Aquæ fontanæ ſiue roſaceæ lib.iiij. Saccari lib. v. Coquatur in vaſe lapideo, aut potius terreo vitreato carbonibus accenſis aut flamma exigua citra fumum, ſemper deſpumando ad dimidias. Deinde adijciantur aceti albi clari lib. duæ. Si autem valentiſsimum vis, libræ quatuor. Si viribus mediocre libræ tres, & percoque in ſyrupi conſiſtentiam : Reconde in vaſe vitreo. Hic ſyrupus affectibus ac febribus maximè bilioſis auxiliatur, quia bilem tenuitate & caliditate furioſam frangit, retundit, & extinguit, adeoque ſitim ſedat. Humores quoq; craſſos tenuat,incidit,obſtructiones tollit,vrinas mouet ac ſudores. Putredini reſiſtit, ob id peſtilentibus febribus eſt ſaluberrimus. Ego hoc ſyrupo valde delector, & vobis eius vſum maximè commendo, quia non eſt ex venenatis compoſitus.Laudatur etiam ab Ariſtotele in libro

in libro de regimine Principum Alexandro inſcripto.

ALIVD.

Lardum purum porci caſtrati ad longitudinem dimidij digiti, & latitudinē duorum digitorum tranſuerſorum linguæ ægroti impoſitum probè inſere, ita vt linguam & fauces interiores penitus contingat. Hoc lardum inde non remoue, ſed colliqueſcere ſine. Aegrotus autem illud per ſuctionem attrahat, donec planè in liquorem reſoluatur. Poſtea copioſum vomitum edet, tum caue ne ſuffocetur. Poſtmodo videbis aduſti ſanguinis copiam, & cutem tenacem per vomitum eijci. Vtatur igitur ægrotus huiuſmodi lardo ſecunda vice, & tandem conualeſcet.

ALIVD contra idem.

Veloci & celeri curſu vſq; ad defatigationem agitetur equus, donec præ nimio calore liquidus humor ex ore ipſi emanet. Hæc ſpuma ſpongiæ in bacillum fixæ imponatur, eaq; lingua & faucium partes remotiores, quouſq; fieri poteſt, iungantur per aliquot vices. Caueatur tamē ne ſpongia delapſa in collum deſcendat. Aegroto, cum comedere aut bibere voluerit, eluatur os aqua prunellæ. Deinde aliquoties

hæc

hæc vnctio cum ſpuma prędicta repetatur. Illud extra dubium morbo medebitur, quod experientia conſtat.

Cum etiam peregrinantibus ocreæ ſoleant nonnunquam indurare digitos pedis, ita vt in callum intumeſcant, & duritiem quandam contrahant (quod genus Germanicè Lickdorn appellatur) ſequens remedium eum in vſum ſubijcere volui.

REC. Cineres foliorum iuglandis combuſtorum, allium & ſeuum, miſce ſimul & decreſcente luna callum linteis probè conuolue. Et hoc vnguentum bis aut ter impone. Aliqui imponunt ſtercus gallinaceum. Alij teſtudinem ſale necant, & ſpumam inde prouenientem huiuſmodi tuberculis illinunt. Contra verrucas manuũ aliqui liquorem ex lignis quercinis ardentibus promanantem imponunt, alij ſpumam maris.

CAPVT XLVII.

DE EBRIETATE.

CVM in expeditionibus & cõmuni vitę inter homines conuerſatione neceſſariò interdum conuiuijs amicorum intereſſe cogamini, pauca vobis de præſeruanda & curanda ebrietate adijcere operæprecium

precium esse duxi, à definitionibus incipiens. Est ebrietas nihil aliud, quàm perturbatio mentis & omnium actionum eius, ex immodico potu profecta, & voluntaria insania.

1. Ad hoc autem vitandum malum prima ac præcipua ratio est, parcè bibere, & non plus quàm necessitas postulat.
2. Deinde à fortibus potibus abstinere, tenuiores cereuisias intermiscere & pedetentim bibere, non vno haustu omnia euacuare.
3. Inter pocula parum comedere. Nam cibus potum in ventriculo remoratur.
4. Sumere ante cibum pauxillum vini absynthitis, aut 8. aut 9. amygdalas amaras, aut paululum lactis. Nonnulli deuorant lauri folia. Alij alia.

Affricanus in suis commentariolis vult, quod qui caprinum pulmonem tostū ederit, ebrietatem non sentiet.

Ego semper in pectore gestare soleo magnum Amethistum, eò quod aliqui scribunt, eum valere contra ebrietatem, quia humores ad cerebrum ascendere non patitur, mihiq; videtur, eum nonnihil præstare, vnicuiq; tamen suum permitto iudiciū.

Omnia dulcia & ex saccaro confecta inter potandum sumta prohibent ebrietatem,

tem, quia non ſinunt aſcendere vapores, & frangunt vim vini eiusq; ſaporem. Præſentiſsima curatio eſt vomitus aut alui profluuium, ſecundum Hippocratem: Ex plenitudine enim quæcunq; ægritudines accidunt, euacuatio ſanat.

Vltimò ſomnus curat perfectè ebrietatem, qui protrahi debet tam diu, donec ructus aut oſcitatio adeſt. Nam (teſte Galeno) ſomnus concoquit, vigiliæ digerunt. Non tamen vos ilico poſt pocula cubitum conferte, ſed vnam ad minus horam in cubiculo ambulate & vigilate.

Auicenna ſequentem ſyrupum præſcribit contra ebrietatem, verùm ego eius vires non ſum expertus. Nam potius me amygdalis amaris, amethiſto, dulcibus rebus, odoribus frigidis, vt roſis, violis, camphora præſeruare ſoleo, ſi propter valetudinem vomitũ ciere nolo, vt ſuprà monui.

REC. Succi alborum caulium,
Succi granatorum,
Aceti vini optimi ana vnciam vnam.

Ferueant ebullitionibus aliquot, & fiat ſyrupus. Vos vti poteſtis ex prædictis, quę naturæ veſtræ maximè cõuenire anim aduertitis. Hoc certò ſcio, inebriari contra naturam & nulli hominum ex vſu eſſe. Propterea ſpero vos admonitionis meæ

memor-

memores fore, & quantum communis vitæ ratio patitur, hanc præsentissimam pestem fugituros, Deoque optimo maximo id prohibenti magis obtemperaturos, quàm mortem sodalium & amicorum causa voluntate vestra acceleraturos.

CAPVT XLVIII.

DESCRIPTIONES NONnullorum medicamentorum & Antidotorum contra venena.

HACTENVS breuia quædam præcepta, ad conseruationem sanitatis & diuturnitatem vitæ vtilia, qua potuimus breuitate enumerauimus: iam in fine medicamentorum quorundam cōtra venena vim habentium descriptiones subijciemus.

Primò igitur omni cura iudicium ciborum appositorum habete, odoremque eorum, antequam in os immittatis, explorate, diuque lingua & dentibus tractate. Si enim cibus est venenosus, statim lædit guttur. Deinde cauete, ne cibus sit peregrini diuersique saporis, neque eum citò deglutite. Nulli enim citius atque gulosi veneno inficiuntur. Eam ob causam volo, ne quis vestrum maximè famelicus aut sitibundus ad mensam accedat, ne auiditate cibi de-

cibi deceptus venenoſam neſciat digno-ſcere materiam.

Aſſumti autem veneni cura eſt,vt ſtatim percepto nocumento prouocetur vomitus cum butyro & aqua calida, aut oleo tepido,ſiue etiam aqua tepida cum aceto. Poſtea bibatur lac aut butyrum,vel ſumatur album ſtercus gallinaceum, aſſatum cum vino, quod etiam in huiuſmodi caſu vomitum ciet. Vomitus autem tam diu & quidem copioſè continuandus eſt, donec nec ſapor, nec odor, neque morſus, nauſea aut vlla anxietas percipiatur. Hoc enim vbi fit, indicium eſt adhuc venenum eſſe reliquum.

Poſt vomitionem ſumenda eſt theriaca bona cum aqua plantaginis, ſcabioſæ, aut acetoſæ, vel Mythridatum aut diamoſchũ. Aliquot grana etiam Iuniperi trita, & in potu data miro modo venenum expellũt. Allium & Raphanus hebetant vim venenorum, quemadmodum & Smaragdus, Achates, ſuccinum & Corallium, & quæcunque appenſa collo, manibusúe mutantur,ſiue colorem naturalem amittunt.

Quidam ferunt Ambram, muſcum vel lapidem bufonis geſtantes à venenis tutos præſtare. Alij contra eadem ieiuno ſtomacho vrinam propriam, vel pueri non

polluti recens emiſſam hauriunt. Nonnulli mirabilem contra venena efficaciam habere ſcribunt, ſi quis infectus veneno mulo aut equo exenterato, ſtatim, dum adhuc feruet, inſeratur, & capite prominente tam diu in eo iaceat, donec à vi veneni liberetur. Si vnus non ſufficiat, alter idem exenteretur. Hoc remedio Valentinus Gorgias Alexandri Sexti Pontificis filius aduerſus venenum vſus euaſit.

CAPVT XLIX.

De peste.

DE Peſte, quæ præſentiſsimum quoq; eſt aëris venenum ſeu corruptio, pauca adderem, niſi plurimorum doctorum virorum multi de hac Medicæ facultatis particula varijs temporibus æditi libri extarent, quos conſulere poteſtis, ſaltem monebo Peſte graſſante, præſidium omnium Medicorum teſtimonio laudatiſsimum eſſe fugam arripere, ſolum cœlumque mutare, loca vitioſa & peſtifera, huic contagioſæ lui obnoxia primo quoque tempore relinquere, & in hæc tardè redire, iuxta verſiculum communem:

Mox, longè, tardè, cede, recede, redi.

Appendi collo etiam pro amuleto ſequens

quens ſacculus poteſt, qui mirificè Peſti reſiſtit geſtatus, cordisque regioni appoſitus ſecundum Paracelſum: Fiat autem hoc modo.

IACOBI CARPENSIS remedium.

REC. Arſenici albi cryſtallini partes ſiue vncias duas.
Rubei partem ſiue vnciam vnam.

Fiat placenta rotunda craſsitudine digiti cum albo oui vel mucilagine Tragacanthi. Inſuatur linteolo lineo, ſuperaddito ſerico, & admoueatur cordi.

Nec opus eſt induſium interijci (nam etſi arſenicū intrò ſumtum ſit lethiferum, nec etiam occulta vi, ſed ſola roſione, vt proinde venenum non ſit dicendum) tamen admotum extrà venenis reſiſtit certa experientia.

POTERIT ETIAM SACCVlus pro corde conſeruans & curans huiuſmodi componi.

REC. Saphyri, Smaragdi, Hyacinthi, Rubini, Corallorum rubeorum & alborum ſing. drach. Croci ſcrupulum.

Margaritarum drachmam ſemis.
Arſenici albi drachmas duas.
Ambari grana ſex.
Radicis Iridis ſiccæ & odoræ vnciam S.
Cornu ceruini vſti drachmam.
Auripigmenti vnciam S.

Terantur omnia, & fiat ſacculus cum ſindone purpurea, cordisque regioni apponatur. Nonnulli ad præſeruandum propria vrina vtuntur.

Alij odore radicis Enulæ Campanæ, aceto maceratæ, aut Angelicæ, aut granis Iuniperi vel Lauri. Multi non prodeunt in publicum niſi cibati.

Si quis tamen hac lue infectus fuerit expurgato, quam primum fieri poſsit, ventriculo, communibusque vijs, puluere ſudatorio, non prius tamen quàm naturæ propenſionem ad ſudorem cognouerit, & clyſtere vtatur. Deinde, Theriacam, Mythridatum, cæteraque remedia morbis peſtiferis aduerſantia adhibeat, ita tamen ne hæc remedia ſemel, vt fit, vel continue ſumat, ſed ter quaterúe eodem die ſemper interuallo ſex horarum interiecto. Si bubo ſeſe oſtendat, aut Carbunculus, ſanguiſugas non procul à loco affecto, ſi ſit in membro ignobili, applicet, præſtabit tamen prius cucurbitulas amplas, &

magnas

magnas cum multa flam̄a, vel gallum aut catulum, vel pulmones animalium subinde admouere: Cæterum inter initia pestiferi morbi antequam pharmaca sumserit, somnum fugiat, eique nullo modo indulgeat, ne veneni vis aut pestilentiæ virus, vnà cum sanguine membra principalia inuadens protinus interficiat, cor cæteraque membra confortantia adhibeat, & quantum fieri potest, cibis ventriculo suo maximè congruentibus se reficiat, Deoque vitam suam & omnia reliqua ardentibus precibus commendet, nec non Medici periti consilio reliqua committat, vt diuina sua clementia gratiaque ille, hic verò arte sua ipsi succurrere velit.

Præmissis his in genere de Venenis & Peste, sequuntur ordine nonnulla Antidota.

MEDICAMENTVM REGIS Mythridatis aduersus omne Venenum & præcipuè Pestiferum.

Plinius lib. 23. cap. 8. scribit, Cn. Pompeium in sanctuarijs Mythridatis maximi Regis deuicti inuenisse in peculiari commentario ipsius manu conscripto compo-

ſitionem Antidoti è duabus nucibus ſiccis. Item ficubus totidem & rutæ folijs viginti ſimul tritis, addito ſalis grano, & ei, qui hoc ieiunus ſumat, nullum venenum nociturum illo die.

Idem antidotvm etiam hoc modo conficitur.

Rec. Nucum iuglandium ſiccarum vncias ſex.
Ficuum ſiccarum vncias 4.
Foliorum rutæ ſiccæ ſemiunciam.
Salis drachmas duas.

Omnia hæc in minutas partes conſciſa aqua roſarum imbuantur, neque, vt quidam volunt, terantur. Aliqui hæc miſcent ſucco acetoſæ aut aceto roſaceo. Nonnulli addunt etiam ſemiunciam granorum Iuniperi. Hoc antidotum ieiuno ſtomacho ſumatur ad quantitatem nucis caſtaneæ, eſtque aduerſus venenum præſeruatiuum.

Experimentvm Medici antiquioris Regis Angliæ, eſtꝗ; puluis mirabilis contra toxicum & omne venenum.

Rec. Pimpinellæ,

Radicis

Radicis tormentillæ,
Cinamomi ana vnciam dimidiam.
Ligni aloës, granorum Iuniperi,
Zinziberis ana drachmam vnam.
Interdum additur Cardui benedicti, radicis Angelicæ, ana drach. dimidia.

Fiat ex his omnibus puluis ſubtilis, & occluſus in pixide vſui bene ſeruetur.

ALIVD ELECTVARIVM præſeruatiuum contra Peſtem & alios morbos D. Priſciani de Corduba, Medici Leonis Pontificis decimi.

Rec. Cinamomi electi drach. dimid.
Zedoariæ drachmam vnam.
Boli armeni præparati drachmas tres.
Camphoræ grana ſeptem.
Seminis Citri excoriati,
Acetoſæ,
Corticis Citri ana drachmam vnam & dimidiam.
Radicis Diptami, tormentillæ,
Pimpinellæ drachmam dimidiam.
Raſuræ eboris,
Oſsis de corde cerui drachmam vnam.
Auri & argenti præparati ana ſcrupulum dimidium.

Fragmentorum Saphyri,
Rubini, Smaragdi,
Granati ana ſcrupulum vnum.

Miſce, fiat puluis, cui adde conſeruæ roſarum, acetoſæ, bugloſſæ, ana drachmas duas. Saccari albi libram vnam, diſſoluti in aqua Bugloſſæ & Endiuiæ, & fiat Electuarium.

MODVS VTENDI HOC præſeruatiuo contra Peſtem talis eſt.

Pars magnitudinis duarum fabarum cultello accepta comedatur: Incenſo verò iam Peſte ſemiuncia cum vino acetoſæ detur omni die. Contra pleuriſin ſemiuncia cum accõmodato iuſculo, ſucco, vel aqua bene diluta detur laboranti. Ego autem huic electuario nonnunquam addere ſoleo vngulæ Alcinæ, cornu beſtiæ vnicornis ſiue monocerotis & ſuccini ana drachmam vnam.

CAPVT L.

DESCRIPTIO STIBII PRAEparati & de eius vſu.

NONNVLLI vtuntur Stibij præparati

rati ſecundum Matthioli traditionem granis tribus tritis & puluerizatis cum ſaccaro albo aut ſaccaro roſarum contra Peſtem & Venenum. Stibij etiam vſus contra varia & diuerſa morborum genera eſſe perhibetur. Educit per vomitum, deinde per ſeceſſum, ſed tamen leniter, quod ipſe expertus ſum, alijsque exhibui. Scribunt nonnulli ſtibiũ vix alium humorem quàm eum, qui noxius eſt, aggredi, & partem ferè corporis affectam, ſiue propinquam, ſiue remotam petere, aduerſus epotum venenum, aduerſus ipſam Peſtem nihil eſſe præſentius, curare capitis dolores antiquos, catharros, ventriculi dolorem & eiuſdem imbecillitatem ab humorum copia & malignitate ortam, hydropem, Aſthma, Paralyſin, Epilepſiam, quartanam denique tollere, cumque morbus nullus, ne Peſtis quidem ipſa quempiam inuadat, niſi qui ob vicium aliquod interius, exteriusúe impactum noxæ ſuſcipiendæ fuerit oportunus, eſſe hoc medicamentum, non modo ad præſentes morbos propulſandos, ſed etiam ad imminentes arcendos idoneum, & ſtibio corpus humanum non aliter quàm aurum ipſum Antimonio purgari. Ego ſtibium præparatum vbiq; locorum in promtu habeo.

EXHIBENDI MODVS NOuus & magis tutus.

Sume ſtibij ad puluerem tenuiſsimum triti tot grana, quot alicui vis exhibere, affunde eis mediocrem vini hauſtum, vaſis orificio probè cooperto, in quo per noctem remanebit. Sequenti verò die vinum leniter, rurſus ex vaſe effunde, illudque ieiuno ventriculo bibe. Hoc non adeò periculoſum eſt, neque tantos dolores excitat, quàm ſi ipſa ſubſtantia ſtibij ſumatur.

ALIVD REMEDIVM CONtra periculoſos & peſtiferos morbos puerorum.

Noſtræ matronæ pueris, ſi malè habere cœperint, ſolent exhibere paululum oſsis de corde cerui.

Oſsis beſtiæ vnicornis.
Corallorum rubeorum.
Succini albi.
Margaritarum.
Ramentorum auri.

Vngulæ alcinæ æquali portione. Hæc omnia in mortario contrita miſcent ſimul in morbis calidis cum aqua roſacea, in frigidis verò cum aqua Lauendulæ. Exhibetur autem ad menſuram cochlearij.

CAP.

CAPVT LI.

ANTIDOTVS SAXONICA contra Venenum.

ETSI præmiſſa medicamenta venenis aduerſentur maximè: tamen contra vim omnium venenorum ferme, maximũ præſtat vſum Antidotus Saxonica, quæ apud Illuſtriſsimum Electorem Auguſtum Saxoniæ Ducem, non ita pridem inclaruit, oſtentationibus ꝓdigioſis ferè cuiuſdam ruſtici, qui deuoratis ſerpentibus varijs, quotiescunque ſpecimen de antidoti viribus edere voluit, huius beneficio ab omni læſione vindicatus ſemper euaſit: donatus tandem ab Electore honeſto & liberali præmio, ea conditione, vt porro, præter Electorem compoſitionis rationem doceret neminem. Solis enim Principibus Elector dignam rebatur auxilij tam præſentis cognitionem, præſertim cum ipſa vtendi neceſsitas in ipſos facilius Principes ac illuſtres viros, quàm vulgares homines & plebeios incidat.

Huius antidoti vires, vt ſereniſsimus Daniæ Rex Chriſtianus piæ memoriæ exploraret, quondam Haffniæ homicidæ cuidam, ſupplicio capitis necando venenum

num iuſsit exhiberi lethiferum, nempe Mercurium ſublimatum, eumque copioſum, hac conditione, vt ſi beneficio huius pulueris minimè moreretur, Rex donaret eum vita. Quod factum eſt, ita vt putem, cum hic puluis huiuſmodi venenum vicerit, facilè eum quocꝫ omne veneni genus ſuperare poſſe. Ego non ita pridem ab illuſtriſsimi Electoris coniuge per literas obnixè petieram, vt rationem componendi hunc puluerem ad me perſcriberet, verûm reſponſum non accepi, pulueris tamen ſatis magnam tranſmiſit copiam, cuius partem aliquam in myropolio meo inueniendam vobis relinquo. Aliqui ſcribunt, vt Geſnerus Moybanum ſecutus, Electorem Saxoniæ Duci Vvirtebergenſi, rationem huius pulueris conficiendi tranſmiſiſſe, eumque puluerem his radicibus conſtare.

NOMINA SIMPLICIVM, ex quibus hic puluis conficitur.

1. Radicum Valerianæ ſemiunciam, Germanicè Baldrianwurtzel oder Theriacks-kraut/ Latinè etiam theriacaria, Græcè φοῦ.

2. Vrti-

2. Vrticæ minoris, Heiternessel/ } ana vnciam vnam.
3. Vincetoxici, id est, hyrundinariæ, quæ Germanicè dicitur vberwindung deß giffts/ oder Schwalbenkraut wurtzel/ Gallicè domte venin.
4. Polypodij quercini, Engelsüßwurtzel.
5. Altheæ, Ibischwurtzel/ aliàs Ibiscus dicitur, Olus Iudaicum vel Bismalua,
6. Angelicæ syluestris, } ana vnc. ij.
7. Angelicæ satiuæ recentis vnc. quatuor.
8. Corticum radicum Laureolæ, German. Kellershals / vnciam vnam S.
9. Fructus seu baccæ herbæ, quæ paris dicitur, id est, vierfingrig nachtschatten/ vel nachtschatten mit vier blettern.
10. Acetum acerrimum.

Radices omnes effodiendæ sunt eo tempore, quod inter 15. Augusti & 8. Septembris intercedit, quamuis aliqui tardius effoderint, & efficacem tamen experti sint antidotum. Deinde incisæ reponantur in ollam vitreatam affuso aceto acerrimo, quod duob. digitis radices excedat. Tum olla operculo clausa, rimæ omnes albo

oui

oui cum farina ſubacto diligenter oblinantur, & ſic in illa ad lentum ignem leuiter omnia bulliant, poſtea olla aperta, abiecto quod redundat aceto, (niſi ex illo fortè ſyrupum adiecto melle ad alios vſus commodum parare libeat) radices exiccentur, quoad fieri poteſt. Deinde contritis omnibus addantur acini herbæ paris dictæ (nos Solanum tetraphyllum vocamus) numero viginti ſex, & fiat puluis, cuius drachma vna è vino albo propinetur. Doſis huius pulueris eſt ſcrupuli duo, vel drachmæ dimidium adultis & ſenibus. Alijs enim minor doſis ſufficiet videlicet ſcrupulorum duorum.

Videtur hæc antidotus non aduerſus omnia venena ſolùm, ſed alios quoque affectus vtilis futura, Icterum præſertim, cachexiam, diſponeam vel Aſthma, Splenis obſtructionem, retentionem menſium & calculos renum, quartanam, aliaque huiuſmodi, vbi frigidos, craſſos & viſcoſos humores cauſantur: præſentiſsimum quoque remedium eſt contra Peſtem & contra eandem præſeruatiuum.

Sunt & aliæ huius pulueris deſcriptiones, quas lubens prætereo, tantum vnam ſubijcio, quam à Berlepſio Illuſtriſsimi Principis Electoris conſiliario didici, quæ mox ſequitur.

Anti-

ANTIDOTVS SAXONICA, contra omnis generis venena efficacissima.

Rec. Valerianæ vnciam vnam cum duabus drachmis, id est, Baldrianwurtzel.
Hyrundinariæ, id est, Schwalbenwurtzel/ vnciam vnam.
Polypodij quercini, id est, Steinwurtzel/ sesquiunciam.
Angelicæ satiuæ, Smyrnij, Meisterwurtzel/ } ana vncias duas.
Altheæ, Eibischwurtzel/ vnciam vnam.
Corticum radicum Laureolæ sesquiunc.

Radices effodiantur tempore, quo supra dictum est: Deinde incisæ in nouam ollam testaceam vitream immittantur acerrimo infuso aceto, ita vt ad latitudinem duorum digitorum radices excedat. Deinde olla operculo probè contecta farina subacta oblinetur, ne vapor exhalare aut alioqui aura ingredi possit. Hæc ita ad spacium dimidiæ horæ bulliant, posteaque ab igne sublata infrigidentur. At vbi iam probè infrigidata fuerint, abiecto aceto radicibus adijce XII. acinos herbæ, quæ dicitur Paris, & singulis acinis tria folia ex

cauliculo

cauliculo herbæ prædictæ adde. Hæc ita supra fornacem vel aëri exposita probè siccato in loco aliquo radijs solaribus minimè peruio. Deinde omnia in puluerem tenuissimum comminuta, per cribrum setaceum transmittito, cumq́ opus fuerit ad pondus vnius drachmæ exhibeto. Hic puluis vim habet insignem contra Pestem & Venena, aliaq́ue morborum genera, quorum superius mentio facta est.

ANTIDOTVS NICOMEDIS regis contra Venena.

Rec. Baccarum Iuniperi drachmas ij. Terræ Lemniæ drachmas duas, & obulos totidem. Hæc vbi in puluerem redegeris, oleo aut melle commiscebis, reponesq́ue, atq́ cum opus fuerit, ex aquæ mulsæ Cyathis duobus in magnitudinem auellanæ dabis.

CAPVT LIII.

HOC LOCO PLACVIT etiam adijcere medicamentum Regis Daniæ, Christiani III. contra morbum caducum, & syrupum S. Ambrosij in febre tertiana vtilem.

REC.

RECIPE Cranium siue Caluariam hominis præsertim furis suspensi, nulliusque morbi interuentu mortui (nam huic plus efficaciæ, quàm reliquis tribuunt) hanc caluariam in craticula tostam ad puluerem redigito. Deinde accipito tria grana Pœoniæ, atque hæc cum vna drachma prædicti pulueris, & aqua Lauendulæ ad quantitatem vnius cochlearis ægroto tempore matutino exhibeto. Postero & tertio die fac idem. Sumet autem ægrotus hunc puluerem ieiuno stomacho, ac tres continuos dies se domi continebit, pauco potu & cibis leuis ac facilis digestionis vtetur, vt sunt oua. Non abs re etiam fuerit, vt ægrotus postea singulis diebus manè per aliquod tempus cochlear aquæ Lauendulæ exhauriat. Os bestiæ vnicornis etiam contra hoc morbi genus conducit.

CAPVT LIIII.

SYRVPVS S. AMBROSII prouocans sudorem & sitim extinguens, quo Mediolanenses adhuc vtuntur, vtilis in febrib. tertian.

RECIPE Milij excorticati quantitatem couenientem, decoquatur donec crepet: Deinde recipe vncias quinque vel

circa eius iusculi ebullientis : & infunde vini albi odoriferi vncias duas, & sic calidum da patienti, ac bene eum cooperias, tunc mirum in modum sudabit.

Perstrinxi iam ferè breuiter singula, quæ ad retinendam sanitatem & cauendos morbos vobis significanda esse iudicaui: Cum autem Cornelius Celsus Medicorum Romanorum Princeps, eadem ferè mira breuitate tractet, non possum non vos ad lectionem eius authoris vehementer adhortari. Quapropter etiam integrum ferè capitulum primum libri primi huc asscribere, & tanquam epilogum addere placuit.

CAPVT LV.

QVEMADMODVM SANOS agere conueniat, capitulum I. Cornelij Celsi.

SANVS homo, qui & bene valet & suæ spontis est, nullis obligare se legibus debet. Hunc oportet varium habere vitæ genus, modò ruri esse, modò in vrbe, sæpiusque in agro, nauigari, venari, quiescere interdum, sed frequentius se exercere, siquidem ignauia corpus hebetat, labor firmat, illa maturam senectutem, hic

hic longam adoleſcentiam reddit. Prodeſt etiam interdum balneo, interdum aquis frigidis vti, modò vngi, modò idipſum negligere, nullum cibi genus fugere, quo populus vtatur, interdum in conuiuio eſſe, interdum ab eo ſe retrahere, modò plus iuſto, modò non amplius aſſumere, bis die potius quam ſemel cibum capere, & ſemper quàmplurimum dummodo hunc concoquat, intermiſſus propter ciuiles aliquas neceſsitates ordo exercitationis corpus affligit. Concubitus verò neque nimis concupiſcendus, neque nimis pertimeſcendus eſt, rarus corpus excitat, frequens ſoluit. Cum autem frequens ſit non numero, ſed natura, ratione ætatis & corporis, ſcire licet, eum non inutilem eſſe, quem corporis neque languor, neque dolor ſequitur. Idem interdiu peior eſt, noctu tutior: Ita tamen ſi neque illum cibus, neque hunc cum vigilia labor ſtatim ſequitur. Hæc firmis ſeruanda ſunt, cauendumque, ne in ſecunda valetudine aduerſa præſidia conſumantur. Hæc ille.

CAPVT LVI.

CONCLVSIO.

POSTQVAM nunc ô filij carissimi recensui, quæ profutura vobis ex alijs partim collegi, partim ipse experientia edoctus animaduerti (præscribere verò facienda vniuersa nō magis possum, quam præscire omnia euentura) vestri erit officij hæc præcepra, tanquam per manus à maioribus tradita, studiose amplexari, memoriq́ue mente seruare. Inter cætera autem hoc non extremum præceptum esse arbitror, summo studio eniti, vt quæ quis ex quotidiano rerum vsu expedire sibi cognouerit, eorum successum summopere promoueat, eaq́ue ad felicem exitum perducat. Quod si verò ô filij abnegata omni impietate, sobriè, iusteq́ue & piè viuentes, Deum reuerenter colueritis, magistratus, parentes, præceptoresq́ue vestros obseruaueritis, & in omni vita, in aëre & motu reliquisq́ue affectibus moderationem & temperantiam, iuxta rationem præfinitam & præscriptam adhibueritis, periculososq; casus (citra tamen famæ vestræ iacturam) fugeritis, nequaquam dubito, quin ad grandæuam senectutem vitam commodè producturi sitis ac filios filiorum visuri. Denique hic labor, hæc vnica vobis cura sit, primûm DEI optimi maximi, deinde hominum

gratiam & fauorem, honores diuitiasque lucrari & sanitatem conseruare. Quod vt mihi vobisq; DEVS æternus, qui cuncta superna & inferna liberè, pro iusto diuinæ suæ maiestatis arbitrio moderatur, & regit, benignè clementerq; largiatur, hactenus assiduis serijsq; precibus ab eo contendi, & etiamnum contendo, totoq; ex animo precor.

FINIS.

LIPSIAE,

IMPRIMEBAT IOHANNES STEINMAN.

Anno

M. D. LXXXII.

